

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

x. A. S. O. U.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1938:20
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

**BARNKRUBBOR OCH
SOMMARKOLONIER**

M. M.

AVGIVET AV

BEFOLKNINGSKOMMISSIONEN

S T O C K H O L M

1 9 3 8

Statens offentliga utredningar 1938

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående omorganisation av polisskolan i Stockholm m. m. Idun. (4), 107 s. S.
2. Förslag till revision av den svenska kyrkohandboken. Av E. Eldem. Uppsala, Almqvist & Wiksell. vij, 303 s. E.
3. Byggnadsindustrien i Sverige. 2. Arbetsgivares och löntagares inkomster. Idun. vij, 198 s. S.
4. Byggnadsindustrien i Sverige. 3. Arbetslöshetens omfattning och växlingar. Idun. vij, 202 s. S.
5. Betänkande med utredning och förslag rörande produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnäringen. Marcus. 314 s. Jo.
6. Betänkande i näringsfrågan. Marcus. 173, 251* s. S.
7. Betänkande angående barnbegrädnadsbidrag m. m. Marcus. 133, 18* s. S.
8. 1936 års yrkesskolsakkunniga. Betänkande med förslag rörande omorganisation av vissa delar av tekniska skolan i Stockholm. Hæggström. viij, 455 s. E.
9. Utlåtande rörande flottans fartygstyper m. m. Norstedt. 71 s. Fö.
10. Byggnadsindustrien i Sverige. 1. Allmän översikt, yttranden och förslag. Idun. xvij, 741 s. S.
11. Riktlinjer för en lagstiftning om ägareförbehåll och avbetalningsköp. Av F. Schmidt. Norstedt. 64 s. Ju.
12. Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden enligt beredningsnämndernas förslag vid 1938 års allmänna fastighetstaxering. Hæggström. 89 s. Fi.
13. Betänkande angående förvärvsarbete för kvinnors rättsliga ställning vid äktenskap och barnsörd. Marcus. 52 s. S.
14. Betänkande och förslag angående skolöverstyrelsens organisation. Hæggström. ix, 396 s. E.
15. Betänkande angående landsbygdens avfolkning. Marcus. 208, 90* s. S.
16. Betänkande och förslag angående verksamheten vid kungl. dramatiska teatern, dess förvaltning och lödning. Hæggström. 78 s. E.
17. Betänkande med förslag till lotteriförordning m. m. Marcus. 70 s. H.
18. Betänkande med förslag till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda m. m. Beckman. 121 s. Ju.
19. Yttrande med sociala synpunkter på befolkningsfrågan. Marcus. 52, 10* s. S.
20. Betänkande angående barnkrubbor och sommarkolonier m. m. Marcus. 76, (2), 16* s. S.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ekklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1938:20
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

ANGÄENDE

BARNKRUBBOR OCH
SOMMARKOLONIER

M. M.

AVGIVET AV

BEFOLKNINGSKOMMISSIONEN

STOCKHOLM 1938

ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

388154

STATENS OFFENTLIGA TRYCKERIEN 1881
SOMMARRKOLLEKTIONEN

BETÄNKANDE

ÅR 1881

BANKRUBRIK OCH
SOMMARRKOLLEKTIONEN

N:o 11

ÅR 1881

REKONSTRUKTIONEN

STOCKHOLM 1881

ISSAC MARIE SÖDERSTRÖM TRYCKERI

1881

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet.

Befolkningskommissionen får härmed värdsamt till Herr Statsrådet överlämna ett betänkande angående barnkrubbor och sommarkolonier m. m.

Kungl. Maj:t har den 12 oktober 1936 till kommissionen överlämnat en underdånig framställning av Fröbelföreningen i Norrköping med däröver av skolöverstyrelsen den 25 september 1936 och av medicinalstyrelsen den 1 oktober 1936 avgivna utlåtanden, att tagas i övervägande vid fullgörande av åt kommissionen meddelat uppdrag. Vidare hava till kommissionen överlämnats dels den 10 december 1936 en underdånig framställning av styrelsen för etisk-pedagogiska institutet i Uppsala med däröver av skolöverstyrelsen den 27 oktober 1936 och av statskontoret den 11 november 1936 avgivna utlåtanden och dels den 15 december 1936 en underdånig framställning av Södra kristliga föreningen av unga kvinnor i Stockholm med däröver av skolöverstyrelsen den 10 november 1936 och av statskontoret den 30 november 1936 avgivna utlåtanden, att likaledes tagas i övervägande vid fullgörandet av det kommissionen lämnade utredningsuppdraget. Ytterligare har Herr Statsrådet den 4 mars 1937 anmodat kommissionen att avgiva yttrande över en av statens dåvarande inspektör för fattigvård och barnavård G. H. von Koch utarbetad plan för en arkitektävlan rörande ritningar till barnträdgårdar med »program för tävling rörande normalritningar till daghem». Slutligen har, för att tagas i övervägande vid fullgörandet av kommissionens uppdrag, den 1 april 1937 till kommissionen överlämnats en till Herr Statsrådet ingiven, vid en av centralförbundet för socialt arbete anordnad konferens för småbarnsfostran antagen resolution angående samhällsligt stöd och kontroll av den verksamhet, som utanför hemmen utövas i syfte att giva omvårdnad åt barn i förskoleåldern m. m.

Det förevarande betänkandet innefattar kommissionens underdåniga utlåtande och yttrande över de sålunda till kommissionen remitterade framställningarna.

Vid betänkandets utarbetande hava såsom särskilt tillkallade sakkunniga medverkat studierektorn vid socialpedagogiska seminariet i Stockholm fru Alva Myrdal och professorn, medicine doktorn A. J. Wallgren i Göteborg.

Såsom sekreterare har tjänstgjort förste aktuarien i Stockholms stads statistiska kontor A. Berggren.

Vid utarbetandet av det vid betänkandet fogade författningsutkastet har biträtt hovrättsassessorn I. Lindell.

I ärendets slutbehandling hava deltagit befolkningskommissionens samtliga ledamöter utom herr Myrdal.

Särskilt yttrande av herr Magnusson bifogas.

Stockholm den 15 juni 1938.

Å Befolkningskommissionens vägnar:

NILS WOHLIN.

Innehållsförteckning.

	Sid.
<i>Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet</i>	3
Utkast till kungörelse angående statsbidrag till barnkrubbor, sommarkolonier m. m.	7
Kap. I. Inledning	9
Utredningsdirektiven s. 9. — Frågans allmänna läge i Sverige s. 10. — Olika familjers behov av institutioner till stöd för barnens vård och fostran s. 12. — Frågans befolkningspolitiska innebörd s. 16. — Tidigare utredningar, remisser m. m. s. 18. — Den halvöppna dagvården under stads- och landsbygdsförhållanden s. 21. — Betänkandets uppläggnings s. 22.	
Kap. II. Statistisk översikt av bestående institutioner för dagvård åt småbarn samt sommarkolonier	24
Inledning s. 24. — Antalet bestående institutioner s. 26. — Barnantal m. m. s. 27. — Läkarevård s. 32. — Personalens löneförhållanden s. 33. — Vissa uppgifter rörande folkskolebarnens föräldrar s. 34. — Inkomster och utgifter s. 34. — Sommarkolonier s. 36.	
Kap. III. Förslag angående statsbidrag till olika institutioner för halvöppen barnavård ävensom till sommarkolonier m. m.	37
Nödvändigheten av offentligt understöd s. 37. — Statsunderstöd till liknande institutioner i vissa främmande länder s. 38. — Statsunderstöd till anläggningskostnad eller driftskostnad s. 39. — Frågan om statsunderstöd till heldags- och halvdagsinstitutioner med lika eller olika belopp s. 41. — Statsunderstödet storlek. Visst belopp eller procentuellt bidrag s. 47. — Villkor för statsunderstödet s. 52. — Statsfinansiell kostnad under olika alternativ s. 53. — Statsunderstöd till eftermiddagshem för skolgång och till sommarkolonier s. 55. — Övriga anordningar till hjälp med barnens vård och fostran, vilka icke nu föreslås skola erhålla statsbidrag s. 57. — Sommarutackordering av stadsbarn på landet m. m. s. 58. — Mödrarnas behov av ledighet: barnvakt i hemmen, husmodersvikarier etc. s. 58.	
Kap. IV. Den offentliga inspektionen av institutioner för småbarnsfostran samt sommarkolonier m. m.	60
Föräldraansvar och samhällskontroll s. 60. — Inspektion och ansökningsförfarande s. 61. — Den medicinska inspektionens administrativa instanser och dess uppgifter s. 63. — Den pedagogiska inspektionens administrativa instanser s. 64. — Den pedagogiska inspektionens uppgifter s. 66. — Statlig medverkan genom tillhandahållande av normalritningar etc. för olika institutioners anordnande s. 69.	
Kap. V. Utbildning av föreståndarinnor och därmed jämställd personal för småbarnsinstitutioner	70
Nödvändigheten av särskild utbildning samt dennas huvudsakliga inriktning s. 70. — Förslag om statsunderstöd till utbildningsanstalter s. 72. — Frågan om stipendier till utbildningsanstaltarnas elever s. 73.	
Särskilt yttrande av herr Magnusson	74
B I L A G A.	
Medicinska synpunkter på s. k. halvöppen barnavårdsverksamhet och vård av barn å sommarkolonier av professor <i>Arvid Wallgren</i>	1*

Utkast

till

Kungörelse

angående statsbidrag till barnkrubbor, sommarkolonier m. m.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Statsbidrag må i den ordning nedan sägs beviljas kommun, som med iakttagande av bestämmelserna i denna kungörelse öppethåller daghem för spädbarn och andra barn före skolåldern, upprättar sommarkolonier för barn eller vidtager andra dylika föranstaltningar.

Hurusom statsbidrag enligt denna kungörelse må utgå även till enskilt företag, därom stadgas i 8 §.

2 §.

Verksamhet, som berättigar till statsbidrag jämlikt denna kungörelse, skall vara anordnad enligt en av socialstyrelsen godkänd plan.

Den närmare tillsynen över verksamheten skall, utan hinder av att särskild styrelse må vara utsedd, tillkomma vederbörande barnavårdsnämnd eller, där kommunen så beslutar, hälsovårdsnämnd.

3 §.

Statsbidrag utgår endast i den mån vidtagna anordningar överensstämmer med den enligt 2 § godkända planen för verksamheten samt allenast under förutsättning att omhändertagandet av mindre bemedlade barn sker avgiftsfritt och att för övriga barn icke uttages högre ersättning än som av socialstyrelsen för varje särskild föranstaltning befunnits lämplig.

4 §.

Storleken av statsbidrag enligt denna kungörelse bestämmes för varje särskild föranstaltning av socialstyrelsen under iakttagande av att bidraget må utgå med högst hälften av årsomkostnaderna för verksamheten och icke i något fall överstiga 50 öre för barn och dag.

Föranstaltningar, varigenom barn omhändertagas mindre tid än tre timmar dagligen, må icke ifrågakomma för erhållande av statsbidrag.

5 §.

Ansökning om statsbidrag skall, avfattad enligt av socialstyrelsen fastställt formulär, ingivas till styrelsen.

Vid ansökningen skola fogas:

a) i vederbörlig ordning upprättad plan för verksamheten, angivande den-
nas art och tiden för dess bedrivande, det avsedda antalet barn och vård-

dagar, lokalförhållandena ävensom övriga omständigheter som kunna vara av betydelse för bedömande av verksamheten; samt

b) yttrande av det kommunala tillsynsorganet.

6 §.

Efter granskning av handlingarna har socialstyrelsen att fatta beslut i ärendet och därom underrätta kommunen.

Varder statsbidrag beviljat och sker sedermera ändring i de förhållanden, som förelegat vid statsbidragets beviljande, skall anmälan därom göras till socialstyrelsen, som har att avgöra, huruvida vid anmälingen må bero eller om ny ansökning skall ingivas och prövas.

7 §.

Bidrag till kommuns kostnader för verksamhet enligt denna kungörelse utbetalas helårsvis i efterskott. Rekvisition å dylikt bidrag skall, i enlighet med formulär som fastställs av socialstyrelsen, upprättas i ett sammanhang för samtliga ifrågavarande anordningar inom kommunen samt senast den 1 mars påföljande år ingivas till socialstyrelsen.

Vid rekvisitionen skall fogas berättelse angående verksamheten för det år, rekvisitionen avser. Formulär till årsberättelse fastställs av socialstyrelsen.

Efter granskning av rekvisitionen och årsberättelsen har socialstyrelsen att till vederbörande utanordna för ändamålet godkänt belopp.

8 §.

Bedrives verksamhet, varom i denna kungörelse förmåles, av enskilt företag må statsbidrag utgå till bestridandet av de årliga kostnaderna under villkor och med belopp som i kungörelsen angivas; och skall i fråga om förfarandet i ärenden angående statsbidrag vad ovan är stadgat för kommun äga motsvarande tillämpning å det enskilda företaget, varjämte skall iakttagas:

a) att statsbidrag beviljas och utbetalas under förmedling av det kommunala tillsynsorganet; samt

b) att rekvisition å statsbidrag skall vara bestyrkt av det kommunala tillsynsorganet samt den vid rekvisitionen fogade årsberättelsen åtföljd av tillsynsorganets yttrande över verksamheten.

9 §.

Verksamhet enligt denna kungörelse skall stå under överinseende av socialstyrelsen samt vederbörande tjänsteläkare.

De närmare föreskrifter, som kunna bli erforderliga för tillämpning av denna kungörelse, utfärdas av socialstyrelsen.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

KAP. I.

Inledning.

Utredningsdirektiven. I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 17 maj 1935 uppdrog chefen för socialdepartementet riktlinjerna för befolkningskommissionens arbete. Därvid framhölls å ena sidan värdet av en klokt lagd **uppl yn n i n g s v e r k s a m h e t**, som inom alla kretsar skulle väcka ansvarskänslan för vårt folks framtid och bestånd, och å andra sidan **s o c i a l p o l i t i s k a** åtgärder av stor räckvidd. Om dessa senare anfördes bland annat: »De socialpolitiska åtgärderna måste därför hava den innebörden, att de nedbringa de enskilda familjernas merkostnader för uppfödning, fostran och vård av barn. De gynnsammare uppväxtvillkor för barnen och de unga, som därigenom kunna åstadkommas, äro jämväl påkallade med hänsyn till ett bättre tillvaratagande av folkmaterialet.»

Redan i denna allmänna motivering inrymmes jämväl hänsyn till hjälp från samhällets sida med avseende å barnens vård och fostran. Mera direkt formulerades i yttrandets fortsättning nödvändigheten av sociala åtgärder till hjälp med barnens omhändertagande: »Övervägas bör ock, i vad mån genom lämpliga anordningar vidgade möjligheter må kunna beredas för barnens behöriga vård och fostran, då gift kvinna har förvärvsarbete utom hemmet.»

Befolkningskommissionen har i sitt betänkande i sexualfrågan från viss begränsad synpunkt berört problemkomplexet om småbarnens dagvård. Följande uttalande må återgivas.¹

»Den andra praktiska slutsatsen är, att, då ett mycket stort antal barn nu växa upp och även för framtiden måste väntas växa upp utan en för deras lyckliga fostran tillräckligt stor syskonkrets i hemmet, ligger det vikt uppå, att skolan så anordnas, att den verkligen blir en i högsta grad kompletterande hemmiljö. Då vidare framförallt barnens första sju levnadsår före skolåldern äro utslagsgivande för personlighetens daning, föreligger, som en enig sakkunskap framhållit, behov av att särskilt för de ensamma barnens räkning det skapas storbarnkammare (kinder-garten, lekstugor, pedagogiskt och socialt förbättrade barnkrubbor) i tillräcklig utsträckning och så väl inrättade, att de under några timmar dagligen kunna giva även dessa barn förmånen av en sunt fostrande social gruppupplevelse.»

Till fullgörande av det erhållna utredningsuppdraget upptager kommissionen i föreliggande betänkande till behandling frågan angående åtgärder till *förbättrad vård och fostran av barn, i vad denna vård och fostran kan tillgodoses jämsides med och såsom ett stöd för hem och skola.* Innan kommissionen går att närmare motivera och utforma sina förslag i ämnet, vill kommissionen i detta kapitel lämna en orientering rörande denna frågas allmänna innebörd samt rörande dess nuvarande läge och tidigare behandling.

¹ Stat. off. utr. 1936: 59, sid. 53 f.

Därvid kan emellertid icke enbart den synpunkt fasthållas, som chefen för socialdepartementet givit i de citerade utredningsdirektiven, nämligen hänsynen till gifta mödrar med förvärvsarbete utom hemmet. Vid närmare betraktande har det nämligen sakligt sett befunnits vara orimligt att isolera denna mödrakategori och söka lösa dess problem framom andra kategoriers motsvarande problem. Särskilt ur befolkningspolitiska synpunkter måste även andra mödra- och barngrupper uppmärksammas.

En systematisk översyn av hela problemet om småbarnens dagvård har också under utredningens gång visat sig nödvändig. Därtill kommer, att till kommissionen remitterats vissa skrivelser av dylik mera vittgående innebörd. Ett dylikt utvidgande av utredningsuppdraget till därmed sammanhängande specialproblem har statsrådet även förutsett och sanktionerat: »Utöver de uppgifter, jag i det föregående berört, skall det helt säkert under utredningens lopp visa sig, att ytterligare problem komma att påkalla uppmärksamhet och undersökning.»

I likhet med de sociala åtgärder, som av befolkningskommissionen tidigare föreslagits, måste även samhällsåtgärder med avseende å småbarnens dagvård tillmätas såväl ett befolkningskvalitativt som ett befolkningskvantitativt intresse. Men därjämte förmåla sig med förevarande förslags befolkningspolitiska syften allmänt omfattade önskemål om vissa reformer. Sålunda hava de i detta betänkande föreslagna åtgärderna i stor utsträckning förordats från olika håll såsom en sanering, en inre reform och ett yttre stöd för den här ifrågakvarande sociala barnavårdsverksamheten, som redan är mycket gammal i vårt land och som hittills till övervägande delar burits upp av enskilda personer och institutioner.

Frågans allmänna läge i Sverige. De olika dagvårdsinstitutioner, som hava till uppgift att under skiftande former lämna vård och fostran av barn före skolåldern och som allmänt benämnts »anstalter till stöd för hemuppföstran», hava i vårt land bakom sig en hundraårig historia. Såsom »småbarnsskolor» startade de redan år 1836 i Stockholm, varvid verksamheten uppbars av såväl social som pedagogisk motivering: fattiga barn skulle omhändertagas för viss del av dagen, och de skulle därunder åtnjuta en **f o s t r a n d e u n d e r v i s n i n g**. — Från år 1854 hava liknande institutioner arbetat i »barnkrubbarnas» form. Dessa institutioner hava dock helt motiverats av ett socialt hjälpbehov och hava i huvudsak endast stått öppna — efter behovsprövning — för **o m v å r d n a d** av fattiga barn till förvärvsarbetande mödrar eller för vård av barn från hem, varest särskilda omständigheter gjorde barnens vård mindre tillfredsställande. — Sedan år 1896 hava därutöver ett växande antal privata »kindergarten» eller, med en senare benämning, »barnträdgårdar» varit i verksamhet i vårt land. Dessa hava i sin tur givits en så gott som uteslutande pedagogisk motivering. Deras verksamhet har planlagts för att vissa timmar dagligen giva barn en **f o s t r a n d e s y s s e l s ä t t n i n g**.

Sedan år 1904 har en tendens gjort sig gällande att sammansmälta barnträdgårdens och barnkrubbans uppgifter, i det att s. k. »folkbarntädgårdar» vuxit fram samt även »barnträdgårdstimmar» för ett större antal barn stundom inlagts i krubbarnas dagsschema. Slutligen finnas sedan år 1929 »lekstugor» inom större kooperativa byggnadskomplex, varigenom barnens föräldrar organiserat ett samarbete för tillgodoseende av de olika vårdbehov och fostringsuppgifter, vilka storstädernas hem icke sett sig i stånd att ensamma uppfylla.

Såsom en följd av att många olika impulser medverkat till att de här antydda olika formerna av småbarnsvård upptagits i Sverige, har en mång-

fald av olika benämningar kommit att användas för de olika institutionerna. Sålunda finnas, utom de nyss angivna beteckningarna, även lekskola, barnstuga, småttinggård, barnkammare, barnavdelning, småbarnsavdelning m. fl.

I förevarande betänkande har den enhetligheten eftersträfvats, att som gemensam, sammanfattande benämning för samtliga institutioner användes termen *halvöppen barnavård* och i sammansättningar ofta »barnkammars-». Härmed avses då enligt förklaringen i den vid betänkandet fogade bilagan¹ varje verksamhet, i vilken barn omhändertagas under hela eller en del av dagen, för att under den övriga delen av dygnet vistas i hemmet, resp. hem och skola. Såsom benämningar på de tre viktigaste typerna av dylika institutioner hava i redogörelsen, som i stor utsträckning bygger på avgivna uppgifter, bibehållits namnen barnkrubba, barnträdgård och blandformer (lekstuga). Den första betecknar alltså huvudsakligen socialt betonad heldagsvård, den andra mera pedagogiskt motiverad halvdagsvård och den tredje benämningen en kombination av olika verksamhetsformer. Emellertid har befolkningskommissionen i sina egna förslag eftersträvat en från många håll önskad modernisering av dessa beteckningar. Sålunda föreslås »barnkrubba» hellre böra benämnas *daghem*, bland annat till undvikande av idéassociation med en särskilt fattigbetonad hjälpinstitution. På liknande sätt måste en mera enhetlig benämning genomföras för den halvdagsvård, som nu oftast kallas »barnträdgård» eller »kindergarten». Ordet »barnträdgård» har därvid icke kunnat genomföras såsom teknisk term, då det stundom avser heldags- och stundom halvdagsvård. Av många pedagoger anses den äldre och översatta benämningen »kindergarten» klarare angiva halvdagsvårdens karaktär. Dessutom är termen »barnträdgård» i allmänhetens uppfattning svårförstådd, vilket många missförstånd bevisa. Slutligen är den en felöversättning av det tyska »Kindergarten», vilket vid en försvenskning borde hava blivit »barnpark», »barngård» eller liknande (jfr Tiergarten = djurgård, ej djurträdgård). På danska och norska sker lättare en översättning till Børnehave (danska) eller barnehave (norska), då ordet »have» har samma något vidare betydelse som det tyska »Garten», d. v. s. ett ställe, där något växer. För den hithörande halvdagsverksamheten synes, såsom föreslås i den förut nämnda bilagan, namnet *lekskola* vara mest ändamålsenligt. Om någon ytterligare uppdelning med hänsyn till barnens ålder anses nödvändig, bör denna särskilja spädbarnsavdelningen, vidare »barnkammaren» för koltbarnen, den egentliga lekskolan för barn från och med 3-årsåldern samt förskoleklasserna för 6—7-åringarna.

Utom de nu nämnda egentliga dagvårdsinstitutionerna vill kommissionen även erinra om den mångfald av institutioner, vilka tagit till uppgift att skänka barn rekreation och fritidssysselsättning och vilka därför äro för det här ifrågavarande barnavårdssyftet synnerligen viktiga. Sålunda finnas i många städer — ibland sammankopplade med olika slag av ovannämnda småbarnsinstitutioner — s. k. arbetsstugor, barnavårn eller fritidshem för barn i skolåldern. Dessa kunna lämpligen betecknas som *eftermiddagshem*. Under ännu friare former organiseras ibland en fritidsomvårdnad för städernas barn i form av eftermiddagsklubbar och framförallt särskilda *lekplatser* med eller utan anställda lekleddare.

Emellertid har samhället icke endast uppmärksammat det problem, som för barnen i städerna uppkommer i samband med användningen av deras dagliga fritid. Olika institutioner arbeta även för ett bättre tillgodogörande

¹ Medicinska synpunkter på s. k. halvöppen barnavårdsverksamhet och vård av barn å sommarkolonier, av professor Arvid Wallgren, sid. 1*.

för barnens del av sommarfritiden. Detta syfte tjäna de s. k. *sommarkolonierna*, vilka äro av skiftande slag. Dels förekomma dagskolonier etc., varvid barnen dagligen samlas för utflykter till bad- eller skogsplatser. Enkla anordningar för beredande av utspisning och vila finnas stundom. Dels märkas egentliga sommarkolonier, avsedda för vecko- eller månadslång vistelse för barnen. Dylika kolonier förfoga över mark och byggnader och ledas av särskild personal. Samtliga de här närmast nämnda institutionerna skola även särskilt beaktas av kommissionen i detta betänkande. Trots att de i många avseenden stå den egentliga halvöppna barnavården nära, kan den allmänna motivering och de detaljerade förslag, vilka kommissionen här närmast kommer att framlägga, endast delvis äga sin tillämpning på dylika fritidsinstitutioner.¹

Olika familjers behov av institutioner till stöd för barnens vård och fostran. Många olikartade behov hava föranlett tillkomsten av institutioner för viss gemensamhetsvård åt barn. I det följande skola de viktigaste slagen av dylika behov i korthet sammanfattas under vissa olika kategorier.

Mest uppmärksammat torde vårdbehovet vara för förvärvsarbetande mödrars barn. Antalet gifta kvinnor med förvärvsarbete utom hemmet är i ständigt stigande. Enligt 1930 års folkräkning voro vid folkräkningstillfället omkring 10 % av de gifta kvinnorna helt eller delvis förvärvsarbetande, varvid städerna givetvis föredde en större andel och landsbygden en mindre. Genom 1936 års partiella folkräkning har det blivit möjligt att vinna närmare kännedom om förekomsten av förvärvsarbete bland gifta kvinnor. Här skall endast anföras, att bland äktenskap i städerna med en varaktighet av högst 4 år vid folkräkningstillfället ej mindre än 19 % av hustrurna uppgåvo sig hava haft fullt yrkesarbete under hela äktenskapet. Även i de något äldre äktenskapen, vilka varat 5—9 år, hade fullt förvärvsarbete förekommit för 10 % av hustrurna. För vinnande av mera detaljerade upplysningar om förekomsten av förvärvsarbete bland gifta kvinnor hänvisas till den inom kort föreliggande preliminära redogörelsen för bestående äktenskap enligt 1936 års partiella folkräkning.

Det är tydligen nödvändigt, att för de förvärvsarbetande mödrarnas barn vikarierande vårdmöjligheter av fullgod art finnas till hands såväl för kortare som för längre tids behov, i den mån själva förvärvsarbetet icke kan avbrytas för kortare eller längre tid efter barnens födelse, vilket i många fall — dock icke i alla — vore att föredraga för barnens och väl även för mödrarnas del. Huruvida denna barnavård skall organiseras genom hembiträde, hemvårdssystemer el. dyl. i familjen eller genom någon form av gemensamhetsvård utom hemmet, måste för varje familj helt individuellt avgöras. För samhället är däremot nödvändigt att klargöra och taga fasta på att enskilda familjer på grund av ekonomiska och andra skäl i växande antal söka gemensamhetsvården.

Jämsides med de gifta förvärvsarbetande mödrarna står i vårt land en stor skara ogifta förvärvsarbetande mödrar. Det är med förhandenvarande brist på utredning — en brist, som av kommissionen icke hade kunnat fyllas utan ett synnerligen tids- och kostnadskrävande arbete — icke möjligt att säga, vilken vårdmöjlighet de flesta av dessa finna för sina barn. Antagas kan dock, att den förr relativt vanliga utackordningen i barnets morföräldrafamilj

¹ Befolkningskommissionen vill förutskicka att *de norrländska arbetsstugorna* icke komma att inbegripas i de förslag, vilka framföras i det följande. De nämnda arbetsstugorna äro att betrakta såsom skolhem för varaktig inackordning av skolbarn med långa vägar till skolan och åtnjuta för övrigt redan statsbidrag. Deras organisationsproblem kommer dock att i särskilt sammanhang beröras i det följande.

blir allt mera sällsynt under moderna familjesociala förhållanden. Systemet med utackordering i främmande familjer torde bli vanligare. Samhället har tagit som en viktig uppgift att sörja för förmedling och kontroll av dylik utackordering samt för barnens omhändertagande å barnhem i de fall, då annan vård ej kan beredas. Men samtidigt därmed har samhället i själva verket avskurit sig från vissa möjligheter att hålla barnen tillsammans med mödrarna i ett gemensamt hem. Det torde med all styrka böra framhåvas, att samhället icke i tillräcklig mån givit sin fosterbarnsorganisation den yttre form, som bäst möjliggör skapandet av verkliga hem för de barn, vilka icke äga en fullständig familj.

Ser man de ogiftas, de frånskilda mödrarnas samt änkornas problem i ett sammanhang, skall man nämligen finna, att för stora kategorier av yrkeskvinnor en annan lösning av de ofullständiga familjernas problem än barnens utackordering kan vara möjlig, nämligen framskapandet av bostadsformer med en kooperativ dagvård för barnen. Tyvärr måste emellertid även en dylik anordning vara oåtkomlig för vissa ogifta mödrar, varibland främst må nämnas flertalet hembiträden på grund av deras bostad hos arbetsgivarna samt ensamstående kvinnor på landsbygden på grund av alltför gles bebyggelse. I detta hänseende betyder utvidgning av samhällets intresse för småbarnens dagvård en minskning av samhällets fullständiga övertagande av vården för många barn, såsom sker vid samhällsvård å barnhem eller genom utackordering. I stället för att samhällsvården gives en sådan form, att vården visserligen kontrolleras men mor och barn ändock skiljas åt, skulle den i viss utsträckning kunna omformas därhän, att mor och barn gavs möjlighet att bo tillsammans och att de endast skildes åt för en del av dygnet. I den mån de förvärvsarbetande mödrarna hava heltidsarbete, måste givetvis en för deras barn avsedd vård vara tillgänglig hela dagen.

Andra påtagliga brister i barnens hemmiljö leda likaledes till allmänt omfattade önskemål om gemensam småbarnsfostran. Till denna kategori höra främst de trångboddade barnen. I städer och många samhällen med stadslignande bebyggelse kan en nyttig omväxling i barnens miljö åstadkommas med några timmars barnkammarvistelse.

Denna kategori är i själva verket icke någon samhällsgrupp av obetydlig numerär. I bostadssociala utredningens betänkande angående bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer (Stat. off. utr. 1935: 2) konstaterades, att icke mindre än 58 % av barnen under 15-årsåldern i städer och stadslignande samhällen voro trångboddade, om normen sättes till högst $1\frac{1}{2}$ personenheter per rumsenhet (vuxen = 1 personenheter, barn under 15 år = $\frac{1}{2}$ personenheter, rum = 1 rumsenhet, kök = $\frac{1}{2}$ rumsenhet). Även om det kan vara svårt att nå enighet om en socialhygieniskt motiverad utrymmesnorm för att bedöma familjebostadens lämpliga minimistandard, kunna med långt större enighet nyss återgivna normer användas för att angiva kraven på uppfostringsutrymmet. I en till nyssnämnda betänkande fogad bilaga¹ hava de psykologiska och de moraliska skadeverkningarna av trångboddhet utretts. I ett mera kortfattat föredrag vid den konferens för småbarnsfostran, som Centralförbundet för socialt arbete år 1937 anordnade, anfördes sammanfattningsvis följande angående uppfostringsvårigheterna under trångboddhetsförhållanden:²

»Trångboddheten snedvider all uppfostran. Utom all den trötthet, störning, irritation, som är allmänt förståelig, omöjliggör trångboddheten direkt fullföljandet

¹ Bilaga 6, kap. V.

² Småbarnsfostran, föredrag jämte diskussionsinlägg vid konferensen för småbarnsfostran den 1—2 februari 1937, anordnad av Centralförbundet för socialt arbete. Stockholm 1937.

av rationella uppfostringsprinciper. Det enda straff, som pedagogerna vilja förordas, nämligen det sociala ogillandet, isoleringen, blir omöjligt, där inga extra utrymmen finnas, och den utvecklingsskadliga mångfalden av förbud blir tvärt emot nödvändig med hänsyn till de många medboendes intressen. *Hetzer* fann vid en undersökning av de rådsökande vid en föräldrabyrå i Wien, att 80 % av de mindre bemedlade sade sig ej kunna följa de behjärtade uppfostringsråden på grund av trångboddhet. Detta anföres här som exempel på en av det vardagliga livets små svårigheter, som har måst vetenskapligt undersökas för att kunna komma med bland det som offentligt uppmärksammas. Dessa trångbodda barn måste få vila ut i en för barn avsedd miljö någon del av dagen. De måste ges något utrymme för aktivitet. Även det lekmaterial, som i vår industrialiserade värld ersätter det fria experimenterandet i en mer lantlig miljö, kan endast ägas och brukas gemensamt. Kooperation är här detsamma som rationalisering.»

Uppfostringssvårigheter av delvis samma och delvis annat slag möta även andra barn. Sakkunskapen är enhällig om nödvändigheten för syskonlösa barn att under någon stunds daglig samvaro med andra barn åtnjuta en värdefull grupp- och kamratfostran. Befolkningskommissionen vill visserligen förvänta, att de familjer komma att minska i antal, vilka frivilligt och utan tvingande orsaker beröva sina endabarn den betydelsefulla förmånen av syskon. Men även i framtiden komma vissa familjer att på grund av ofrivillig sterilitet äga endast ett barn. Därtill kommer ännu så länge ytterligare ett antal enbarnsfamiljer, vilkas frivilliga barnbegränsning beror på ogynnsamma ekonomiska och sociala förhållanden. I alla dessa fall kan det för ingen del vara rätt att undanhålla barnen en samhällelig förmån, därför att föräldrarna visat sig mindre väl förstå eller sakna möjlighet att själva främja barnens bästa. Även barn med en psykologiskt pressande särställning i en familj eller i en syskonkedja kunna behöva den omväxling, som består i att icke alltid vara den självklart dominerande eller oupphörligt kuvade.

För samtliga här senast nämnda kategorier av barn är icke en hela dagen utan endast en vissa timmar omfattande gemensamhetsvård att förordas, givetvis bortsett från det särskilda behovet för många hithörande barn av mera varaktig sommarkolonivestelse. För nästa kategori — de svåruppfostrade barnen — kan denna tid däremot behöva utsträckas olika länge efter individuella hänsyn, helst enligt läkares ordination.

Inom den psykiska hälsovården uppmärksammas allt mera möjligheterna att genom en smidigt ledd återuppfostran och återanpassning på ett mycket tidigt stadium återvinna ett feluppfostrat eller felanpassat barn till psykisk hälsa. I stor utsträckning skulle denna psykiska hälsovård kunna utföras i lekskolans kamratmiljö och under en skolad och förstående personals ledning. Läkarna å uppfostringsrådgivningsbyråerna säga sig allt mera önska ett dylikt samarbete och allt mera vara benägna att tro på dess gynnsamma inflytande. Meningen kan detta till trots icke vara, att lekskolan i allmänhet skulle kunna genomföra någon verklig terapi för svårt neurotiska barn, men den skulle utan olägenhet för de övriga barnen kunna eliminera smärre miljöskador och lättare karaktärsskevheter.¹

Det torde i samband härmed böra framhållas, att även för de svårare psykopatologiska fallen någon form av halvöppen barnavård skulle vara fördelaktig för såväl observation som behandling, men detta måste nödvändigt förutsätta, att särskilda »problembarnkammare» eller läkepedagogiska barnkam-

¹ Ett exempel på dylikt i och för sig mycket enkel men å andra sidan lika nödvändig som effektiv mentalhygien, många mödrar redan nu självmant söka å de utan behovsprövning öppna lekstugorna, har man i den matvägran, som är ganska vanlig hos endabarn och problembarn men som lätt övervinnes, då dessa barn besöka lekstugor och äta tillsammans med andra barn.

mare i viss utsträckning inrättades. Det är emellertid värt att påpeka, att man i dylika daginstitutioner och i lämpligt organiserade sommarkolonier äger en vårdmöjlighet med avseende å såväl lättare som svårare uppfostringsfall, som — om den rationellt tillvaratoges — ofta skulle onödiggöra även ett mera varaktigt skiljande av barn från hemmen. Alltför ofta kommer i avsaknad av dylika institutioner läkarnas ordination att kräva miljöväxling, d. v. s. barnens fullständiga skiljande från föräldrarna i och för observation och pedagogiskt rekonstruktiv behandling å anstalt eller i främmande familj.

Emellertid är det icke nödvändigt att särskilja uppfostringsproblemen i dylika speciella kategorier för att klargöra värdet av barnens lekskolevistelse. I själva verket råder numera ganska stor enighet därom att — även om föräldrarna allmänt skulle tillägna sig större föräldrakunskap än för närvarande och bliva mera harmoniskt inställda till barnen än som ofta är fallet — kamratfostran äger ett väsentligt värde för ett stort antal barn. Det gäller sålunda för barn både på landet och i staden, att det moderna samhället, med dess rörlighet och snabba föränderlighet såväl beträffande yrke och sysselsättningar som vistelseort och intresseanknytningar, fordrar av sina medborgare, att dessa skola kunna anpassa sig i flera än en miljö eller ett sammanhang. Om barnen i vårt land skola kunna beredas den bästa tänkbara uppfostran, borde denna därför icke blott vila på det egna föräldrahemmet såsom den djupaste och säkraste förankringen, i vilket vinnas trygghet och personlig tillgivenhet, utan därjämte även bereda barnen en kortare vistelse i mera växlingsrik miljö. Den därigenom möjliggjorda kamratfostran är särskilt ägnad att utveckla förmågan av anpassning efter de växlande krav, inför vilka män och kvinnor ställas icke minst i det nutida arbetslivet. De familjer äro få, som i samtliga här antydda hänseenden helt kunna fylla barnens behov.

Samtliga de behov, som hittills anförts såsom krävande en viss dagvård utom hemmet, hava tagit sikte direkt på barnens välfärd. På grund av det stora värde en dylik fostran äger, i den mån den för en kortare tid av dagen står till förfogande *jämte hemuppfostran*, kommer icke heller en halv-dagsvård enligt nedan behandlade behovskategori i konflikt med barnens bästa, även om den icke direkt utgår från barnens behov utan från de hemarbetande mödrarnas behov av viss fritid. Särskilt under moderna storstadsförhållanden blir det allt sällsyntare, att mödrar ens för korta stunder kunna lämna sina mindre barn helt utan tillsyn eller att de kunna finna släktingar eller grannar, villiga att övertaga denna tillsyn. Då emellertid en viss avkoppling från den direkta barnavården för åtminstone någon kortare tid dagligen är önskvärd för att den i sitt hem ensamarbetande husmodern skall finna möjlighet att sköta ett intensivare hushållsarbete, uträtta ärenden, göra läkarbesök och dylikt samt för att hon skall finna tillfälle till den nervvila och den personlighetsutveckling, som såväl det moderna äktenskapet som det moderna samhället kräver av henne, växer behovet ytterligare av ändamålsenliga former av halvöppen barnavård. Även ur den nu anlagda synpunkten spela givetvis sommarkolonierna en viktig roll.

Särskilt vill kommissionen här erinra om de kvinnor, vilka i fostrandet av en stor barnskara se sin livsuppgift och vilka slitats ut av en orimlig arbetsbelastning. Denna kan så mycket mindre underlättas med hjälp av betald huslig arbetskraft, som just barnrikedomen ökar övriga anspråk på familjens inkomst. Kommissionen har i annat sammanhang¹ uppvisat, att barnrikedom är i hög grad förbunden med fattigvård. För de talrika barnrika fa-

¹ Betänkande angående barnbeklädnadsbidrag m. m. (Stat. off. utr. 1938: 7), sid. 57 f.

miljerna med deras utsläpade mödrar minskas alltså möjligheten att erhålla och betala hemhjälp, då behovet ökas. Såsom en utväg att tillfredsställa detta behov vill kommissionen nämna tillhandahållande genom samhällelig organisation av husmodersvikarier. I synnerhet på landsbygden, där förutsättningarna för inrättande av barnkrubbor, barnträdgårdar etc. äro små, torde en dylik husmodershjälp fylla ett verkligt behov.

Frågans befolkningspolitiska innebörd. Samtliga behov av en för olika lång del av dagen gemensam vård och fostran av i första hand städernas småbarn hava här redovisats, sådana de allmänt uppfattas av socialt, medicinskt och pedagogiskt sakkunniga samt sådana de direkt representera en redan bestående efterfrågan i samhället. Den halvöppna barnavårdens befolkningspolitiska innebörd må i det följande beröras.

Det är då till en början tydligt, att de *befolkningskvalitativa* vinsterna av småbarnens dagvård icke bestå däri, att denna vård i fråga om pedagogiska resurser och materiella förmåner allmänt skulle vara överlägsen hemmens vård. Med hemmens stigande intresse för rationell barnavård och föräldrarnas stigande ansvar för en insiktsfull uppfostran kommer den tid snart att vara förbi, då man kunde motivera nödvändigheten av dylika institutioner med hemmens mindre lämplighet. *Lekskolor och liknande institutioner skola överhuvud taget icke främjas i konkurrens med hemmen såsom någon i och för sig lämpligare uppfostringsinstitution, men de skola befrämjas såsom ett sådant komplement till hemmen, varigenom vissa fördelar vinnas, som det enskilda familjehushållet får alltför svårt att utan orimliga uppoffringar förskaffa sina barn.* I denna kooperativa grundidé ligger även, att det kan vara rationellt och lönande att familjehushållen i samverkan för sina barns vård upphålla med vissa materiella resurser: ett bostadsutrymme kan vinna mera på att specialiseras och differentieras för många barns utnyttjande, än vad motsvarande kostnader kunde giva varje enskild familj; en personalkraft kan vara omsorgsfullare vald och ändamålsenligare utbildad, än den som de enskilda familjerna eljest skulle kunna anställa; en läkarvård, ett leksaksbestånd och ett kosthåll kunna på samma sätt bliva effektiviserade.

Även de särskilda samhällsåtgärder, som vidtagas i syfte att höja befolkningens kvalitativa beskaffenhet, kunna med fördel inlänkas på barnen före skolåldern via dylika institutioner. Den tandvård, läkarvård, skollunch, beklädnadshjälp etc., som nu redan är eller föreslås bliva förmedlad bl. a. till skolbarnen genom skolans hjälp, kan analogt utsträckas till småbarnen över deras daghem och lekskolor. Likaså kan genom en hygienisk upplysningsverksamhet — direkt till dessa institutioners personal och indirekt till föräldrarna — samhället giva impulser med befolkningskvalitativ syftning. Till slut äro emellertid på det psykologiska och moraliska planet vissa direkta vinster att förvänta av en gemensamhetsuppfostran: mycken vanart, många karaktärsegendomligheter, mången duglighetsämmande arbetsinställning och mycken lyckofientlig komplexbildning skulle kunna upptäckas och förebyggas. Detta vore förvisso en insats av kvalitetshöjande art för det folkmaterial, landet äger i sina barn.

Under *befolkningskvantitativ* synvinkel torde framförallt mödrarnas problem böra ses. Det skulle otvivelaktigt innebära en överdrift, om man påstode, att ett större antal barn icke fötts, därför att deras föräldrar medvetet saknat en barnavårdsinstitution sådan som den gemensamma barnkam-maren. Å andra sidan är det troligen berättigat att framhäva, huru familjens egen barnavårdsuppgift i själva verket blir allt tyngre och huru därför en ny lösning av de växande problemen måste sökas, för att barn skola välkomnas i de unga familjerna. Till dessa växande svårigheter hör som den kanske mest

uppmärksammade — ehuru till omfattningen ej mest betydelsefulla — att de enskilda familjerna i allt mindre utsträckning kunna räkna med hembiträdeshjälp. Orsaken därtill är icke endast den akuta bristen på huslig arbetskraft utan även det faktum, att anställande av hemhjälp blir allt kostsammare, ju mindre ekonomiskt produktivt det hemarbete är, för vilket hembiträdet skulle anställas jämte barnavårdsuppgiften. Det blir allt mindre ofta förekommande, att en familj ser sig i stånd att för hjälp med sina barns vård anställa arbetskraft. Men dessutom har såväl nu som under lång tid den socialt paradoxala regeln gällt, att ju större barnskaran är och ju angelägnare arbetshjälpen därför skulle vara, desto ekonomiskt och praktiskt omöjligare blir det att finna denna arbetshjälp. En växande barnskara betyder en så kraftig stegring av utgifterna för andra ändamål, att marginalen för hembiträdeslön inskränkes i samma mån som barnantalet stiger.

För det stora flertalet mödrar har emellertid varken nu eller förr önskemålet att anställa arbetskraft till hjälp med hushållsarbete och barnavård kunnat förverkligas. På grund av siffror från den senaste folkräkningen kan man räkna med att det finnes omkring 700 000 hem med minderåriga barn i vårt land. Antalet hembiträden, d. v. s. yrkesutövande kvinnor i husligt arbete, kan uppskattas till högst 200 000, av vilka emellertid ett icke ringa antal äro anställda två eller flera i samma hem, vartill kommer att hemhjälp icke är begränsad till familjer med barn utan i stor utsträckning även förekommer hos ensamma personer, barnlösa familjer m. fl. Närmare överväganden leda till att snarare under än över 100 000 av de nyss nämnda 700 000 hemmen med barn hava permanent hemhjälp. Det vida övervägande antalet barn fostras alltså i hem, i vilka modern ensam bär hela arbetsbördan.

Under industrialiserade förhållanden bindes emellertid moderns tid allt strängare. Den nära nog dygnet runt oavbrutna tillsynen av barnen under deras första år betyder därför en hård påfrestning på mödrarnas nerver. Även om denna barnavårdens möda icke ter sig alltför tung inför det första barnets ankomst, kan den dock bliva ett bidragande motiv för att inskränka familjens storlek därutöver. Modern önskar bliva mera fri och ledig igen. Denna önskan om ökad fritid bör i sin tur icke moraliskt fördömas såsom brist på ansvars känsla utan psykologiskt förstås. Den bör framförallt jämföras med det stora mått av personlig rörelsefrihet, som de unga kvinnorna åtnjutit före sitt giftermål, med makarnas gemensamma frilufts- och nöjesliv under tiden före barnens födelse, med männens fortsatta liv, fyllt av såväl rekreations- som samhällsintressen utom hemmet, samt med det rikare sociala liv överhuvud taget, som karakteriserar alla samhällsgrupper. Bundenheten vid barnen ter sig under dylika jämförelser hård för dessa mödrar och den kommer att alltför mycket avskära deras tidigare intresseanknytningar. Den skiljer även alltför mycket makarna från varandra. Liksom extrakostnaderna för barnen sänker familjens ekonomiska standard, är denna bundenhet en extrabelastning, som åstadkommer en mycket stor skillnad i makarnas rörelsefrihet och hela livsföring före och efter barnens födelse. Liksom en avlastning av extrakostnaderna för barnen med fog antages hava positiv befolkningspolitisk verkan, måste även en viss möjlighet till avkoppling från bundenheten under småbarnens första levnadsår hava samma verkan. Jämte denna befolkningspolitiska hänsyn måste emellertid även de lyckokrav och det utvecklingsbehov uppmärksammas, som ligga bakom mödrarnas anspråk på en viss fritid. Husmödrarnas semester börjar i dessa dagar att diskuteras jämsides med andra befolkningsgruppers. Befolkningsskommisionen håller före, att den möjlighet till inskränkning i ett tungt eller bundet hemarbete, som skulle kunna beredas många husmödrar genom en lekskola för barn, öppen några timmar dagligen, vore samhälleligt önskvärd. För

barn i vissa äldre åldersgrupper tillgodoser skolan jämte sina övriga funktioner även i viss utsträckning detta behov. Påpekas må, att under vissa förhållanden denna avkoppling icke kan vinnas genom systematisk kooperativ samverkan, utan husmödrarnas fritid måste möjliggöras för särskilda tidsperioder genom anställande av husmodersvikarier.

Behovet av gemensam dagvård av småbarn i större utsträckning och under mera garanterade former än hittills har kommissionen alltså funnit ådagalagt dels av förutnämnda pedagogiska skäl, med vilka förmåla sig vissa befolkningskvalitativa, och dels av nyssnämnda sociala skäl, med vilka förmåla sig vissa befolkningskvantitativa. De nämnda hänsynen till mödrarnas behov avse visserligen i och för sig såväl förvärvsarbete som i sina hem ensamarbetande mödrar, men de äro icke minst bestämda av omtanke just om de hemarbetande mödrarna. Befolkningskommissionen finner det alltså vara i enlighet med tidens krav, att institutioner för barnens dagvård samhälleligt understödjas och kontrolleras.

Denna uppfattning stärkes av det förhållandet, att i så gott som samtliga kulturländer verksamheten för sådan dagvård både tagit större omfattning än i Sverige och givits samhälleligt understöd samt underkastats samhällelig kontroll.

Yttermera stärkes denna uppfattning av den mångfald utredningar, resolutioner och skrivelser, som under frågans aktualisering de senaste åren kommit myndigheterna tillhanda. Då dessa handlingar delvis tillhöra utredningsuppdragets historia och i varje fall rymma sakuppgifter och åsiktsyttringar, vilka äro av vikt för detta uppdrags fullgörande, må desamma med viss fullständighet refereras.

Tidigare utredningar, remisser m. m. Sedan en allmänt medborgerlig diskussion om hithörande problem under 1930-talet kommit i gång, har intresset flerfaldiga gånger tagit sig uttryck i hänvändelser till offentligheten. Svenska Fröbelförbundet överlämnade i oktober 1935 till chefen för socialdepartementet en resolution, vari betonades att det betydelsefulla arbetet för fostran av barn i åldern 2—7 år vore i största behov av stöd från statens sida.

Inom socialdepartementet uppdrogs år 1936 åt fröken Ellen Moberg att göra en utredning om behovet av dylika institutioner. Denna utredning tog i det väsentliga formen av en rapport från en inspektionsresa till institutioner i södra och mellersta Sverige. Denna rapport (Sociala Meddelanden 1936: 12) skildrar på ett övertygande sätt behovet av kvalitativ förbättring, inspektion och ekonomiskt stöd åt den pågående verksamheten.

I juli 1936 hade Fröbelföreningen i Norrköping gjort framställning om ett årligt statsanslag av 15 000 kronor. Denna framställning remitterades till skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen, vilka inkommo med sina yttranden respektive den 25 september 1936 och den 1 oktober 1936. Båda myndigheterna yrkade avslag under huvudsaklig motivering, att flera andra företag utförde en liknande verksamhet, varför samtliga behov av statsanslag i ett sammanhang borde prövas. Ämbetsverken föreslog, att ärendet överlämnades till befolkningskommissionen.

Ur skolöverstyrelsens yttrande må anföras:

»Överstyrelsen, som finner kindergartenverksamheten i hög grad gänelig och förtjänt av statsmakternas stöd, vill erinra därom, att jämlikt de utredningsdirektiv, befolkningskommissionen enligt yttrande av statsrådet och chefen för socialdepartementet till statsrådsprotokollet över socialärenden den 17 maj 1935 erhållit, kommissionen bland annat bör överväga, i vad mån genom lämpliga anordningar vidgade möjligheter må kunna beredas för barnens behöriga vård och fostran, då gift kvinna har förvärvsarbete utom hemmet. Enligt vad kommissionen i skrivelse till

herr statsrådet och chefen för socialdepartementet den 13 augusti 1936 meddelat, ingår denna utredning bland de återstående arbetsuppgifter, som kommissionen räknar med att ha slutfört senast under år 1937.

Innan ett statsunderstöd till Fröbelföreningen i Norrköping beviljas, synes frågan om kindergartenverksamhetens organisation i vårt land böra bli föremål för en utredning. Därvid synes böra klarläggas dels i vad mån understöd av statsmedel bör lämnas till olika slag av lekstugor och barnkrubbor, dels också om utbildningsanstalter för kindergartenledarinnor böra erhålla statsunderstöd samt i vad mån i samband därmed såsom villkor för åtnjutande av statsbidrag vissa kompetenskrav på lärarna vid dessa anstalter skola uppställas och anstalterna ställas under statlig inspektion. Denna utredning synes överstyrelsen lämpligen böra anförtros åt befolkningskommissionen, då vissa med förevarande spörsmål sammanhängande frågor för närvarande torde vara föremål för övervägande inom densamma.»

Medicinalstyrelsen yttrade bland annat:

»Som styrelsen tidigare framhållit hyser styrelsen den meningen, att det allmännas åtgärder till folkhälsans främjande böra innefatta anordningar, anpassade efter olika levnadsåldrars krav och förutsättningar. Det synes därför vara väl motiverat att det ses till, att jämväl den åldersgrupp av barnen, det här rör sig om — småbarnsåldern, lekåldern, förskoleåldern — kommer i åtnjutande av lämplig fysisk och psykisk fostran och vård. För stora befolkningsgrupper särskilt i städerna, synes barnkrubbe- och barnträdgårdsverksamheten vara av mycket stort värde, så länge och i den mån hennens standard och resurser, mödrarnas förvärvsarbete, mödrarnas utbildning för fostrarkallet med flera faktorer icke möjliggöra ett nöjaktigt tillgodoseende av vad som här är behövt. Att staten lämnar ekonomiskt bidrag till driften av verksamhet av den art, som bedrivs av Fröbelinstitutet i Norrköping, finner sig medicinalstyrelsen sålunda rent principiellt kunna tillstyrka. Detta gäller särskilt om den del av verksamheten, som avser utbildning av ledarinnor för barnkrubbor och barnträdgårdar och av barnsköterskor. Erfarenheten har otvetydigt ådagalagt, att tillgång till fackutbildad personal är en ofrånkomlig förutsättning för en god och önskvärd utveckling på detta område. Fröbelinstitutets banbrytande verksamhet härvidlag torde vara allmänt erkänd.

Oaktat vad ovan anförts känner sig styrelsen dock tveksam, då det gäller omedelbar tillstyrkan av nu föreliggande framställning. Denna tvekan bottenar främst i det i framställningen anförda förhållandet att flera andra anstalter i landet bedriva en liknande verksamhet, som jämväl synes vara av den art, att det bör övervägas, om icke jämväl åt dem ett statsbidrag efter enahanda principer kan anses vara behövt och berättigat. Inhämtade uppgifter angående några sådana utbildningsanstalter bifogas denna skrivelse. Det synes vidare vara nödvändigt, att klarhet bringas i frågan om och på vad sätt barnkrubbe- och barnträdgårdsverksamheten skall organisatoriskt och ekonomiskt kunna inlänkas i samhällets övriga åtgärder för barnvården.

Styrelsen vill sålunda föreslå att Fröbelinstitutets framställning ger anledning till en utredning bland annat rörande de delar av spörsmålet som ovan angivits samt att i avvaktan på denna utrednings resultat framställningen icke för närvarande föranleder någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd.»

I februari 1937 hade Centralförbundet för socialt arbete kallat omkring 200 representanter till en konferens för småbarnsfostran. Vid denna tvådagarskonferens hölls föredrag, berörande arbetets olika sidor, samt gavs tillfälle till en debatt mellan olika intressenter inom hela verksamhetsområdet. Dessa olika representanter enade sig om följande resolution, som den 18 februari 1937 överlämnades till chefen för socialdepartementet och som senare remitterades till kommissionen:

»Det torde vara allmänt erkänt, att den vård och fostran, som barnen erhålla under förskoleåldern, är av grundläggande betydelse för deras kommande utveckling. Medicinsk och psykologisk forskning har till fullo bestyrkt detta. Det framträder därför såsom en ofrånkomlig angelägenhet för samhället att stödja och kontrollera den verksamhet, som utanför hemmen utövas i syfte att giva omvårdnad åt barn i detta åldersstadium, samt att främja åtgärder för vidgande av sådan verksamhet.

Konferensen vill framhålla vikten av att de ledarinnor, åt vilka denna verksamhet anförtros, äga en grundlig, särskilt på småbarnsfostran inriktad såväl teoretisk som praktisk utbildning av psykologisk, pedagogisk och hygienisk art. Denna utbildning bör helst bygga på högre skolbildning och tiden för densamma bör vara minst två år. Utbildningsanstalterna böra understödjas av allmänna medel samt ställas under offentlig, sakkunnig inspektion. För den sålunda fackutbildade personalen vid de olika institutionerna för småbarnsfostran bör med nödvändighet skapas tillfredsställande arbets- och löneförhållanden.

En förutsättning för en gynnsam utveckling av den barnavård, som här avses, är att samhället lämnar verksamheten ekonomiskt stöd, förknippat med villkor såväl beträffande ledningens kvalifikationer som självfallet också i fråga om verksamhetens anordning och de använda lokalernas beskaffenhet.

Slutligen vill konferensen betona nödvändigheten av snara åtgärder för en reglering av här berörda förhållanden och önskvärdheten av att tillsvidare och om möjligt omedelbart en konsulent med god utbildning och omfattande praktisk erfarenhet förordnas för att vara till stöd för redan befintliga institutioner och medverka vid upprättande av nya.»

En motion angående främjande och understöd av barnträdgårdsverksamheten väcktes vid 1937 års riksdag av herr Hoppe (II: 191). Ur motionen må anföras:

»Ett av vårt folks av i dag allra allvarligaste spörsmål är ju befolkningsfrågan. Denna frågas bekymmersamma läge, beroende framförallt på den sjunkande nativiteten, måste väl bl. a. tvinga vårt folk att på allt sätt söka göra det bästa möjliga av de barn, som kommit till världen, d. v. s. om möjligt bevara dem vid liv och göra dem såvitt möjligt till psykiskt och fysiskt sunda och starka människor. Det synes som om barnens fostran till psykiskt och fysiskt sunda människor vore av så utomordentlig betydelse, att allt, som här kan göras, också måste göras.

Är detta riktigt, och det torde av ingen bestridas, då synes det som om samhället, på ett helt annat sätt än hittills skett, borde intressera sig för och engagera sig i barnträdgårdsverksamheten.

Barnträdgårdarna, stundom bättre kända under namnet kindergarten, vilja under 3—4 timmar om dagen taga hand om barnen i åldern 3—7 år och som hemmens goda medhjälpare medverka till barnens sunda psykiska och fysiska utveckling. Barnträdgården vill vara en solig, rofylld plats, där de små mötas av idel förståelse, godhet och vänlighet; barnträdgården vill hjälpa far och mor att älska fram det vackraste och finaste hos barnet. Den, som här i Sverige kanske bäst känner barnträdgårdarnas verksamhet har förklarar, att 'erfarenheten visar huru som många gånger en liten förskrämd, inbunden och tillknäppt varelse först under barnträdgårdens vänliga inflytande tinat upp och blivit frigjord'.

Våra psykologer torde vara ense om att en människas 7 första levnadsår äro av helt enkelt grundläggande betydelse, när det gäller personlighetsutvecklingen. Det torde kunna sägas, att det är under dessa år, som det ofta avgöres, vad det skall bli av en människa. Så är det uppenbarligen av största vikt, att dessa år utnyttjas på det allra bästa sätt. Och då inställer sig den frågan: har vårt folk råd att und-

vara den utomordentligt värdefulla hjälpen att fostra barnen till sunda, starka och goda människor, som barnträdgårdarna kunna och vilja ge.»

Denna motion behandlades av andra kammarens första tillfälliga utskott, som — ehuru livligt behjärtande motionens syfte — avstyrkte densamma med hänsyn till att frågan befunne sig under utredning hos befolkningskommissionen. Utskottet anförde bl. a.:

»Utskottet har i vederbörlig ordning begärt och erhållit socialstyrelsens utlåtande över förevarande motion. Därjämte har utskottet berett Centralförbundet för socialt arbete, Svenska Fröbelförbundet, Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsförening i Stockholm samt Sveriges husmodersföreningars riksförbund tillfälle att yttra sig över motionen, och har utskottet från samtliga dessa organisationer erhållit yttrande i frågan.

Socialstyrelsen har som sin mening anfört, att därest en sådan utredning, som den av motionären åsyftade, skulle komma till stånd, densamma syntes ej böra begränsas till att avse allenast barnträdgårdsverksamheten utan lämpligen borde omfatta även vissa andra anstalter till stöd för hemuppfostran, särskilt barnkrubbeverksamheten. Vid en sådan utredning borde vidare ej endast de allmänt hygieniska och pedagogiska synpunkterna bliva beaktade utan jämväl de sociala och befolkningspolitiska. Centralförbundet för socialt arbete förklarar sig anse det synnerligen påkallat och angeläget, att hithörande spörsmål göras till föremål för en närmare utredning. I likhet med socialstyrelsen anser även förbundet, att en sådan utredning icke bör begränsas till barnträdgårdsverksamheten utan jämväl avse den vid barnkrubbor utövade verksamheten. Svenska Fröbelförbundet och Sveriges husmodersföreningars riksförbund hava tillstyrkt motionen. Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsförening i Stockholm har uttalat sin anslutning till dess syfte.

Utskottet delar de av motionären framförda synpunkterna på föreliggande fråga och vill uttala sitt livliga behjärtande av motionens syfte.»

Den halvöppna dagvården under stads- och landsbygdsförhållanden.

Liksom befolkningskommissionen nyss betonat, att problemet om småbarnens dagvård icke är ensidigt inriktat på de förvärvsarbetande mödrarna utan minst lika mycket bör ses ur de hemarbetande mödrarnas synpunkter, vill kommissionen framhålla, att landsbygdens och stadens behov av sådan barnavård böra i lika mån uppmärksammas, även om de praktiska formerna för tillgodoseendet av behoven måste bliva skiftande.

Det är sålunda till en början givet, att varje kooperativ anordning för barns dagvård förutsätter en viss bebyggelsetäthet. Av denna anledning hava lekskolor och liknande institutioner hittills i betydligt större utsträckning inrättats i städerna än på landsbygden. Denna tendens har emellertid varit starkare än den kan tänkas behöva bliva i framtiden, i det att de förvärvsarbetande mödrarnas behov under den hittillsvarande utvecklingen i stor utsträckning först uppmärksammas och kvinnornas förvärvsarbete ju är starkare lokaliserat till städerna. Då även de hemarbetande kvinnornas intresse för dessa institutioner börjat vakna — vilket ävenledes skett mera i de större städerna än i de mindre och på landsbygden — komma lekskolor med all sannolikhet att inrättas även å mindre orter, då ju i och för sig ej behöves en större befolkningsagglomeration, än att ett 30-tal barn före skolåldern finnas. Ju mera lantlig omgivningen är, desto mindre komma dylika institutioner dock att behövas, eftersom barnen i en sådan miljö kunna tillbringa sin tid i lek utan ordnad tillsyn. I varje fall måste halvdagsvården mera än heldagsvården komma att bliva en önskvärd form för mindre ortstyper.

Vissa speciella former för en lekskoleverksamhet borde därutöver uppmärksammas för landsbygdens vidkommande. En av dessa är den ambu-

lerande *sommarlekskolan*, som endast under någon månad och företrädesvis under den föräldrarna bråda skördetiden kan slå sig ned i bygden och sysselsätta småbarnen. Dessa skulle därigenom för en kort tid erhålla en viss översyn, och dessutom skulle i deras miljö införas en ny faktor, vilken bör vara så beskaffad, att den giver den under dessa barns särskilda förhållanden mest lämpliga kompletteringen till hemuppfostran utan att på något sätt minska dennas betydelse.

En annan beaktansvärd särform är den i egentligaste mening *kooperativa lekskola*, som borde vara möjlig att anordna med några mödrar, vilka icke hava jordbrukshushåll och vilka själva äro villiga att under en utbildad persons ledning turvis omhändertaga sina och grannfamiljernas barn. Särskilt i bruks- och industrisambhållen samt andra sådana tätorter, där i flertalet familjer mannens förvärvsarbete är förlagt utom hemmet, samtidigt som tillfälle till förvärvsarbete för kvinnorna i stor utsträckning saknas, skulle denna lekskoleform i vissa fall kunna bereda möjlighet till fördjupande och stärkande av mödrarnas kall.

En tredje särskilt för landsbygden lämplig form av dagvård är den lekskola, som icke borde få saknas vid lämpligt belägna *folkhögskolor och andra utbildnings- och bildningsanstalter för unga flickor*. Genom lekskolans föreståndarinna borde eleverna jämväl kunna få den undervisning i barnavård och barnuppfostran, som ännu i stor utsträckning saknas.

Det må till slut understrykas, att, i den mån landsbygdens hithörande barnavårdsproblem icke kunna lösas i samma former som städernas och de övriga tätorternas, andra former böra sökas. Såsom exempel må erinras om vad kommissionen i annat sammanhang framhållit, nämligen att landsbygdens barn hava behov av att i stor utsträckning få *inackorderingshem* till förfogande i läroverksstäderna. Även andra anordningar kunna och böra kompensera landsbygdsbarnen för vad stadsbarnen i här ifrågavarande avseenden erhålla. Dessutom måste emellertid frågan om *husmoderssemester* och därmed sammanhängande frågor tagas under övervägande och i möjligaste mån bringas till en snar lösning.

Det faktiska förhållandet, att den glesbebyggda landsbygden icke i samma utsträckning kan tillgodogöra sig lekskole- och daghemsinstitutionerna, får icke anses utgöra något hinder för att dessa institutioner stödjas och förbättras på de platser, där de kunna vara till gagn.

Betänkandets uppläggning. Det närmast följande kap. II inledes med en statistisk översikt av de dagvårdsinstitutioner och sommarkolonier, vilka äro avsedda att lämna mödrar biträde med vården av småbarn och vilka äro föremål för överväganden och förslag i detta betänkande. I kap. III förebringas utredning och framföras förslag rörande statligt och kommunalt understöd till den löpande verksamheten vid den ifrågavarande småbarnsvården även som vid sommarkoloniverksamhet. Efter att på detta sätt de institutioner behandlats, till vilkas understödjande och kontroll kommissionen går att i detta betänkande föreslå statliga åtgärder, upptager kommissionen till diskussion det större ramproblemet om även andra fritidsinstitutioner för barn samt övriga möjligheter att tillgodose de behov av barnavårdshjälp i hemmen, vilka förefinnas särskilt hos hemarbetande kvinnor å landsbygden. Hela det nu till behandling upptagna problemet behöver en planmässig översyn för att icke samhällsätgärdena, såsom ofta hittills, skola komma att inriktas tillfälligt, kortsiktigt och utan vetskap om vad olika organ göra. Först när ramen kring dessa sociala problem gjorts fullständig, kommer man att kunna bedöma med vilken nödvändighet åtgärder i första hand påkallas, samt den ordning, i vilken dessa åtgärder böra utbyggas med andra. I kap.

IV följer kommissionens förslag om offentlig inspektion av de ifrågavarande institutionerna med avseende å dels de hygieniska förhållandena och dels den pedagogiska verksamheten. I det följande kap. V behandlas spörsmålet angående understöd till och kontroll över anstalter för utbildning av personal för den här ifrågavarande halvöppna barnavårdens ledning ävensom frågan om anställningsvillkor och arbetsförhållanden för personalen å småbarnsinstitutionerna.

Helt allmänt vill kommissionen till sist understryka, vad som särskilt framhållits i kommissionens betänkande angående barnbeklädnadsbidrag m. m. (Stat. off. utr. 1938: 7), nämligen att de olika föreslagna och redan praktiserade åtgärderna med familjesocialt och ekonomiskt syfte icke böra vinna tillämpning isolerade var för sig utan i en rationell samordning med varandra. Särskilt i fråga om fattiga och mindre bemedlade mödrar och familjer är det av vikt, att olika åtgärder för barna- och familjevården utnyttjas i lämplig kombination med varandra, så att den mest effektiva hjälpen nås för familjen i dess helhet. Men därvid är det ett väsentligt villkor, icke blott att den materiella vården förbättras utan även att samhället för barnens väl skapar sådana institutioner och giver sina åtgärder sådan form, att barnen nå rikast möjliga utveckling till livsdugliga människor och att även själva barndomens krav på förståelse, kraftutveckling och glädje bliva på ett lyckosamt sätt beaktade.

KAP. II.

Statistisk översikt av bestående institutioner för dagvård åt småbarn samt sommarkolonier.

Inledning. Då offentlig tillsyn och kontroll över här ifrågakommande institutioner saknas, finnas icke offentliga redogörelser för institutionernas beskaffenhet, platsantal, beläggning och andra förhållanden, vilka äro av vikt att känna för ett rätt bedömande av verksamheten. Befolkningskommissionen har fördenskull huvudsakligen varit hänvisad till ett enquête-material, som insamlats genom kommissionens egen försorg under medverkan av landets tjänsteläkare och institutionernas föreståndarinnor. Vissa upplysningar hava därjämte inhämtats av verksamhetsberättelser rörande barnkrubbor etc. samt av Svenska Fattigvårds- och Barnavårdsförbundets kalender 1934. Den av föreståndarinnan för Fröbelinstitutet i Norrköping, fröken Ellen Moberg, på offentligt uppdrag i maj 1936 avgivna redogörelsen har även beaktats.¹

För att tjäna såsom bakgrund för de förslag, vilka av kommissionen framläggas i detta betänkande, lämnas i föreliggande kapitel en redogörelse för vissa väsentliga resultat av den nyss nämnda enquêten.

Varje skildring av de bestående dagvårdsinstitutionerna möter stora svårigheter på grund av institutionernas skiftande mångfald. En sakligt uttömmande och invändningsfri gruppering av de olika institutionerna är lika vansklig att genomföra som önskvärd att äga. Även om vissa av de gängse benämningarna, barnkrubba, barnträdgård o. s. v., användas för att grundlägga en uppdelning på kategorier, är det understundom svårt att avgöra, huruvida en institution bör anses såsom det ena eller andra, t. ex. till vilken grupp lekstugor och småbarnsskolor böra räknas. Såsom i inledningskapitlet framhållits, hava olika slag av hithörande institutioner ursprungligen tillkommit för att tillgodose specialintressen å särskilda orter och i tillfälliga tidslägen. Därvid har barnkrubban främst fått sin karaktär bestämd såsom en nödhjälpsinstitution, medan lekskolan (kindergarten eller barnträdgård) oftare uppstått såsom ett privatföretag av skolliknande form. Numera kvarstår i stort sett den skillnaden mellan de båda nämnda huvudformerna av hithörande föranstaltningar, att, medan barnkrubbans huvuduppgift ligger på vårdnadsområdet, barnträdgården väsentligen ser som sin uppgift att bereda hjälp med barnens fostran samt utvecklingsbefrämjande sysselsättning och kamratsamvaro. Barnkrubban övertager i mån av behov en stor del av hemmens funktioner; barnträdgården endast utfyller hemmens fostran, då så erfordras. Det är emellertid lätt att förstå, att i många enskilda fall denna olikhet mest kommer att framträda såsom en gradskillnad. Befolkningskommissionen är även angelägen att redan från början framhålla, att det numera bör vara praktiskt möjligt och sakligt ändamålsenligt att samlade större delen av dagvårdsinstitutionerna under en social helhetssynpunkt. I

¹ Barnkrubbor och barnträdgårdar, deras nuvarande utveckling, beskaffenhet och föreliggande behov. Sociala Meddelanden 1936, nr 12.

Tab. A. Antalet i befolkningskommissionens enquete uppgivna dagvårdsinstitutioner av olika typer, länsvis i slutet av år 1937.

Ann. a = barnkrubba, spädbarnskrubba; b = barnträdgård, kindergarten; c = småbarnsskola, småskola, skolhem; d = arbetsstuga¹; e = barnhem, barnasyl, barnavårn, barnpensionat, eftermiddagshem; f = blandformer.

L ä n	Antal institutioner av nedan angivna typer i														Samtliga			
	Stads-, köpings- och municipalläkardistrikt							Provinsialläkardistrikt							a-c och f	d-e	S:a	
	a	b	c	d	e	f	S:a	a	b	c	d	e	f	S:a				
Stockholms stad..	22	3	1	3	—	20	49	—	—	—	—	—	—	—	—	46	3	49
Stockholms	2	1	—	1	—	—	4	—	2	4	1	—	1	1	9	11	2	13
Uppsala	5	4	—	2	1	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	9	3	12
Södermanlands ..	2	3	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5
Östergötlands ..	2	7	—	1	—	1	11	—	2	—	—	1	—	3	12	2	14	
Jönköpings	—	4	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4	
Kronobergs	1	1	—	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3	
Kalmar	2	1	—	1	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4	
Gotlands	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Blekinge	1	1	1	1	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4	
Kristianstads	1	2	—	1	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4	
Malmöhus	8	14	1	—	3	3	29	—	—	—	—	—	—	—	26	3	29	
Hallands	2	—	—	1	—	—	3	—	—	—	—	1	—	1	2	2	4	
Göteborgs o. Bohus	10	7	11	7	—	2	37	—	—	—	—	—	—	—	30	7	37	
Älvsborgs	4	3	—	—	—	—	7	3	—	—	—	—	—	3	10	—	10	
Skaraborgs	1	1	—	1	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4	
Värmlands	3	2	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5	
Örebro	—	8	2	1	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	10	1	11	
Västmanlands	1	—	—	1	—	—	2	—	1	—	—	1	—	2	2	2	4	
Kopparbergs	1	3	—	1	—	—	5	—	2	—	—	—	—	2	6	1	7	
Gävleborgs	1	1	—	2	—	—	4	2	—	—	—	—	—	2	4	2	6	
Västernorrlands ..	1	2	1	3	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	4	3	7	
Jämtlands	1	2	—	1	—	—	4	—	—	1	—	—	—	1	4	1	5	
Västerbottens	—	1	—	1	—	—	2	—	—	1	2	1	—	4	2	4	6	
Norrbottnens	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	15	—	—	20	5	15	20	
Hela riket	71	71	17	30	4	27	220	8	11	5	17	5	1	47	211	56	267	

¹ Se sid. 26.

denna utvecklingsriktning önskar kommissionen verka genom sina här framlagda förslag. Det föreligger här i stort sett *ett* samhällsproblem av både barnavårdande och barnafostrande innebörd, och detta problem måste lösas i *ett* planmässigt grepp. Kommissionen gör därför icke någon principiell skillnad mellan dagvårdsinstitutioner av olika slag i de praktiska förslag, vilka framläggas i detta betänkande. Alla hithörande slag av vård och fostran av småbarn samt fritidsfostran av större barn likställas principiellt såväl i fråga om medicinsk och pedagogisk inspektion som beträffande möjligheterna till statligt ekonomiskt stöd.

Då kommissionen nu närmast går att lämna en översikt av de bestående dagvårdsinstitutionerna, genomföres emellertid en gruppering av institutionerna. Denna gruppering kan tyvärr endast bli av formell natur och har till syfte att underlätta överblick och jämförelser. Därvid hava institutionerna särskilt efter gängse namn eller beteckningar i följande sex grupper, nämli-

gen a) barnkrubbor, b) barnträdgårdar, c) småbarnsskolor (småskolor, skolhem), d) arbetsstugor, e) barnavärn (barnhem, barnasylor, barnpen-sionat, eftermiddagshem) samt f) blandformer, t. ex. barnkrubba med barn-trädgård, och de s. k. lekstugorna.

Med avseende å denna gruppering må särskilt ihågkommas, att gruppen arbetsstugor omfattar dels de norrländska arbetsstugorna och dels i vissa städer befintliga arbetsstugor i betydelsen av eftermiddagshem för skol-ungdom. De förstnämnda arbetsstugorna inbegripas icke i de i detta be-tänkande framlagda förslagen, såsom redan i inledningskapitlet framhål-lits; beträffande de sistnämnda arbetsstugorna rekommenderar kommis-sionen i det följande en omorganisation i viss riktning. Båda slagen av arbetsstugor hava emellertid för fullständighetens skull medtagits i den före-liggande redogörelsen, dock så, att de redovisas för sig.

Antalet bestående institutioner. Det antal institutioner, som rapporte-rats genom den förut nämnda enquêten, utgör vid slutet av år 1937 sam-manlagt 267 i hela riket. Denna siffra betecknar dock ett minimiantal, i det att vissa, sannolikt dock mycket få, institutioner icke redovisats. De rapporterade institutionerna hava enligt uppgifterna grupperats sålunda:

	Antal	Procent
Barnkrubbor	79	29.6
Barnträdgårdar	82	30.7
Småbarnsskolor	22	8.2
Arbetsstugor	47	17.6
Barnavärn	9	3.4
Blandformer	28	10.5
	Samtliga 267	100.0

Av tabblån framgår, att huvudformerna barnkrubbor, barnträdgårdar och småbarnsskolor jämte blandformerna utgöra tillsammans 211 eller nära 80 % av samtliga institutioner. I tabell A visas, att i städer och köpingar ut-göra de nämnda formerna 85 % av hela antalet — 220 — där förlagda insti-tutioner. I provinsialläkardistriktet dominera arbetsstugorna, vilka utgöra 17 eller 36 % av samtliga 47 där belägna institutioner. Alla de nämnda arbetsstugorna äro belägna inom Västerbottens och Norrbottens län.

Om de i städer, köpingar etc. belägna 220 institutionerna fördelas på städer med mera än 30 000 invånare samt övriga städer, köpingar etc., er-hålles följande tablå:

	Antal inv. 1/1 1936	Antal rappor- terade dagvårds- institutioner
A) Städer med mer än 30 000 invånare.		
Stockholm	533 884	49
Göteborg	258 387	35
Malmö	141 485	14
Norrköping	67 194	6
Hälsingborg	58 968	5
Borås	43 365	4
Gävle	39 366	2
Örebro	39 186	10
Eskilstuna	35 685	2
Uppsala	33 924	12

	Antal inv. 1/1 1936	Antal rappor- terade dagvårds- institutioner
Jönköping	33 320	2
Linköping	32 919	4
Västerås.....	32 569	1
Summa i 13 städer med mer än 30 000 inv.....	146	

B) I övriga städer, köpingar etc. 74

I samtliga städer, köpingar etc. 220

Av samtliga institutioner i städer, köpingar etc. äro alltså 66 % eller 146 belägna i städer med mera än 30 000 invånare.

Tab. B. Antalet platser å samtliga redovisade institutioner, länsvis i slutet av år 1937.

L ä n	A n t a l p l a t s e r f ö r									
	Spädbarn		Övriga barn före skol- åldern		Barn i skol- åldern 7—14 år		Samtliga barn			
	I städer med mer än 30 000 inv.	I öv- riga orter	I städer med mer än 30 000 inv.	I öv- riga orter	I städer med mer än 30 000 inv.	I öv- riga orter	I städer med mer än 30 000 inv.	I öv- riga orter	Summa	Därav under 7 år
Stockholms stad..	237	—	1 902	—	303	—	2 442	—	2 442	2 139
Stockholms	—	—	—	165	—	29	—	194	194	165
Uppsala	17	—	189	—	85	—	291	—	291	206
Södermanlands...	—	—	55	104	—	—	55	104	159	159
Östergötlands ...	21	—	433	129	80	8	534	137	671	588
Jönköpings	—	—	95	34	—	—	95	34	129	129
Kronobergs	—	—	—	40	—	20	—	60	60	40
Kalmar.....	—	—	—	50	—	20	—	70	70	50
Gotlands.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blekinge.....	—	10	—	85	—	29	—	124	124	95
Kristianstads....	—	12	—	70	—	40	—	122	122	82
Malmöhus	54	10	630	176	63	14	747	200	947	870
Hallands.....	—	4	—	50	—	47	—	101	101	54
Göteborgs o. Bohus	83	—	1 173	64	380	—	1 636	64	1 700	1 320
Älvsborgs.....	20	26	105	135	—	—	125	161	286	286
Skaraborgs.....	—	—	—	85	—	49	—	134	134	85
Värmlands.....	—	10	—	117	—	—	—	127	127	127
Örebro	—	—	271	20	25	—	296	20	316	291
Västmanlands ...	—	—	12	27	—	33	12	60	72	39
Kopparbergs	—	—	—	118	—	50	—	168	168	118
Gävleborgs.....	—	5	45	40	—	18	45	63	108	90
Västernorrlands ..	—	—	—	29	—	83	—	112	112	29
Jämtlands	—	—	—	98	—	44	—	142	142	98
Västerbottens	—	—	—	22	—	142	—	164	164	22
Norrbottnens.....	—	10	—	55	—	627	—	692	692	65
Hela riket	432	87	4 910	1 713	936	1 253	6 278	3 053	9 331	7 142

Barnantal m. m. Genom enquêten hava uppgifter erhållits angående det antal platser, dels å spädbarnsavdelning och dels för barn före skolåldern, för vilket varje institution är avsedd. Därjämte hava uppgifter lämnats angående antalet skolbarn, som besöka institutionerna.

I tabell B lämnas en sammanställning av dessa uppgifter, i vad de röra platsantalet. Därav framgår, att hela antalet platser å samtliga redovisade institutioner vid slutet av år 1937 uppgick till 9 331.¹ Denna siffra är dock för låg, enär en del institutioner icke redovisats; en uppskattning av platsantalet till omkring 9 500 torde komma verkligheten närmare.

Av de redovisade 9 331 platserna förekomma 6 278 i städer med mera än 30 000 invånare och resten, 3 053 platser, å andra orter.

Av det redovisade platsantalet äro blott 519 platser avsedda för spädbarn och den vida övervägande delen, 6 623 platser, för övriga barn före skolåldern.

Tab. C. Samtliga redovisade institutioner vid slutet av år 1937, fördelade efter platsantal.

Anm. a = barnkrubba, spädbarnskrubba; b = barnträdgård, kindergarten; c = småbarnsskola, småskola, skolhem; d = arbetsstuga; e = barnhem, barnasyl, barnavårn, barnpensionat, eftermiddagshem; f = blandformer.

Antal platser	Antal institutioner av nedan angivna typer								
	a	b	c	d ¹	e	f	Samtliga	Därav	
								a-c och f	d-e
1) I städer med mera än 30 000 inv.									
1—10	1	3	—	—	—	—	4	4	—
11—20	14	5	4	—	—	1	24	24	—
21—30	11	13	2	5	1	5	37	31	6
31—40	8	9	—	2	—	5	24	22	2
41—50	6	4	2	4	—	5	21	17	4
51—60	4	3	2	2	—	5	16	14	2
61—70	—	1	—	1	1	—	3	1	2
71—80	4	1	—	—	—	—	5	5	—
81—90	2	—	—	—	—	1	3	3	—
91—100	—	—	2	1	1	—	4	2	2
101—110	—	—	1	—	—	—	1	1	—
111—120	—	—	1	—	—	—	1	1	—
141—150	—	—	—	—	—	1	1	1	—
151—160	—	1	—	—	—	—	1	1	—
161—170	—	—	1	—	—	—	1	1	—
Summa	50	40	15	15	3	23	146	128	18
2) Å övriga orter.									
1—10	5	6	1	1	—	—	13	12	1
11—20	9	22	1	5	4	1	42	33	9
21—30	10	6	1	9	2	1	29	18	11
31—40	4	5	3	10	—	—	22	12	10
41—50	—	2	1	7	—	2	12	5	7
51—60	—	1	—	—	—	1	2	2	—
61—70	—	—	—	—	—	—	—	—	—
71—80	1	—	—	—	—	—	1	1	—
Summa	29	42	7	32	6	5	121	83	38

¹ Se sid. 26.

¹ Det bör dock beaktas, att i denna siffra ingår platsantalet å redovisade norrländska arbetsstugor, vilka, såsom redan sagts, icke äro hänförliga till här ifrågasvarande halvöppen barnavård. Antalet platser å dessa arbetsstugor för barn i skolåldern har redovisats för 414 barn.

Institutioner med tillsammans 2 189 platser för barn i skolåldern förekomma förutom i Stockholm och Göteborg huvudsakligen i Norrlandslänen. De uppgivna platsernas fördelning på barn i olika åldrar samt på olika grupper av institutioner framgår av följande tablå.

A n t a l p l a t s e r f ö r

	Spädbarn	Övriga barn före skol- åldern	Barn i skol- åldern	Summa
Barnkrubbor	415	2 105	—	2 520
Barnträdgårdar	29	2 452	—	2 481
Småbarnsskolor	—	997	135	1 132
Arbetsstugor ¹	—	—	1 653	1 653
Barnavärn	4	170	117	291
Blandformer	71	899	284	1 254
Samtliga	519	6 623	2 189	9 331

Utöver det här redovisade antalet har uppgivits, att vissa institutioner besökas av skolbarn bland annat för erhållande av en måltid, nämligen barnkrubbor av 304, barnträdgårdar av 126 och småbarnsskolor av 69 skolbarn. Lägges detta antal av 499 besökande skolbarn till det redovisade platsantalet, erhåller man en siffra för platsantalet av 9 830, vilken med hänsyn till icke redovisade institutioner, såsom förut skett, torde kunna avrundas uppåt till 10 000 platser.

Huru institutionerna inom de olika huvudgrupperna fördela sig efter platsantalet belyses i tabell C. Det visar sig, att den vanligast förekommande storleksordningen är 11—30 platser. Hit höra $\frac{4}{10}$ av alla institutioner i städer med mera än 30 000 invånare och $\frac{6}{10}$ av institutionerna å övriga orter.

För att möjliggöra ett bedömande av de bestående institutionernas tillräcklighet i fråga om platsantal tillfrågades institutionerna, huruvida barn funnes anmälda, vilka icke kunde mottagas, samt om antalet sådana barn. En sammanställning av svaren gives i tabell D. Av tabellen framgår, att vid 85 eller $\frac{1}{3}$ av samtliga institutioner konstaterats ett aktuellt behov av ytterligare 1 753 platser, varav 612 i småbarnsskolor, 408 i barnkrubbor och 387 i barnträdgårdar. Dessutom har av 19 institutioner angivits, att behov av ökning av platsantalet föreligger utan att något antal angivits.

Såsom ett bidrag till belysning av behovet av nya institutioner och utbyggnad av redan bestående hava i tabell D angivits befintliga platser för barn under 7 år i promille av motsvarande barn i folkmängden inom länen. Den största andelen platser, 64 ‰, uppvisar Stockholms stad, varest det oaktat anmäls behov av ytterligare 373 platser, förutom det icke angivna platsbehov, som anmäls av 4 institutioner. För Göteborgs och Bohus län är andelen 32 ‰, men här föreligger ändock behov av 766 ytterligare platser å 24 institutioner, utom den av 2 institutioner icke preciserade utökningen av platsantalet. De närmast högsta promilletalen uppvisa Östergötlands län med 20 ‰, Malmöhus län med 19 ‰ och Örebro län med 18 ‰.

De lägsta promilletalen förekomma i Västerbottens län med 0·8 ‰, i Västernorrlands län med 1·0 ‰ samt i Norrbottens och Kalmar län med vardera 2·2 ‰.

Variationerna i dessa promilletal bekräfta sålunda det för övrigt självklara förhållandet, att storstadsbebyggelse och industrialisering uppvisa ett positivt

¹ Se sid. 26.

Tab. D. Antalet anmälda barn, vilka icke kunnat beredas platser å 104 redovisade institutioner vid slutet av år 1937, samt platsantalet i förhållande till folkmängden länsvis.

Anm. a = barnkrubba, spädbarnskrubba; b = barnträdgård, kindergarten; c = småbarnsskola, småskola, skolhem; d = arbetsstuga; e = barnhem, barnasyl, barnavårn, barnpensionat, eftermiddagshem; f = blandformer.

L ä n	Antal barn, vilka icke kunnat beredas platser å institutioner av nedanstående typer							Antal institutioner ¹ av nedanstående typer, vid vilka anmälda barn icke kunnat beredas platser							Platser i % av folkmängden ²
	a	b	c	d	e	f	S:a	a	b	c	d	e	f	S:a	
Stockholms stad..	190	35	10	14	—	124	373	2	—	—	—	—	2	4	64.4
Stockholms	15	—	—	—	—	—	15	—	—	—	—	—	1	1	6.8
Uppsala	—	82	—	—	—	—	82	1	—	—	—	—	—	1	16.4
Södermanlands...	—	6	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	9.6
Östergötlands...	—	103	—	—	—	—	103	1	3	—	—	—	—	4	20.1
Jönköpings.....	—	15	—	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—	—	5.8
Kronobergs.....	—	5	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	2.7
Kalmar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.2
Gotlands.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blekinge.....	—	—	10	—	—	—	10	—	—	—	1	—	—	1	6.2
Kristianstads....	—	2	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	1	3.1
Malmöhus.....	81	30	—	—	18	54	183	—	—	—	—	—	1	1	18.7
Hallands.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.6
Göteborgs o. Bohus	85	49	572	60	—	—	766	1	—	—	—	—	1	2	32.0
Älvsborgs.....	12	—	—	—	—	—	12	—	1	—	—	—	—	1	9.5
Skaraborgs.....	—	—	—	—	—	30	30	—	—	—	—	—	—	—	3.7
Värmlands.....	10	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	5.0
Örebro.....	—	—	20	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	17.9
Västmanlands....	12	—	—	—	24	—	36	—	—	—	—	—	—	—	2.7
Kopparbergs.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	5.4
Gävleborgs.....	—	25	—	—	—	—	25	—	—	—	—	—	—	—	1.7
Västernorrlands..	—	—	—	10	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	1.0
Jämtlands.....	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	6.8
Västerbottens....	—	5	—	—	—	—	5	—	—	—	1	—	—	1	0.8
Norrbottnens.....	3	30	—	12	—	—	45	—	—	—	—	—	—	—	2.2
Hela riket	408	387	612	96	42	208	1 753	7	5	—	2	—	5	19	12.1
Därav i städer med över 30 000 inv.	373	287	602	74	18	124	1 478

¹ Utöver de 85 institutioner, för vilka vidstående antal barn redovisats.

² Antalet befintliga platser för barn under 7 år i % av motsvarande barn i folkmängden den 31/12 1935.

samband med förekomsten och utvecklingen av dagvårdsinstitutioner. Det är också sannolikt, att det personliga initiativet spelar en stor roll i sammanhanget, vilket torde framgå av iakttagna differenser mellan eljest jämförbara orter.

Det antal barn, som i genomsnitt per öppenhållen dag varit närvarande i institutionerna, fördelar sig, enligt i detta hänseende lämnade uppgifter, på heldagsvård och korttidsvård — högst 5 timmar — på sätt, som framgår av följande tablå:

	A n t a l b a r n m e d						Summa redovisade barn
	Heldagsbesök			Korttidsbesök			
	I städer med mera än 30 000 inv.	Å övriga orter	S:a	I städer med mera än 30 000 inv.	Å övriga orter	S:a	
Barnkrubbor	1 349	399	1 748	70	103	173	1 921
Barnträdgårdar ..	101	9	110	711	714	1 425	1 535
Småbarnsskolor ..	227	179	406	602	19	621	1 027
Arbetsstugor ¹	—	639	639	528	367	895	1 534
Barnavärn	85	72	157	70	3	73	230
Blandformer	415	55	470	502	15	517	987
Samtliga	2 177	1 353	3 530	2 483	1 221	3 704	7 234
Procent	30·1	18·7	48·8	34·3	16·9	51·2	100·0

Antalet 7 234 i detta sammanhang redovisade, dagligen i genomsnitt närvarande barn fördelar sig med ungefär hälften på vardera heldagsvård och korttidstillsyn. I de större städerna äro korttidsbesöken något flera än heldagsbesöken, medan å övriga orter ett motsatt förhållande synes råda. I fråga om de olika typerna av institutioner dominerar heldagsvården i barnkrubbarnas verksamhet och korttidsbesök i barnträdgårdsverksamheten. I övriga grupper är korttidsvården övervägande utom i fråga om barnavärn, barnhem o. dyl.

Såsom framgår av tablan är den till grund för förevarande översikt ligande indelningen i barnkrubbor och barnträdgårdar såsom typer för resp. långtids- och korttidsvård i huvudsak riktig. Tablan visar även, huru mångskiftande karaktären är hos de institutioner, vilka samlats i de fem huvudgrupperna.

Av intresse att känna är även, huruvida särskilda regler tillämpas för godkännande av barn för intagning å institutionerna samt om i första hand ett hjälpbehövande klientel beredes platser. Följande tablå lämnar viss upplysning i nämnda hänseenden:

	Särskilda regler			Hjälpbehov		
	Finnas	Finnas icke	Uppgift saknas	Bör före- ligga	Behöver icke före- ligga	Uppgift saknas
Barnkrubbor	44	27	8	66	8	5
Barnträdgårdar	17	44	21	22	44	16
Småbarnsskolor	10	7	5	9	6	7
Arbetsstugor ¹	24	5	18	29	2	16
Barnavärn	3	3	3	6	1	2
Blandformer	7	19	2	12	14	2
Samtliga	105	105	57	144	75	48

Särskilda regler för intagning synas tillämpas blott i den mindre delen av hela antalet institutioner. Man har nämligen skäl att antaga, att regler icke finnas i de fall, i vilka uppgift saknas. I fråga om barnkrubbor äro föreskrifter vanligare än inom övriga grupper av institutioner. Såsom exempel på hithörande regler må nämnas kravet på att föräldrarna äro frånvarande från hemmet för förvärvsarbete; allmän behovsprövning; trångboddhet; barnrikedom; läkarundersökning, varvid i en del fall blott friska barn an-

¹ Se sid. 26.

tagas, i andra fall klena barn och i något fall friska barn från tuberkulos-smittade hem.

Hänsyn till socialt hjälpbehov vid intagning av barnen torde tagas i det övervägande antalet institutioner, vilket ju är att vänta, så länge antalet platser är otillräckligt och av denna anledning en begränsning av de mottagna barnens antal måste ske. I 75 fall har det upplysts, att socialt hjälpbehov icke behöver föreligga.

Beträffande skolbarn hava vissa särskilda upplysningar inhämtats i befolkningskommissionens enquête. För de olika grupperna av institutioner redovisas i följande tablå antalet skolbarn, som i medeltal per öppenhållen dag besökt institutionerna, med särskilt angivande av sådana, som erhållit måltid:

	Samtliga besökande skolbarn, medeltal per dag	D ä r a v	
		med måltid	utan måltid
Barnkrubbor	304	304	—
Barnträdgårdar	126	60	66
Småbarnsskolor	194	190	4
Barnavärn	109	97	12
Blandformer	251	225	26
	Summa 984	876	108

Det framgår av tablå, att närmare 1 000 skolbarn i genomsnitt per öppenhållen dag besöka institutionerna och att så gott som samtliga där erhålla minst en måltid. Det är anmärkningsvärt, att även barnkrubbor och barnträdgårdar utnyttjas för utspisning av skolbarn.

Dessutom förekomma vid de i tablå ej medtagna arbetsstugorna 1 534 skolbarn, vilka samtliga erhålla minst en måltid.

Läkarevård. I de rapporter från tjänsteläkare, vilka ingå i befolkningskommissionens enquête, har uppgivits huruvida läkarkontroll finnes anordnad vid institutionerna. Det visar sig, att läkarkontroll är ordnad vid blott 97 institutioner, d. v. s. 36 % av samtliga redovisade 267. Motsvarande procenttal för ordnad läkarkontroll är 35 % i städer, köpingar etc. samt 41 % i provinsialläkardistriktet. Följande sammanfattning för samtliga institutioner må lämnas:

Antal institutioner, i vilka	Städer, köpingar etc.	Provinsialläkardistrikt	Samtliga läkardistrikt
läkarkontroll är ordnad.....	77	20	97
icke är ordnad.....	141	29	170
	Summa 218	49	267

I tjänsteläkarnas rapporter skulle även uppgivas antalet från institutionerna rapporterade sjukdomsfall av epidemisk karaktär under verksamhetsåret 1936—1937.

En summarisk sammanställning av de lämnade uppgifterna återfinnes i följande tablå. Dock må framhållas, att sammanställningen icke kan anses innebära någon fullständig redovisning för de ifrågasvarande institutionerna samt att icke något är utsagt om insjuknandets sammanhang med vistelsen i institutionerna.

Antalet från institutionerna rapporterade sjukdomsfall av epidemisk karaktär under verksamhetsåret 1936—1937.

L ä n	Scharlakansfeber	Kikhosta	Difteri	På-sjuka	Röda hund	Vattenkoppor	Mässling	Barnförlamning	Summa
Stockholms stad.....	26	107	3	77	124	89	3	—	429
Jönköpings	5	2	—	2	—	—	—	—	9
Malmöhus	9	1	5	—	—	—	—	1	16
Hallands	—	—	—	—	8	—	—	—	8
Göteborgs och Bohus ..	21	86	14	—	—	—	—	—	121
Älvsborgs.....	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Värmlands	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Västmanlands.....	1	2	—	2	2	—	1	—	8
Västernorrlands.....	—	4	—	—	—	—	—	—	4
Jämtlands	—	2	—	—	—	—	—	—	2
Norrbottnens.....	32	—	—	—	—	2	80	—	114
Samtliga	95	205	22	81	134	91	84	1	713

Personalens löneförhållanden. Personalen vid de här ifrågavarande institutionerna utgöres i regel å varje institution av en föreståndarinna, en eller flera assistenter samt biträden, städerskor m. fl. i växlande antal.

Lönerna för personalen utgå dels uteslutande i kontant form, dels såsom kontantlön jämte naturaförmåner, såsom bostad och kost. För heltidstjänstgörande föreståndarinnor och assistenter lämnas — i den mån fullständiga uppgifter föreligga — i tabeli E en sammanställning av löneförhållandena.

Tab. E. Löneförhållanden för heltidstjänstgörande föreståndarinnor och assistenter.

	Enbart kontantlön				Kontantlön och naturaförmåner			
	Föreståndarinnor		Assistenter		Föreståndarinnor		Assistenter	
	Antal	Summa kontantlön, kr. pr år	Antal	Summa kontantlön, kr. pr år	Antal	Summa kontantlön, kr. pr år	Antal	Summa kontantlön, kr. pr år
Barnkrubbor	2	6 911	2	8 820	53	71 912	41	39 850
Barnträdgårdar	36	45 788	2	1 987	6	9 244	3	2 640
Småbarnsskolor	4	13 200	14	29 380	10	22 846	5	4 405
Arbetsstugor	4	6 600	—	—	17	32 764	5	8 544
Barnavårn	1	2 625	2	4 425	—	—	—	—
Blandformer	5	14 827	4	4 940	20	29 443	7	7 260
Samtliga	52	89 951	24	49 552	106	166 209	61	62 699
Medeltal		1 730		2 065		1 568		1 028

De redovisade 52 föreståndarinnorna med enbart kontantlön uppburu i medeltal en årlön av 1 730 kronor, medan kontantlönen för denna kategori i de 106 fall, i vilka även naturaförmåner förekommo, uppgick till i medeltal 1 568 kronor. Motsvarande kontantlöner för assistenter belöpte sig till 2 065 kronor, resp. 1 028 kronor. Att medellönen för assistenter ställer sig högre än för föreståndarinnor äger sin huvudsakliga förklaring däri, att de flesta föreståndarinnorna tjänstgöra vid små institutioner, vilka blott kunna betala jämförelsevis låga löner, medan assistenterna däremot i regel endast äro anställda vid större institutioner.

Vissa uppgifter rörande förskolebarnens föräldrar hava summariskt sammanställts i följande tablå. Avsikten är att söka giva en bild av huru ifrågavarande institutioner utnyttjas under de olika familjeförhållanden, som kunna tänkas skapa särskilda behov av omvårdnad för barnen. Det visar sig bland annat, att större delen av barnens mödrar i heldagsinstitutionerna äro förvärvsarbetande.

	Barnkrubbor	Barnträdgårdar	Småbarnsskolor	Arbetsstugor	Barnavärn	Blandformer	Summa
Antalet i denna redovisning ingående förskolebarn	3 729	1 978	948	507	298	2 112	9 572
Däraf:							
bägge föräldrarna sammanboende	2 447	1 817	819	388	241	1 813	7 525
däraf modern förvärvsarbetande.....	2 045	222	194	62	76	720	3 319
fadern är änking	19	10	8	9	7	12	65
fadern är fränksild	15	4	2	1	1	6	29
modern är änka	108	40	27	25	9	50	259
däraf förvärvsarbetande	94	27	15	10	6	44	196
modern är fränksild	191	33	26	23	8	80	361
däraf förvärvsarbetande	167	18	21	16	8	69	299
modern är ogift	524	38	40	23	21	96	742
däraf förvärvsarbetande	504	35	30	13	17	82	681
övriga	425	36	26	38	11	55	591

Inkomster och utgifter. Institutionernas inkomster hava i enquétematerialet redovisats under fem huvudposter, såsom framgår av tabell F, vilken innehåller en sammanfattning av inkomsterna för 248 i detta avseende fullständigt redovisande institutioner.

Den procentuella fördelningen av årsinkomsterna ställer sig på följande sätt.

	Procent
Barnens avgifter	22
Inkomster av donationer.....	5
Kommunalt understöd.....	34
Bidrag från enskilda och institutioner	20
Övriga inkomster.....	19
Summa	100

Efter ett approximativt beräknat tillägg av 100 000 kronor för de institutioner, vilka utelämnats ur redovisningen i tabell F, skulle de totala årsinkomsterna för institutionerna uppgå till omkring 2¹ milj. kronor.

Tab. F. Sammandrag av årsinkomster för 248 redovisande institutioner.

	Barnens avgifter	Inkomster av donationer	Kommunalt understöd	Bidrag från enskilda och institutioner	Övriga samt icke specificerade inkomster	Summa inkomster	Antal redovisande institutioner
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	
Barnkrubbor....	171 392	55 819	311 468	122 663	107 992	769 334	77
Barnträdgårdar .	82 660	4 011	59 241	46 515	19 662	212 089	72
Småbarnsskolor .	46 751	3 117	150 209	16 113	10 518	226 708	20
Arbetsstugor ¹ ..	3 782	17 455	57 691	48 109	231 750	358 787	44
Barnavärn	15 934	4 619	14 500	8 957	2 697	46 707	7
Blandformer	106 206	11 771	89 869	147 430	8 999	364 275	28
Samtliga	426 725	96 792	682 978	389 787	381 618	1 977 900	248

¹ Se sid. 26.

Av intresse är att barnens avgifter spela en stor roll för barnträdgårdarnas och blandformernas ekonomi samt att kommunala bidrag spela en motsvarande roll för barnkrubborna och ännu mera för småbarnsskolorna.

Tab. G. Sammandrag av årsutgifter för 239 redovisande institutioner.

	Hyra	Löner	Mat	Inventarier	Sysselsättningsmaterial och leksaker	Omkostnader (ljus, telefon, kontorsmaterial etc.)	Övriga samt icke specificerade utgifter	Summa utgifter	Antal redovisande institutioner
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	
Barnkrubbor ...	115 955	305 601	226 886	26 186	7 600	60 931	64 783	807 942	75
Barnträdgårdar .	38 014	82 061	18 943	12 764	6 338	8 235	8 130	174 485	66
Småbarnsskolor .	11 617	38 580	29 795	6 166	1 514	157 641	16 636	261 949	20
Arbetsstugor ¹ ..	26 291	82 314	35 705	3 206	8 748	13 047	211 411	380 722	45
Barnavärn.....	1 000	16 816	11 337	2 373	350	1 907	2 331	36 114	6
Blandformer....	84 842	121 914	67 305	24 540	6 051	29 487	35 409	369 548	27
Samtliga	277 719	647 286	389 971	75 235	30 601	271 248	338 700	2 030 760	239

¹ Se sid. 26.

Ett sammandrag av årsutgifterna för 239 institutioner, vilka lämnat mera fullständiga redovisningar, återgives i tabell G. Institutioner med uppenbart för låga utgifter för hyra, löner etc. hava utelämnats. Årsutgifternas procentuella fördelning på de olika utgiftsposterna ställer sig på följande sätt:

	Procent
Hyra	14
Löner	32
Mat	19
Inventarier.....	4
Sysselsättningsmaterial och leksaker.....	1
Omkostnader (ljus, telefon, kontorsmaterial etc.)	13
Övriga utgifter	17
	Summa 100

En approximativ uppskattning av totalutgifterna för samtliga institutioner har givit till resultat en summa av drygt 2·1 milj. kronor eller ungefär samma summa som för totalinkomsterna.

Tab. H. Kostnader i öre per underhållsdag å olika institutioner och för olika utgiftsposter.

	Barnkrubbor	Barnträdgårdar	Småbarnsskolor	Barnavärn	Blandformer
Hyra	36	24	35	—	47
Löner	74	42	61	43	58
Mat	55	14	47	3	32
Inventarier	7	10	10	3	13
Material	4	3	3	2	3
Särskilda omkostnader	17	5	35	4	15
Övriga utgifter.....	18	8	24	3	18
Samtliga utgifter	196	78	146	58	177
Summan av ovanstående poster	211	106	215	58	186

Slutligen har i tabell H gjorts en sammanställning av dagkostnadsbeloppen, d. v. s. utgifterna för olika ändamål, fördelade på det antal underhållsdagar, för vilka utgifter verkligen förekommit. Dagkostnadsbeloppet för hyror är sålunda beräknat blott för de institutioner, vilka redovisat en verklig hyresutgift. Motsvarande gäller för övriga utgiftsposter. På grund av detta beräkningssätt stämmer dagkostnaden för samtliga utgifter icke överens med summan av de speciella dagkostnadsbeloppen.

På grundval av ett närmare studium av de redovisade kostnaderna kan man fixera kostnaden per barn och dag å kvalitativt tillfredsställande barnkrubbor, d. v. s. för heldagsvård, till obetydligt mera än 2 kronor, samt å motsvarande barnträdgårdar, d. v. s. för halvdagsvård, till obetydligt mera än 1 krona. Dessa sistnämnda dagkostnadsbelopp läggas i det följande till grund för kommissionens kostnads kalkyler.

Sommarkolonier. Antalet sommarkolonier i hela riket har icke kunnat beräknas. Emellertid har antalet barn vid dylika kolonier under sommaren 1936 kunnat uppskattas till omkring 16 000 på grundval av uppgifter i vissa redogörelser, vilka för varje skoldistrikt avgivits till skolöverstyrelsen. Av det nämnda antalet förekomma, i runda tal, 4 500 i Stockholm, 4 300 i andra städer med mera än 30 000 invånare, 4 300 i övriga städer samt återstående omkring 3 000 å andra orter. Emellertid märkes, att sommarkolonier utöver de nämnda även direkt utrustas av vissa välfärdsorganisationer. Antalet barn vid dessa sistnämnda kolonier torde kunna uppskattas till ett eller annat tusental. Hela antalet sommarkolonibarn i Sverige kan alltså anslås till högst 18 000 å 20 000.

Bland bidragsgivarna till bekostandet av sommarkoloniverksamheten må, förutom landsting och kommuner, nämnas Barnens dag, Röda korset, Nationalföreningen mot tuberkulos, Första majblomman, vissa sparbanker m. fl. samt donatorer.

Till viss närmare upplysning rörande sommarkoloniverksamheten må följande siffror meddelas rörande förhållandena i Stockholm.¹

Under sommaren 1937 utrustades i huvudstaden av 16 koloniföreningar sammanlagt 85 kolonier med 4 575 barn. Antalet barn per koloni växlade från högst 225 till lägst 6; medeltalet barn var 54. Medeltalet underhållsdagar per barn utgjorde 58.

De totala kostnaderna för de nämnda barnen belöpte sig till 430 403 kronor och antalet underhållsdagar till 267 359. Kostnaden per underhållsdag utgjorde alltså 1 krona 61 öre. För hälften av barnen översteg dagskostnaden 1 krona 59 öre och var mindre än detta belopp för den andra hälften.

Om de ovannämnda kostnaderna för barnen fördelas på olika ändamål, visar det sig, att 50 % använts till matvaror, 21 % till personallöner, 10 % till hyra, ved m. m., 8 % till resor och frakter och 11 % för diverse ändamål.

Om de här ifrågavarande 16 koloniföreningarnas sammanlagda inkomster fördelas på inkomstkällor, finner man att 49 % utgör anslag från församlingarna, 32 % från stadsfullmäktige och Barnens dagsföreningen samt 6 % från koloniföreningarnas centralstyrelse, d. v. s. tillsammans 87 % i anslag; av återstående 13 % komma 6 % från ränteinkomster, 6 % från föräldrabi drag och 1 % från diverse inkomstkällor. Belysande är att anslagsprocenten, vilken såsom nyss nämnts i genomsnitt är 87 %, varierar i de 16 föreningarna från lägst 55 % till högst 96 % av de totala inkomsterna.

Utöver nu redovisade kolonier förekomma i Stockholm speciella sommarkolonier för bland annat hörselsvaga, sinnesslöa, psykiskt ömtåliga barn samt hjälpskolebarn.

¹ Stockholms Skollovskolonier, Berättelse för år 1937, utgiven av Koloniernas Centralstyrelse.

KAP. III.

Förslag angående statsbidrag till olika institutioner för halvöppen barnavård ävensom till sommarkolonier m. m.

Nödvändigheten av offentligt understöd. Den allmänna sociala motive-ring för olika institutioner för halvöppen barnavård, som av kommissionen förebragts i föreliggande betänkandes inledningskapitel, leder med konsekvens till att dylika institutioner böra understödjas med allmänna medel. Trots att enskilda personer, stiftelser och kommuner med uppoftande insatser av såväl arbete som penningmedel skapat fram ett visst antal dylika institutioner, som stå hemmen till hjälp i deras vård- och fostringsarbete, framgår det bl. a. av det material, som ligger till grund för den i det föregående kapitlet lämnade översikten, att verksamheten icke nått en tillräcklig omfattning och ofta icke heller kunnat upprätthållas på en helt tillfredsställande kvalitetsnivå. I samma mån som institutionernas allmännyttiga karaktär erkännes, blir det därför en samhällsförpliktelse att giva dem en fastare och tryggare ställning. De kunna för framtiden icke lämnas att såsom hittills söka sig fram under utnyttjande endast av otillräckliga eller tillfälliga finansieringsmöjligheter.

Då kommissionen vidare finner tiden vara inne för att ett visst mått av offentlig kontroll över hithörande institutioner åvägabringas och fördenskull i nästa kapitel av förevarande betänkande ämnar föreslå en statlig inspektion över dem, blir det dubbelt angeläget att förena kontrollen med ekonomiska anslag. I och med att staten medelst en inspektion ikläder sig en viss garanti för att institutionerna icke skola tillåtas att underskrida en viss standard, blir det rimligt, att staten även ställer de ekonomiska resurserna till förfogande för att upprätthålla kvalitetskraven.

Sålunda tala alla skäl för att de framställningar från olika håll, som i det föregående refererats (sid. 18 f.) och som kräva ett konsoliderande av hela den i många former påbörjade verksamheten för småbarnens dagvård och för barnens fritidsfostran, nu böra beaktas och leda till förverkligande.

Då kommissionen i detta syfte nu går att föreslå statsunderstöd till driften av dylika institutioner, företager kommissionen icke någon klassificering och inbördes värdesättning av de många skiftande verksamhetsformerna. Kommissionen anser det fastmera angeläget, att statsmakterna såsom sitt intressefält erkänna hela den del av verksamheten inom de olika institutionerna, som gäller barn i allmänhet. Ett sådant samhällsintresse av första ordningen måste den halvdagsvård anses vara, som innebär vård, fostrande sysselsättning och kamratsamvaro några timmar dagligen. Vad gäller barnen över treårsåldern vilar denna gemensamhetsfostran på en pedagogisk motivering, som är giltig i alla samhällsklasser. De särskilda behov, vilka hos vissa familjer eller å vissa orter därutöver kunna göra sig gällande för att motivera utsträckt vårdtid, böra däremot enligt kommissionens me-

ning icke tillgodoses med hjälp av statliga bidrag och på statligt ansvar. De böra hellre såsom hittills lämnas åt föräldrar att kooperativt eller åt stiftelser och kommuner att socialt sörja för. Åtminstone torde denna begränsning vara lämplig att företaga till en början, då det icke kan vara för samhället i dess helhet gagneligt, att det statliga ansvaret på ett nytt och oprövat område utsträcker längre än vad som är ofrånkomligt. Tvärtom torde det vara ändamålsenligt, att erfarenheter få växa och samlas, innan en omprövning av frågan om bidrag till även den mera utsträckt dagvården företages.

Då staten på detta sätt föreslås skola bidraga till den verksamhet, som har den mest allmängiltiga karaktären, och i detta syfte föreslås skola understödja en pedagogiskt fullvärdig halvdagsvård — den må vara förlagd i samband med heldagsvård eller inom vissa andra institutioner eller ej — sker detta i bästa överensstämmelse med utvecklingen på andra områden. Framförallt har på skolans område den handlingsregeln i stort sett varit vägledande, att staten i första hand övertagit ansvaret för den undervisning, som på det mest allmängiltiga sättet stått öppen för alla. Denna parallell med skolan torde böra hållas i förgrunden under hela den närmast kommande diskussionen av även småbarnens barnkammarsvård — trots att givetvis stora skillnader i och för sig föreligga, i det att den allmänna skolan obligatoriskt förpliktar barnen till besök, medan här ifrågavarande verksamhet icke bör utvidgas i annan och vidare mån än behovet påkallar. Däremot torde frågan om statens tillgodoseende även av ett mera socialt betingat hjälpbehov böra hänskjutas till behandling i samband med problemet om statens övertagande av en större del av kommunernas barnvårdskostnader överhuvud taget.

Statsunderstöd till liknande institutioner i vissa främmande länder. Det förslag, som kommissionen i förevarande betänkande framställer om understödjande med statsmedel av barnkrubbor, kindergartensinstitutioner etc., innebär icke att vårt land skulle gå i spetsen för en utveckling i ny riktning. Tvärtom har flertalet av de länder, med vilka vi i socialt och kulturellt avseende oftast jämföra oss, mycket tidigare erkänt sitt samhällseliga ansvar för småbarnsinstitutionerna.

I en del fall har en kommunalisering av kindergartensverksamheten ägt rum. Så har framförallt varit fallet i *Wien*, där de kommunala kindergartensinstitutioner under 1920-talet hade ett stort uppsving. Detsamma kan i viss mån sägas vara fallet i *Amerikas Förenta Stater*, där kindergartensinstitutionerna sedan mycket lång tid tillbaka äro infogade i de olika delstaternas allmänna skolsystem. I Amerika omfattar denna kindergartensinstitutioner samtliga förskoleåldrar, och den äger ingenting gemensamt med den sociala barnkrubbeverksamheten (*day nurseries*). Den är fastmera att betrakta såsom en icke-obligatorisk skolform för ett par årsgrupper före inträdet i skolåldern. Den första till folkskolan anslutna kindergartensinstitutioner inrättades redan år 1873. En stor del av barnen i förskoleåldern besöker kindergartensinstitutionerna. Å andra sidan hava de institutioner, som endast taga hänsyn till ett rent socialt vårdbehov, varit hänvisade till välgörenhet. För de tidigare åldrarna har sedan år 1916 en ny form av pedagogisk institution, den s. k. barnkammarskolan (*nursery school*), vuxit fram, stödd av pedagogiska institutioner, universitet, seminarier, kyrkor, föräldrasammanslutningar etc. Denna barnkammarskola har först under krisen på 1930-talet fått offentligt understöd, i det att då ett stort antal *Federal Relief Nursery Schools* inrättats.

I *Frankrike*, *Belgien* och *Holland* tillhöra motsvarande institutioner det allmänna skolväsendet. De holländska kindergartensinstitutionerna äro uppbyggda på samma principer som det övriga skolväsendet, i det att vissa avgifter åvila föräldrarna. De belgiska »*écoles gardiennes*» tillhöra folkskolan,

men dessutom finnes i Belgien ett stort antal privata barnträdgårdar, »jardins d'enfants». I Frankrike är småbarnsskolan mest konsoliderad. Såsom »école maternelle» har den ända sedan år 1848 varit en erkänd del av det allmänna skolväsendet. Den står öppen för barn över 2 år, medan barnkrubborna, »les crèches», kunna taga hand om yngre barn på rent sociala grunder. Kostnaderna för småbarnsskolorna fördelas liksom för skolväsendet i övrigt så, att staten betalar samtliga löner, medan kommunerna bära övriga kostnader.

Jämte dessa länder, där de pedagogiska småbarnsinstitutionerna helt förstatligats, må nämnas vissa andra, där staten på annan väg fått inflytande över dem. I *Tyskland* hade före inrättandet av den nationalsocialistiska staten hithörande institutioner ibland varit kommunala men oftast tillhört stiftelser, skolor och enskilda. Numera omhänderhaves det största antalet kindergartnar av det nationalsocialistiska partiet, som driver ett hastigt växande antal av dem jämväl på landsbygden.

I *England* hava sedan 1800-talets början funnits småbarnsskolor, »infant schools» och även »infant classes» i den vanliga skolan. I början av 1900-talet krävdes en allmän omläggning av dessa institutioner, varvid särskilda barnkammarskolor, »nursery schools», rekommenderades. Enligt den lag av år 1918 — den s. k. Fisher Act — som reglerar förhållandet mellan stat och kommun i fråga om skolväsendet, kan statsbidrag beviljas kommun, som önskar inrätta en barnkammarskola, med *hälften av kostnaderna*.

Även i våra grannländer *Finland* och *Danmark* finnas särskilda bestämmelser om statsbidrag. Institutionerna såsom sådana hava icke förstatligats. I en del fall äro de kommunaliserade (t. ex. i Helsingfors), men statsbidrag utgår till alla på särskilda villkor godkända barnträdgårdar (*Finland*) och Børnehaver (*Danmark*). I bägge dessa länder giva samma institutioner såväl heldags- som halvdagsvård. I *Finland* hava de tillerkänts statsbidrag sedan år 1913 och enligt lag av år 1927 bär staten en *tredjedel av kostnaderna*. I *Danmark* har statsbidrag beviljats sedan år 1919. Numera innehållas bestämmelserna om statsbidrag i den vid socialreformen sammanarbetade Lov om offentlig Forsorg (§§ 127—129), enligt vilken statsunderstöd må beviljas godkända institutioner med belopp, som icke överskrider *hälften av driftskostnaderna*. Under budgetåret 1935—1936 beviljades ett anslag på 450 000 kronor, vilket fördelat på de sökande institutionerna täckte 29 % av deras kostnader. Den danska befolkningskommissionen har föreslagit betydligt utvidgad statshjälp.

Statsunderstöd till anläggningskostnad eller driftskostnad. Den nyssnämnda danska lagstiftningen möjliggör icke endast bidrag till driften av sådana barnkammarskolor, som kunna godkännas, utan har därtill ett system för bidragsgivning även till anläggning av nya institutioner och till förbättring av gamla.

Kommissionen anser visserligen, att ett anslagsgivande i första hand bör inriktas på årliga bidrag till de löpande kostnaderna, men då bidragens såväl höjd som form i viss mån äro avhängiga av huruvida staten vid sidan därom medverkar — med subvention eller lån — även till anläggningskostnaden, må denna senare fråga först behandlas. Kommissionen har vid bedömandet av denna fråga funnit, att stora såväl fördelar som nackdelar äro förbundna med en bidragsgivning redan till anläggningskostnaden. Fördelarna skulle givetvis bestå däri, att den verksamhet man funnit önskvärd skulle vinna uppmuntran och förhjälpas till att snabbare och effektivare än eljest vore möjligt tillgodose de växande behoven.

Nackdelarna av en ekonomisk medverkan från statens sida redan på detta

tidiga stadium te sig däremot olika, beroende på vilken form understödandet skulle erhålla. Sålunda har en direkt statlig *subvention* trenne väsentliga olägenheter. I främsta rummet föreligga svårigheter att vinna tillräcklig garanti för en institutions kvalitet, då den endast bedömes i planerat skick på papperet. Det allmänna skulle genom understödandet av byggnadsprojekt och ändringsförslag ikläda sig ett måhända större ansvar än det är rimligt att förutsätta, då det gäller institutioner, som icke äro förstatligade.

Därnäst råder en risk att — särskilt under de första åren efter det att en dylik understödsmöjlighet öppnats och under det att de latenta behoven troligen äro stora — ett starkt anlopp skulle göras med ansökningar, varvid statsfinansiellt sett påfrestningarna måhända icke blevo alldeles oväsentliga. Även om bestämda, begränsade anslag funnes och därmed risken för finansiella överraskningar vore utesluten, måste man förutse, att anslagen nödvändigtvis måste komma att uppgå till betydande belopp för de närmaste åren. Skulle i riksdag och folkopinion en positiv redobogenhet finnas till dylikt anslagsbeviljande, innebär ett sådant givetvis icke någon nackdel i och för sig. Men då verksamheten hittills varit helt oreglerad och då den just befinner sig i ett prövandets stadium, torde mången hellre se att vissa erfarenheter samlas, innan alltför stora engångsutgifter göras. — Båda de nyssnämnda olägenheterna skulle dock förminska betydligt, om man endast övervägde att giva små anläggningsbidrag av offentliga medel.

Däremot förändras icke ens under sådana omständigheter den tredje olägenheten med anläggningsbidrag, vilken består i att gamla och nya institutioner skulle bli väsentligt olika ställda i ekonomiskt avseende. Ett förklarligt missnöje skulle kunna tänkas uppstå till följd av att rättvisa ej skulle skipas mellan de subventionerade nya institutionerna och andra institutioner, som kanske skapats helt nyligen till följd av ett före statsmakternas gynnsamma inställning ådagalagt intresse och som kanske rent av möjliggjorts endast med stora oppoffringar.

I den mån hittills från statligt håll ekonomiskt bistånd givits till barnvårdsinstitutioner av här ifrågavarande art, har det just skett i form av bidrag från arvsfonden till nyanläggning och ombyggnad.¹ De flesta sådana institutioner hava dock icke kunnat påräkna dylika bidrag.

Dylika få och tillfälliga bidrag vålla därjämte avsevärda svårigheter även därigenom, att finansieringsplaner sällan kunna i förväg uppgöras med trygghet. Likaväl som övriga institutioner, vilka uppnått en relativt fast och erkänd ställning såsom en del av samhällsorganisationen, hava barnkammardinstitutionerna ett behov att få ekonomisk trygghet och affärsmässig klarhet i sina finansieringsförhållanden.

Efter dessa överväganden har det synts kommissionen vara en ekonomiskt sundare och rättvisare princip, om till anläggning och förbättring av barnkammardinstitutioner kunna lämnas *statslån* i stället för statliga bidrag. Om dylika lån lämnades till nya institutioner, blevo dessa finansiellt knappast bättre ställda än de gamla, då i bägges löpande kostnader vissa moment av förräntning och amortering måste ingå. Av principiella grunder vore ett system med statliga lånemöjligheter följaktligen att förorda.

Emellertid hava rent administrativa hänsynstaganden föranlett kommissionen att icke för närvarande föreslå inrättandet av någon statlig lånefond för detta ändamål. Det synes nämligen föreligga en stor svårighet att vinna realsäkerhet för dessa lån. I vissa fall förläggas institutioner av ifrågavarande art till friliggande byggnader, som helt ägas och förvaltas av någon stiftelse

¹ Ur allmänna arvsfonden hava under tiden t. o. m. den 30 juni 1937 beviljats anslag med 198 200 kronor till barnkrubbor, 138 340 kronor till barnträdgårdar samt 635 040 kronor till sommarkolonier.

eller kommun. För dessa skulle värderingen, inteckningsförfarandet, kontrollen och förvaltningen givetvis vara relativt lätta att på ett lämpligt sätt organisera. Emellertid synas i ett växande antal fall barnkammarinstitutionerna förvaltas såsom en del i t. ex. en bostadsrättsförening, en folk- eller privat-skola, ett församlingshus etc. Ibland utgöra de därvid även byggnadsmässigt delar av ett större komplex; ibland äro de rentav förhyrda lägenheter i någon institution eller något hyreshus. Under sådana omständigheter skulle icke endast administrativa svårigheter uppstå att fördela och kontrollera statslån till anläggning och inredning, utan därtill skulle lånemöjligheterna tänkas kunna föranleda, att tendensen allmänna bleve att bygga egna hus för institutionerna och mindre att inlemma dem i de bostadskomplex, vilkas barn de skola tjäna.

Även om de nu anförda svårigheterna vid statslårens fördelning med någon möda skulle kunna övervinnas, har det synts kommissionen relativt onödigt att tillskapa denna nya låneform och utvidga den statliga organisationsapparaten med denna icke lättskötta detalj, då i varje fall kommunernas borgen för lånen knappast skulle kunna undvaras.

För kommunen själv är emellertid dess borgen en ekonomisk realitet av hart när samma art som ett lån till institutionen från kommunens egen sida. Så länge icke svårigheter bestå för kommuner att få upplåna kapital för dylika ändamål och så länge icke förräntningen av ett statslån är avsevärt fördelaktigare än av andra lån, har det synts kommissionen, som skulle den statliga lånefonden innebära en onödig omväg. Så starka positiva skäl tala emellertid för beredandet av vissa statliga lånemöjligheter, att kommissionen önskar rekommendera, att denna fråga — efter några års samlad erfarenhet med de driftsbidrag, som kommissionen härefter ämnar föreslå — åter upptages till omprövning. Då förräntning av anläggningskostnad i allmänhet bör inräknas i institutionernas driftskostnad, bör driftsbidragets storlek beräknas med hänsyn härtill.

Frågan om statsunderstöd till heldags- och halvdagsinstitutioner med lika eller olika belopp. Barnens vård i en gemensam barnkammare för hela eller för halva dagen har principiellt helt olika motivering. I förra fallet måste man anse, att barnkammarinstitutionen i stort sett ersätter hemmets dagvård; i senare fallet giver den endast en utvidgning, ett tillskott till hemuppfostran. Heldagsvården i en barnkammare måste därför i allmänhet motiveras enbart ur *mödrarnas* synpunkt, medan halvdagsvården, av stor betydelse för mödrarna, dock i större utsträckning motiveras utifrån *barnens* synpunkt. Endast den senare vårdformen kan sägas bygga på så starkt positiva grunder av pedagogisk art, att den allmänt kan rekommenderas. Dess värde såsom hjälp åt mödrarna må därvid icke lämnas ur räkningen.

Dessa synpunkter hava emellertid icke endast principiell betydelse utan bliva praktiskt avgörande. Samhällets intresse av att uppmuntra de olika institutionerna måste nämligen komma att bli helt olika, i den mån de motiveras med vad som är det bästa för barnen eller vad som är det nödvändiga för mödrarna. Därmed är icke sagt, att den ena eller den andra institutionen bör lämnas ohjälpt; syftet har endast varit, att de olika motiveringarna för de olika formerna så klart skola framläggas, att man vet huru långt de räcka och huru långt människor med olika inställning till familjesociala spörsmål skola kunna följa förslagen. I det följande skola därför de olika barnkammarmoderna betraktas under synpunkten av vilka intressen de tjäna och i vilken grad de böra understödjas.

Kommissionen önskar därvid ånyo framhålla, att i första hand *den pedagogiskt motiverade halvdagsvården bör anses förtjänt av samhällets stöd.*

Denna vårdform bereder särskilt de hemarbetande mödrarna en avlösning i den dygnslånga bundenhet, som under barnens tidigare år åtminstone i stadssamhällen kan förnimmas såsom en svår olägenhet. Vidare blir denna barnkammарfostran under 3—4 timmar dagligen för barn över 2—3-årsåldern av flera skäl en vinst för ett stort flertal familjer: på grund av den miljövaxling, som är utvecklingsbefrämjande för de allra flesta barn; på grund av den möjlighet till fostrande lek och sysselsättning, som endast en för barn särskilt inrättad och med eljest ofta oöverkomligt lekmaterial utrustad barnkammare kan äga; på grund av den kamratsamvaro, som de flesta mindre barn i städerna sakna, samt på grund av den medicinska och pedagogiska översyn, som läkare och specialutbildade personer bliva i tillfälle att giva barnen. De familjer äro nämligen icke många, åtminstone icke i de större städerna, som i nämnda olika hänseenden kunna bjuda sina barn en fullgod hemmiljö.

Heldagsvården liksom gemensamhetsvården av spädbarn kan däremot icke betraktas utifrån samma positiva synpunkter. Här antager motivfrågan i stället praktisk, organisatorisk karaktär: barnkammарvården är en form av barnövervakning, som är alternativ till den hushållsprivata. De mödrar, som av en eller annan anledning icke kunna eller vilja själva hava hela omvårdnaden om sina barn — i detta sammanhang lämnas själva anledningen därtill utanför diskussionen för att behandlas närmast här nedan — hava att välja mellan att skaffa en ersättare för sig i det egna hemmet eller att anlita ett daghem, en lekskola el. dyl. Att denna sistnämnda utväg tyvärr blott kan beredas i mera tätt bebyggda samhällen har av kommissionen framhållits i inledningskapitlet.

Hittills har i allmänhet detta val bestämts av familjens ekonomiska standard. Det har ansetts stå utom tvivel, att, såvitt familjeekonomien tillåte det, tjänare helst skulle anställas inom hemmet för att där övertaga en varierande del av moderns-husmoderns funktioner. I mycket stor utsträckning har barnens omvårdnad och fostran varit bestämd av miljöimpulser, som utgått från denna betalda arbetskraft i hemmet. På senare tid hava emellertid olika förhållanden bidragit till att försvaga självklarheten i denna hemorganisation. Den husliga arbetskraften har blivit dyrbarare och mindre lätt att erhålla. Det hushållsarbete, för vilket denna arbetskraft jämsides med barnavårdsuppgifterna anställs, har blivit mindre produktivt, mindre lönande och mindre betungande. Den utbildning, särskilt i barnavård och barnuppfostran, som gives denna arbetskraft, är betydligt underlägsen den utbildning, som den på barnkammарinstitutionerna anställda arbetskraften besitter. Under sådana förhållanden har även i vårt land en hel del familjer, framförallt i de yngre åldersklasserna, funnit det vara en mera rationell organisationsform att lämna barnen till en heldagsbarnkammare än att överlämna dem till privata tjänare. Sålunda har särskilt i Stockholm uppstått en stark efterfrågan på kooperativa barnavårdsmöjligheter även bland föräldrar med möjlighet att betala självkostnaden för denna vård, såsom i Hyresgästernas Sparkasse- och Byggnadsförenings (H. S. B.) lekstugor, kollektivhus etc. De bestående institutionerna av denna art äro för närvarande icke tillräckliga för att fylla det behov, som gör sig gällande.

I de allra flesta fall står emellertid av ekonomiska skäl visst icke möjligheten till hemtjänare öppen för de familjer, där mödrarna av någon anledning icke själva omhänderhava barnen. För deras räkning hava tillskapats barnkrubbor, vilka emellertid, just därför att de socialt motiverats och i anslutning härtill finansierats, ansett sig böra noga undersöka, huruvida moderns anledning till bortovaro från hemmet vore »berättigad». Så har en behovs-

prövning icke endast av ekonomisk art utan jämväl med hänsyn till det moraliskt berättigade i moderns användning av sin tid kommit till stånd.

Ett bedömande av moderns större eller mindre »rätt» att överlämna vården av sina barn till annan arbetskraft kan samhället knappast generellt hava anledning att göra. Det blir därför även i förevarande sammanhang av största vikt att understryka, att endast i den mån föräldrarna för denna vård, som med viss tid överskjuter den såsom allmänt värdefull bedömda halvdagsvården, ställa ekonomiska anspråk på samhället, bör ett sådant bedömande kunna göras. Det som skall socialt bedömas är med andra ord icke vilken organisationsform familjen väljer för sin barnavård och barnuppfostran utan endast det behov av samhällshjälp, som familjen hyser.

Denna diskussion har emellertid icke avsett att endast beröra huru mödrarnas olika behov av heldagsvård för sina barn socialmoraliskt skall bedömas. Viktigast i detta sammanhang är att undersöka, huruvida heldagsvården ekonomiskt bör av samhället understödjas. Ju mera den ovannämnda kategorien av mödrar ökar, vilka föredraga en kooperativ barnavård framför en dylik av privattjänare och vilka i växande utsträckning själva äro i stånd att betala denna vård ur arbetslönen för det egna förvärvsarbetet utanför hemmet, vilket förhindrar dem att helt ägna sig åt barnen, desto mindre torde man kunna förebringa övertygande skäl för att denna heldagsvård skall vara offtentligt understödd. Om man skulle nå därhän i social omtänksamhet om de förvärvsarbetande mödrarna, att man oavsett deras inkomster önskade underlätta denna deras barnavårdsbörda, borde man givetvis kunna ifrågasätta, att även privat arbetskraft i hemmet delvis betalades av allmänna medel.

Kommissionen önskar för sin del icke föreslå, att denna art av heldagsvård skulle understödjas på annat sätt eller i större mån än den halvdagsvård, för vilken understöd nyss föreslagits. *För den del av heldagsvården, som utgör dylik halvdagsvård, må bidrag kunna åtnjutas efter samma grunder som för halvdagsvårdade barn i allmänhet.* Överskridande kostnader böra däremot principiellt till ingen del bekostas av statsmedel utan i främsta rummet bäras av de berörda familjerna själva.

Efter samma principiella grunder kan behovet av understöd för den särskilda *spädbarnsvården* analyseras. Icke heller för denna kan det förebringas positiva skäl i den meningen, att barnen allmänt skulle vinna på att skötas gemensamt med andra barn. Tvärtom torde särskilt de smittorisker, som uppstå vid sammanförandet av många individer för spädbarnen böra givas större vikt än för barn av andra åldrar: dels är deras ömtålighet större och dels kunna pedagogiska vinster icke sättas upp emot den hygieniska risken. För att på ett betryggande sätt söka organisera en kooperativ vård av spädbarn så, att smittorisken i möjligaste mån elimineras, måste vidare så dyrbara anordningar vidtagas, att man mången gång frågar sig, om det icke samhällsekonomiskt bleve billigare att i de fall, där behov föreligger, giva mödrarna möjlighet att själva sköta barnen i hemmen.

Under många omständigheter är detta emellertid icke möjligt att förverkliga. Den kooperativa spädbarnsvården är för många förvärvsarbetande mödrar en nödvändighet. För de hemarbetande mödrarna ville kommissionen gärna se, att möjlighet bereddades för placering under kortare tider av spädbarnen under trygg övervakning, för att mödrarna själva skola få tid till att uträtta ärenden och fullfölja vissa personliga intressen. En dylik »parkering» skulle, exempelvis i anslutning till daghem och liknande institutioner, kunna billigt och utan smittofaror ordnas genom att en särskild avdelning med egen ingång försåges med boxar, i vilka barnen låge kvar

i sina egna barnvagnar men isolerade från varandra. Den vid institutionen i övrigt tjänstgörande personalen borde hava möjlighet att genom en glasruta el. dyl. förvissa sig om barnens välbefinnande. Endast i nödfall skulle personalen behöva byta kläder på barnen eller giva dem mat. En dylik »spädbarnsparkering» förefaller att giva en billig och hygienisk lösning av ett beaktansvärt storstadsproblem.

Kommissionen vill med hänsyn till nu nämnda olika förhållanden icke beröva spädbarnsinstitutionerna möjlighet att komma i åtnjutande av statsbidrag, men med hänsyn till att denna vård icke i för hög grad bör socialt uppmuntras, har kommissionen *icke velat föreslå högre bidrag till denna art av verksamhet än till den förut omtalade halv dagsvården.*

I detta resonemang kan det synas som om de många fattiga och förvärvsarbetslösa mödrar bortglömts, vilka icke kunna avstå från sitt förvärvsarbete och ändock icke kunna betala självkostnaden för sina barns vård utöver halv dagsvården. Här har emellertid endast gjorts ett försök att principiellt klarlägga de sällan avgränsade olika behovskategorierna. Det sociala hjälpbehov, som förefinnes hos de nyssnämnda kategorierna av mödrar måste likaledes analyseras, för att man skall ledas rätt vid bedömandet av vilka sociala hjälpformer, som böra komma till användning.

Kommissionen vill därvid i första hand fästa uppmärksamheten vid mödrarna i olika arter av ofullständiga familjer: ogifta mödrar, fränskilda mödrar och änkor. Det torde utan tvivel vara nödvändigt att för dessa mödrar bereda betydligt större möjligheter än hittills att bevara samlivet med barnen. Kommissionen hade helst velat vara i tillfälle att med avseende å denna mödrakategori framlägga ett särskilt förslag om statsbidrag till en social bostadsform efter snarlika grunder som de, vilka gälla för barnrika familjer. Därvid ville kommissionen söka sådana bostadsformer, att uppdelning av klientelet och förläggning av likartade grupper i särskilda bostadshus kunde undvikas. Kommissionen har emellertid avstått från att här framlägga ett sådant förslag med hänsyn till att en avvägning måste göras mellan denna hjälpform och övriga för samma mödrakategori avsedda, framförallt bidragsförskott och barnbidrag enligt 1937 års lagar. Då en särskild kommitté givits i uppdrag att verkställa en allmän översyn av socialvården, och då det måste antagas vara en av denna utrednings närmaste uppgifter att söka åvägbringa jämvikt mellan dessa olika hjälpmöjligheter, har kommissionen ansett det lämpligast att icke föregripa berörda utredning. Så mycket starkare vill kommissionen understryka sin allmänna rekommendation att direkt bostadshjälp i första hand lämnas till dessa mödrakategorier, då detta är en grundförutsättning för att ett familjeliv skall kunna upprätthållas.

Utom de ensamställda mödrarna finnas bland barnkrubbarnas klientel även fattiga förvärvsarbetslösa mödrar i bestående äktenskap. Ehuru det med stigande kvinnolöner icke i framtiden kan få betraktas såsom naturligt, att inkomsten av det förvärvsarbete, som håller mödrarna borta från barnen under en hel arbetsdag, skall vara så låg, att samhället behöver träda hjälpsamt emellan, måste det dock medgivas, att så i stor utsträckning fortfarande är fallet. Såväl för denna mödrakategori som för den närmast förut behandlade kategorien föreligger fördenskull ett socialt hjälpbehov, som lämpligen i viss utsträckning bör tillgodose medelst avsevärt förbilligad heldagsvård för barnen. Emellertid har kommissionen funnit det vara ändamålsenligt, att denna socialhjälp icke bestrides med statsmedel utan att den i likhet med övriga barnavårdskostnader betraktas såsom en kommunal angelägenhet. Så mycket nödvändigare synes detta vara, som olika samhällen i detta hänseende förete helt olika behov. En kommun med t. ex.

en industri, vilken i stor utsträckning använder sig av lågbetald arbetskraft, måste i viss mån anses böra bära de därav föranledda extrakostnaderna.

Det har under dylika hänsynstaganden synts kommissionen naturligtast att föreslå *statsbidrag likformigt för alla barnkammarinstitutioner, vare sig de giva halv dags- eller heldagsvård, förutsatt endast att denna vård i kvalitativt hänseende fyller de stipulerade villkoren*. Då den pedagogiskt inriktade halv dagsvården därvid är utgångspunkten, torde under den närmaste framtiden icke alla bestående heldagsinstitutioner komma att godkännas såsom givande i och för sig pedagogiskt värdefull fostran. Då emellertid förekomsten av en möjlighet till statsbidrag måste antagas påskynda de reformer, som även eljest från allt flera håll krävas, bör det antagas, att nu bestående institutioner icke alltför länge skola behöva vänta på ekonomiskt understöd av offentliga medel.

Ännu en avsevärd möjlighet att trots likformigt statsbidrag mera effektivt bidra till att sänka kostnaden för heldagsvård bör emellertid beaktas. Den största kostnadsandelen för dylik vård faller nämligen på kosthållet. Då emellertid kommissionen i sitt betänkande i näringsfrågan (Stat. off. utr. 1938: 6) föreslagit statsbidrag till anordnande av skolbespisning, har kommissionen uttryckligen pekat på möjligheterna att utsträcka denna anordning jämväl till andra skolformer än folkskolan. Kommissionen vill i enlighet därmed föreslå, att jämväl till bespisning av förskolebarn, vilka mottagas i dagvårdsinstitutioner, statsbidrag på enahanda grunder måtte kunna utgå.

I detta sammanhang erinrar kommissionen om det likaledes i nyssnämnda betänkande framställda förslaget, att bl. a. åt spädbarn och barn i förskoleåldern på det allmännas bekostnad skola tillhandahållas vissa skyddsfödoämnen och läkemedel vid behov, konstaterat av läkare. Kommissionen vill här föreslå den komplettering till nämnda förslag, att även här ifrågasvarande institutioner, vilka godkänts för statsbidrag, må i likhet med mödra- och barnvårdscentraler resp. -stationer, inbegripas i den föreslagna näringsprofylaktiska verksamheten för barn. Särskilt önskvärt vore, att sålunda utanordnad fiskleverolja, fruktsaft etc. kunde direkt infogas i institutionernas kosthåll för ett större eller mindre antal barn.

I den föregående diskussionen angående halv dagsvårdens nödvändighet i förhållande till heldagsvården, hava, efter vad inledningsvis förutsattes, arbetsstugor, barnavårn och liknande institutioner undantagits. Redan av den statistiska översikten framgår, hur helt annorlunda deras struktur är än de egentliga småbarnsinstitutionernas. Sålunda måste de norrländska arbetsstugorna anses falla utanför det här framförda förslaget om statsbidrag, då de äro att betrakta såsom *skolhem*. De åtnjuta dessutom redan statsbidrag. Deras organisation och understödande är hemmahörande under det större problemkomplexet om inrättandet av skolhem i nödigt antal för landsbygdens barn såväl vid folkskolor som vid högre läroanstalter. Kommissionen anser sig icke böra föregripa en kommande utredning om dessa spörsmål och undantager därför de norrländska arbetsstugorna från sitt förslag om statsbidrag till barnkammarinstitutioner.

Likaså finnas inom gruppen »barnavårn» i den föregående översikten medtagna vissa institutioner av barnhems karaktär samt även privata barnpensionat och liknande. Det torde vara självfallet, att *icke något slag av barnhem, där barn omhändertagas för stadigvarande vård, skall inrymmas under kommissionens förslag om statsanslag för barnens dagvård*. Huru angeläget det än i närvarande tidsläge kunde anses vara att understödja barnpensionat, då föräldrarna hava stora svårigheter att för särskilda tillfällen

finna vikarier för sig, har det synts kommissionen omöjligt att finna den för ett dylikt understödjande lämpliga formen. Då nämligen de egentliga barnhemmen redan äro inbegripna i annan lagstiftning och under andra understödsformer, skulle de icke utan att oredda vållades kunna omfattas även av här ifrågavarande förslag. Om emellertid de offentliga barnhemmen undantagas från bidragsmöjligheter, synes det svårt att understödja endast privata institutioner. Deras karaktär av privatföretag skulle icke försvinna ens om det för dagvårdsinstitutionerna beräknade bidraget skulle givas även till dem och skulle sättas relativt högt, ty i barnpensionatens budget skulle detta knappast komma att betyda så mycket, att vårdavgifterna skulle kunna sänkas därhän, att de breda folklagens flertal skulle kunna utnyttja dessa barnpensionat. På denna grund har det synts kommissionen rimligast att för närvarande undantaga även de privata barnpensionaten från här föreslagna bidragsrätt. Det må emellertid givetvis vara tillåtet, att institutioner, vilka huvudsakligen drivas såsom dagvårdsinstitutioner, i vissa fall eller i mindre antal omhändertaga barn även dygnet runt, och det synes då likaså rimligt, att dessa institutioner även för dessa platser åtnjuta det för halv dagvård beräknade statsbidraget. En utveckling i denna riktning bör nämligen icke hindras utan hellre befrämjas liksom all kooperativt organiserad hjälp till tidvis underlättande av familjernas bundenhet.

Därefter kvarstår frågan, huruvida de i städer och industriorter belägna »arbetsstugorna» och »barnavärnen» i betydelsen av *eftermiddagshem för skolungdom* skola inbegripas i förslaget om statsanslag. Kommissionen är starkt tveksam, huruvida den tanke, som ligger till grund för nu åsyftade s. k. arbetsstugor, är riktig och tidsenlig. Enligt denna förutsättes för att barnen skola omhändertagas på sin fritid, att de såsom motprestation utföra ett visst arbete, vars försäljningsinkomst tillfaller institutionen såsom bidrag till driften. Själva denna huvudprincip torde böra avskrivras såsom stridigt mot vår tids sociala inställning, vilken söker skydda barnen mot för tidigt utnyttjande i förvärvssyfte. Skolan är och bör vara den enda samhälleliga institution, som ålägger barnen ett efter deras utvecklingsålder lämpat arbete. Den tid barnen därutöver äga fri bör visserligen till en del kunna fyllas av sysselsättning i det egna hemmet, men den måste dock till sin huvudsakliga del kunna ägnas åt rekreation. Tiden torde därför vara inne att bestämt rekommendera en omorganisation av de förefintliga arbetsstugorna av här ifrågavarande art. Vad barnen för sin fritid behöva är närmast två ting: läxöverläsningsplatser och rekreationsmöjligheter. Läxöverläsningsplatserna anordnas allt oftare inom skolornas lokaler. Emellertid kunna de även förenas med eftermiddagsklubbar eller liknande, vilka söka giva trygghet åt samt möjligast rika utbyte av barnens rekreation. Det synes sålunda ändamålsenligt att kräva en ny anda i dessa institutioner och att generellt benämna dem eftermiddagshem för skolungdom. Då komma de att mest organiskt ansluta sig till övriga fritidsinstitutioner för skolbarn. Dessa komma emellertid att av kommissionen behandlas i slutet av detta kapitel, då de resonemang rörande kostnader och avgifter, vilka i det närmast följande upptagas, icke direkt äga tillämpning på annat än de egentliga barnkammarinstitutionerna.

Däremot vill befolkningskommissionen upptaga frågan, huruvida *sysselsättning av förskoleålderns barn under sjukhusvistelse* bör inneslutas i den bidragsberättigade halvöppna barnavårdsverksamheten.

Under senare år hava i vårt land och än mera i Finland vissa sjukvårdsinrättningar, där barn vistas en längre tid, anställt särskilda småbarnslärarinnor för att bereda barnen fostrande sysselsättningar. Kommissionen finner

en dylik verksamhet vara synnerligen värdefull och ville gärna se, att den kunde utsträckas till de flesta barnsanatorier, barnsjukhus och sjukhusavdelningar för barn. Den nu rekommenderade verksamheten är givetvis avsevärt billigare än den halvdagsvård, som enligt vad som föreslås i detta betänkande bör tillerkännas statsbidrag, i det att lokal- och matkostnader m. m. äro täckta på annat sätt. Endast den särskilda personalens löner samt en viss uppsättning av lek- och sysselsättningsmaterial kräva därutöver anslag. Kommissionen uttalar såsom sin mening, att jämväl här berörda *verksamhet för sysselsättning av förskoleålderns barn under sjukhusvistelse måtte åtnjuta statsunderstöd*. Härvid vill kommissionen betona, att den bidragsprövande myndigheten tillser, att den nu berörda verksamheten icke beviljas lika högt statsbidrag per barn och dag som tidigare behandlade verksamhetsformer.

Statsunderstödets storlek. Visst belopp eller procentuellt bidrag. Ett bidrag av offentliga medel till barnkammarinstitutioner, vilka överhuvud taget bedömts såsom värda att upprätthållas, måste uppgå till den storlek att, sedan föräldraavgifterna och övriga fasta inkomster tagits i anspråk, inkomsterna bliva tillräckliga att uppehålla institutionen vid önskvärd nivå. Det blir därför nödvändigt att i första hand söka bedöma storleken av de andelar av institutionernas kostnader, vilka kunna bäras av de berörda barnens föräldrar samt av donationer och liknande. Först därefter kan frågan om de resterande kostnadernas fördelning å stat och kommun upptagas till diskussion.

Av den översikt av de bestående institutionerna, som i kap. II av förevarande betänkande givits, framgår det, att barnavgifterna i genomsnitt täcka 22 % av kostnaderna. Emellertid förete de olika arterna av institutioner härvid stora variationer. Då de norrländska arbetsstugorna ej skola ifrågakomma för statsanslag enligt kommissionens förevarande förslag, och övriga arbetsstugor skola överföras till en följande diskussion om skolungdomens fritidshem, komma endast rubrikerna »barnkrubbor», »barnträdgårdar», »småbarnsskolor» och »blandformer» i betraktande. För dessa bära föräldraavgifterna resp. 22 %, 39 %, 21 % och 29 % av kostnaderna. Det torde emellertid vara skäl att något närmare taga i betraktande, vilka avgifter som därvid äro vanliga och huruvida de kunna anses såsom en säker och en ur sociala synpunkter lämplig inkomstkälla.

Vad först barnkrubborna beträffar, tillämpa dessa i allmänhet en betalning efter glidande skala, varvid föräldrarnas sammanlagda inkomst sättes i visst förhållande till barnantal. En med sjunkande inkomst och stigande barnantal minskande avgift uttages därefter för de vårdade barnen. Dessa avgifter kunna därför starkt variera, t. ex. i Stockholm från fullständig avgiftsfrihet till 1 krona 50 öre per barn och dag. Då kommissionen emellertid vill förorda, att de hittillsvarande barnkrubborna i möjligaste mån samorganiseras med institutionerna för halvdagsvård och att i varje fall någon klassmässig begränsning och behovsbedömning i allmänhet icke skall göras, måste metoden att bestämma avgiften för framtiden innebära att en viss enhetlig avgift är bestämd; endast för dem, som ansöka om nedsättning i denna avgift, bör inkomstdeklaration och behovsbedömning ifrågakomma. Blott en sålunda öppen barnkrubba kan frigöras från den fattigkaraktär, krubborna nu i mångas ögon otvivelaktigt äga. Då emellertid heldagsvården icke direkt åsyftas i kommissionens i detta betänkande framlagda förslag, saknas skäl att här söka sätta särskilda normer för vad man i avgift för heldagsvård skall kunna uttaga av föräldrarna.

Vidare borde barnkrubban även byta namn. Helst bör dess karaktär icke vara någon annan än en frivilligt anlita barnvårdsinstitution i allmänhet. Såsom benämning föredrager kommissionen i enlighet med professor Wallgrens förslag i härvid fogade bilaga benämningen *daghem*.

Av mera avgörande betydelse blir en analys av huru stora föräldraavgifter, som förekomma i halvdagsinstitutionerna. Av dessa finnas emellertid två huvudtyper, varav den ena är en privat kindergarten eller lekskola, den andra en socialt betonad folkbarntädgård. I den förra äro avgifterna avsedda att helt täcka kostnaderna. De uppgå då ofta till 15 kronor per månad, 60 kronor per termin eller liknande. I den senare äro avgifterna i de flesta fall varierande mellan 2 och 5 kronor per månad.

Föräldrarnas avgifter för halvdagsvården torde näppeligen kunna sättas högre än 5 kronor per barn och månad. Från många håll komma säkerligen att framföras önskemål om allmän och fullständig avgiftsfrihet. Om barnkammарvistelsen, som sig bör, ses såsom ett socialt värdefullt stöd åt fostran i hemmet, komma dessa önskemål att naturligt infogas i ett befolkningspolitiskt utjämningsystem, vilket ledande princip är att vissa kostnader för barnens välfärd hellre böra bäras av medborgarna i gemen än av barnens föräldrar. Emellertid anser kommissionen, att staten icke omedelbart kan ställa sig själv och kommunerna inför nödvändigheten att övertaga samtliga med denna verksamhet förbundna kostnader. I all synnerhet skulle detta vara riskfyllt, eftersom verksamheten icke är allmänt prövad av medborgarna och eftersom fördenskull enorma anspråk på upprättandet av nya institutioner omedelbart skulle kunna framväxa utan att någon garanti finnes för att dessa skulle bliva väl utnyttjade i framtiden. I syfte att befordra den utveckling, som redan har begynt, utan alltför starka vare sig hämmande eller pådrivande inslag har kommissionen därför stannat vid att — även om statsbidrag beviljas till institutioner — föräldraavgifter må kunna utgå. Det bör ankomma på den anslagsbeviljande statliga myndigheten att efter prövning fixera en högsta tillåten avgift för varje särskild typ av institutioner. Kommissionen har dock förslagsvis velat nämna, att en lämplig dylik begränsning i regel nås, om föräldraavgifterna för halvdagsvård tillåtas vara högst 5 kronor per barn och månad eller 20 öre per barn och dag.

Även om sålunda en viss inkomst till institutionerna i regel torde vara att påräkna från föräldrarnas avgifter, kan denna knappast beräknas vara tillfyllest för mer än en mindre del av utgifterna. Om för en approximativ beräkning genomsnittskostnaden för halvdagsvården i en god institution antages vara ungefär 1 krona per barn och dag, skulle endast mellan 10 och 20 % kunna täckas av föräldraavgifter. Resten av kostnaderna bör alltså fördelas på stat, kommun och, eventuellt, enskild välgörenhet.

Den sistnämnda faktorn har hittills icke varit oväsentlig. Donationer, enskilda institutioner och andra hava bidragit med 22 % av kostnaderna för de i enquêtematerialet såsom barnträdgårdar upptagna institutionerna. Denna inkomstkälla är emellertid av säregen art så tillvida, att den troligtvis i stor utsträckning är konstant för de institutioner, som redan njuta gott av den, men att den däremot knappast bör tagas med i kalkylerna för nya institutioner. Det ur ekonomisk synpunkt ofördelaktiga sammanhanget torde rentav böra klart förutses, att, när barnkammарverksamheten kommer in under offentligt skydd och får rätt till andel av samhällsbetalda medel, den privata välgörenheten allt mera vänder sig ifrån densamma. Kommissionen anser därför, att den andel, som härrör ur enskild välgörenhet, icke skall medräknas, då det gäller att generellt bestämma statsbidragets lämpliga storlek. Nya institutioner kunna icke påräkna denna art av inkomst; för de

gamla institutionerna må hellre kommunernas bidrag göras varierande med hänsyn till lokala inkomstmöjligheter från donationer etc., medan däremot statsbidraget bör hållas lika för alla institutioner.

De återstående kostnaderna skola emellertid fördelas på stat och kommun. Det har, såsom nyss framhållits, syntts kommissionen orimligt, att staten skulle bära samtliga kostnader. Detta skulle nämligen förutsätta, att hela verksamheten direkt förstatligades. Ingen torde emellertid anse, att tiden är mogen för en dylik reform. Staten äger icke organ och kan knappast omedelbart tillskapa organ för att helt administrera denna nya verksamhet. Ett annat viktigt skäl är, att verksamheten knappast ännu är mogen för den standardisering, som måste vara en följd av att staten övertager den. Så småningom bör visserligen en något större enhetlighet eftersträvas, men denna bör få växa fram inifrån genom att den fostringsform, som visar sig vara ändamålsenligast, stödjes. De i olika riktningar trevande och experimenterande institutionerna böra emellertid icke pressas in i en viss organisationsform, då man ännu icke kan slutligt bedöma, vilken form som bör främjas på de övrigas bekostnad. Såsom särskilt stora hinder för ett dylikt allmänt förstatligande av verksamheten stå vidare de tvenne fakta, att verksamheten dels är fast knuten genom äganderättsförhållanden till redan bestående institutioner av olika art, dels är betjänad av personal, vilken fått en mycket oenhetlig utbildning.

Då den ungefärliga storleken av statens bidrag skall bestämmas till den barnkammarverksamhet, som alltså icke föreslås skola bli förstatligad, har man anledning att påminna sig, att i Danmark och England hälften av driftskostnaderna fixerats såsom maximum för statsbidrag, i Finland en tredjedel av driftskostnaderna samt att i Frankrike lärarlönerna betalas av statsmedel. Det må därför till en början undersökas, vad dylika bestämmelser skulle innebära för Sveriges vidkommande.

Personallönerna utgjorde i samtliga de statistiskt undersökta institutionerna 32 % av kostnaderna samt i barnträdgårdarna 47 %. Om man som beräkningsnorm fortfarande använder sig av den ovan angivna »idealtypiska» kostnaden av 1 krona per barn och dag i god halvdagsvård, skulle statens övertagande av personalkostnaderna innebära ett statsbidrag av 30 till 50 öre per barn och dag.

Samma belopp framkomma såsom resultat även om Sverige tänktes följa de övriga ländernas bestämmelser, att staten svarar för en tredjedel eller hälften av driftskostnaderna. Per barn och månad skulle detta bidrag belöpa sig till ungefär mellan 7 kronor 50 öre och 12 kronor 50 öre. Ett bidrag av ungefär denna storleksordning har även syntts kommissionen rimligt, varför här endast må närmare utredas, huru detta bidrag bör bestämmas.

Olika metoder stå till buds för att fixera den statliga bidragsnormen. Kommissionen har till diskussion upptagit tre möjligheter, vilka här i vederbörlig ordning skola behandlas. Statsbidragets storlek skulle i samtliga fall komma att uppgå till ungefär samma höjd, varför andra hänsyn måste vara avgörande för vilken bidragsnorm som väljes. De tre möjligheterna äro:

- a) staten betalar i efterskott viss andel av den varierande driftskostnaden vid godkända institutioner, förslagsvis högst hälften;
- b) staten betalar till samtliga institutioner ett fixerat belopp, avsett att täcka högst hälften av kostnaderna för god halvdagsvård, förslagsvis högst 50 öre per barn och dag;
- c) staten betalar ett belopp, avsett att täcka kostnaderna för personallöner och läkarvård.

Fördelarna med den sist nämnda möjligheten vore, att staten direkt kunde

kontrollera de viktigaste utgiftsposterna i institutionernas budget. Emellertid bestå avsevärda svårigheter att, om man icke vill anslå statsmedel till en så utsträckt vård, som de olika institutionerna ibland giva, avgränsa den del av personal- och läkarkostnad, vilken bör anses falla på halvdagsvården. Vad vidare kontrollmöjligheten beträffar, bör denna genom en statligt organiserad inspektion kunna bevaras även under andra former för bidragsgivandet. Då dessutom dessa poster i budgeten just draga mellan tredjedelen och hälften av kostnaderna och då denna beräkning alltså sammanfaller med de bägge andra angivna möjligheterna, har det synts kommissionen lämpligare, att löne- och läkarkostnad icke direkt bestrides av staten. Däremot finner kommissionen det vara i hög grad önskvärt, att det framhålles såsom en allmän motivering för statsbidraget, att detta är avsett att förslå till att täcka just löne- och läkarkostnad. Om man ser det ekonomiska fördelningsförhållandet mycket schematiskt, skulle man kunna finna parallellen till skolväsendet naturlig: staten bär lönekostnaderna, kommunen lokalkostnaderna och föräldrarna material- och eventuellt matkostnaderna. Det är icke kommissionens avsikt att precisera denna parallell i något konkret förslag. Emellertid har hänsynen just till dessa särskilda personal- och läkarkostnader varit ett riktmärke vid kommissionens avvägning av ett statsbidrags lämpliga storlek.

Avvägningen mellan de bägge övriga möjligheterna kommer att i största mån bygga på samma hänsyn. Statsbidragets utbetalande såsom en fixerad andel av driftskostnaden (alternativ a) förutsätter, att alla ifrågakommande arter av institutioner antingen betraktas lika eller att olika procentnormer bestämmas för halvdags- och heldagsvården. Denna metod att lämna statsbidrag med viss fixerad andel av driftskostnaden och att för bedömande av medlens lämpliga användning inkräva årlig redovisning lämpar sig principiellt endast för institutioner, beträffande vilka tämligen stor likformighet kan krävas. Det synes vara betydligt svårare att följa denna bidragsnorm i de fall, då lokala och personliga förhållanden betinga så stor variation, som förekommer vid barnkammardinstitutionerna. Av den statistiska översikten i kap. II framgå de stora skillnader, vilka bestå i ekonomiskt avseende mellan de olika redovisade institutionerna. Det torde knappast kunna hävdas, att ju större kostnader institutionerna draga, desto mera förtjänta äro de av statligt understöd. Ett statsbidrag proportionellt mot totalkostnaden skulle kräva en kontinuerlig och inträngande kontroll över medlens användning från någon central myndighets sida. Det torde eljest vara omöjligt att avgränsa den kostnad, vilken skall läggas till grund för beräkning av procentuell andel för speciellt den halvdagsvård, som ingår i en till tiden mera utsträckt verksamhet. Vissa orimliga konsekvenser kunna även uppkomma. Det skulle sålunda exempelvis kunna tänkas, att en heldagsinstitution med relativt låga kostnader skulle få mindre anslag än en halvdagsinstitution med höga kostnader, om bidragsnormen t. ex. i förra fallet vore 30 procent och i senare fallet 50 procent av totalkostnaderna.

Särskilt om man fasthåller vid kommissionens synpunkt, att den barnkammarsvård, som statsmakterna hava främsta intresse av att understödja, är halvdagsvården, komma alltså stora praktiska svårigheter att yppa sig med avseende å avgränsandet av den del av totalkostnaden, vilken just denna halvdagsvård drager. Skulle däremot denna kommissionens uppfattning icke vinna gillande utan även heldagsvården anses böra i samma proportionella mån statligt understödjas, komme enligt kommissionens mening det först diskuterade alternativet, att staten betalade personal- och läkarkostnader, att verka rättvisare och att innebära en starkare garanti för att institutionerna upprätthålla önskvärd standard.

Då kommissionen emellertid generellt vill förordna, att ett visst maximibelopp per barn och dag (alternativ b) skulle lika fixeras för alla de institutioner, som för statsbidrags erhållande godkänts av myndigheterna och som underkasta sig de villkor, vilka med statsbidraget kunna komma att bliva förenade, sker detta under flera hänsynstaganden. Allmänt sett innebär en dylik bidragsmetod större möjligheter för de enskilda institutionerna att fritt bestämma över sin inkomstanvändning. Av särskild betydelse blir detta i de många fall, då barnkammarinstitutionen genom sammankoppling med andra institutioner knappast kan redovisa sina kostnader separat och då i varje fall ett bedömande av dessa kostnader enbart genom bokföringsgranskning säkert skulle vara svårt. Sålunda hava ett växande antal institutioner inlagts såsom en del av bostadskomplex. Deras lokaler fylla många funktioner: de kunna även vara gymnastik- och samlingslokaler för husets vuxna, klubbrum, verkstadsrum, skolköksklubb etc. En del andra barnkammarinstitutioner byggas i samorganisation med t. ex. barnavårdscentral, varvid mottagningsrum och andra lokaliteter kunna bliva gemensamma. Även arbetskraft, material etc. kunna gemensamt tagas i bruk av andra än de i barnkammaren inskrivna barnen. Det synes emellertid vara mindre lämpligt att inbegripa även dessa kostnader i det underlag, varpå beloppet av statsbidrag beräknas. För att undvika dylika svårigheter synes det vara mera ändamålsenligt, att de olika barnkammarinstitutionerna efter ansökan beviljas bidrag intill ett visst maximibelopp per barn och dag och att där- efter genom inspektion kontrolleras, att institutionen med ianspråktagande av dessa och andra medel upprätthåller en tillfredsställande kvalitetsstandard.

En dylik princip är icke främmande för det statliga anslagsbeviljandet. Statsbidrag till sjukplatser, vårdhem etc. utgå oftast enligt denna beräkningsgrund. Likaså har kommissionen tidigare funnit denna vara lämpligare än den procentuella beräkningsgrunden, nämligen i fråga om föreslaget statsbidrag till anordnande av skolmåltider.

Då man emellertid praktiskt betraktar frågan, huruvida ett dylikt statsbidrag efter hand direkt bör beräknas på exakta antalet besöksdagar, står man inför vissa svårigheter. Det kan å ena sidan icke vara lämpligt att frånga denna allmänna regel och sålunda komma att äventyra att staten skulle betala bidrag för icke befintliga besök. Å andra sidan bör heller icke institutionens ekonomiska intresse alltför hårt bindas vid antalet besök. Därmed skulle man nämligen i viss mån kunna riskera, att institutionernas personal icke bleve så angelägen som nödigt är att hemsända infekterade barn, innan de hunnit smitta någon kamrat. Vidare skulle institutionen i fråga sakna möjlighet att i trygghet planera sin budget, då en låg besöksfrekvens under ett år skulle kunna helt undergräva institutionens ekonomi. Kostnaderna skulle icke kunna göras lika rörliga som inkomsterna. Av denna anledning skulle man önska finna en möjlighet att utbetala statsbidraget för en standardbeläggning av institutionen hellre än för den exakta.

Inför de olika svårigheter, som vidlåda de skilda statsbidragsnormerna, har kommissionen sökt finna en kompromiss och därvid stannat vid att föreslå, att statsbidrag till här ifrågasvarande halvöppna barnavårdsinstitutioner måtte så bestämmas, att de utbetalas med en viss *procentuell andel av driftskostnaden, dock icke överstigande ett visst belopp per barn och dag*. För de många institutioner, där den procentuella andel av kostnaderna, vilken hänförs till den statsbidragsberättigade halvdagsvården, blir svår att uträkna, bör den anslagsbeviljande myndigheten direkt kunna taga sikte på det med hänsyn till halvdagsvårdens kvalitet rimliga maximibeloppet per barn och dag.

För kommissionen återstår att söka närmare bedöma den lämpliga storleken av dylika statsbidrag. Om den regel med dubbla villkor skall komma till användning, vilken kommissionen nyss föreslagit, är det självfallet, att bestämningen om det procentuella bidraget icke behöver göras snäv. I stället bör det andra villkoret om ett maximibelopp inrymma den strängare begränsningen. Kommissionen anser sig därför omedelbart kunna föreslå, att första ledet i bidragsnormen kommer att innebära, att *statsbidrag må kunna utgå med högst hälften av driftskostnaden för institutioner, som lämna barn före skolåldern en dagvård omfattande minst fyra timmar.*

Till slut kvarstår då frågan, vilket belopp per barn och dag, som skall utgöra maximibidrag. Med hänsyn till att en god halvdagsvård i första hand skulle anses ligga i statens intresse att främja och en dylik vård har uppskattats draga en genomsnittskostnad av 1 krona per barn och dag, föreslår kommissionen, att *detta maximibelopp sättes till 50 öre per barn och dag.*

Detta maximala statsbidrag bör allmänt kunna påräknas av de institutioner, som av den statliga inspektionen befinnas vara kvalitativt fullvärdiga. Viss hänsyn till det sociala klientel, institutionerna betjäna, må jämväl kunna tagas. Emellertid är det av vikt, att sådana institutioner, vilka visserligen utföra ett gott arbete men brista i fråga om utrustning, personal samt vård- och uppfostringsprogram, icke komma i åtnjutande av dessa högsta bidragsbelopp. De böra i stället, så snart de fylla de minimikrav, som i instruktioner uppställts, beviljas visst mindre statsanslag. I dessa fall bör möjligheten att uppnå det maximala statsbidraget tjäna som en sporre till kvalitativa förbättringar. Endast genom en dylik gradering kan hänsyn till i olika grad utvecklade institutioner tagas under den övergångstid, som närmast förestår.

Villkor för statsunderstödet. För att en institution skall komma i åtnjutande av statligt bidrag till sina driftskostnader, måste allmänt vissa kvalitetskrav uppställas. *Institutionerna skola sålunda vara inrymda i godkända lokaler samt ledas av godkänd personal.* Kontrollen över att dessa allmänna krav äro uppfyllda måste utövas av särskilda samhällsorgan genom en inspektion, vars organiserande och befogenheter i nästföljande kapitel upptagas till närmare behandling.

Den närmaste kontrollen av barnavårdsinstitutionerna skall utövas av primärkommunen genom något av dess organ. Likaså böra ansökningarna om statsbidrag förmedlas av institutionens hemortskommun. Denna bör i särskilt yttrande tillstyrka eller avstyrka att statsbidrag utanordnas. Det måste emellertid vara den centrala myndigheten obetaget att efter egen inspektion i vissa fall godkänna eller icke godkänna en institution mot kommunens yrkande.

Emellertid bör icke endast verksamheten såsom sådan underställas viss kvalitetskontroll, utan för statsbidrags åtnjutande måste dessutom fordras, att institutionerna icke uttaga annat än på visst sätt begränsade avgifter av de vårdade barnens föräldrar, då det givetvis icke kan vara rimligt att institutioner, som bereda sina innehavare ekonomisk vinst, skola understödjas. För den i främsta rummet betraktade halvdagsvården faller det relativt lätt att fullgöra denna gränsdragning. Kommissionen har i det föregående diskuterat frågan om avgiftsbestämning och erinrar här endast om att villkoren böra innebära dels att barn till mindre bemedlade föräldrar helt befrias från avgift, dels att barn till föräldrar, som icke ansöka om avgiftsnedsättning eller efter sådan ansökan befinnas icke underskrida en viss inkomstgräns, betala en avgift, vilken dock icke är högre än som av den statliga inspektionsmyndigheten för varje särskild institutionstyp befunnits

lämplig. I de flesta fall torde en sådan avgift icke böra uttagas med mera än fem kronor i månaden eller 20 öre om dagen. Kommunerna böra åtaga sig förpliktelsen att bidra till denna socialt värdefulla vård, så att denna icke kommer att orimligt tynga barnens föräldrar.

Denna avgiftsbegränsning torde utan vidare kunna tillämpas i alla s. k. lekskolor, barnträdgårdar, småbarnsskolor, folkbarnträdgårdar, lekstugor etc. I den mån dessa hava haft social karaktär, har icke heller tidigare avgiften i allmänhet satts högre. Om i några fall vissa institutioner, som tidigare haft högre avgifter och därför haft en mer privat och klassbegränsad karaktär, med hänsyn till möjligheterna att erhålla statsbidrag sänka sina avgifter och sålunda ställas öppna för ett socialt bredare klientel, bör detta betraktas såsom en samhällelig vinst och ingalunda motarbetas.

De här föreslagna summariska reglerna medföra emellertid svårigheter att bedöma tvenne andra arter av institutioner, nämligen å ena sidan de privat-institutioner, som uttaga betydligt högre avgifter, och å andra sidan de institutioner, som giva heldagsvård.

Vad först de *privata institutionerna* — vanligen av kindergartenkaraktär — beträffar, har kommissionen noga övervägt att bereda de kvalitativt värdefulla av dessa en möjlighet att även, om också med ringare procentuell andel, komma i åtnjutande av statsbidrag. Då emellertid det statsbidrag kommissionen föreslagit är så rikligt, att det tillsammans med den fortfarande tillåtna föräldraavgiften per barn kommer att uppgå till omkring 17 kronor per månad, har det syntts kommissionen omöjligt att tillstyrka bidrag efter andra allmänna regler till institutioner, som utkräva högre avgifter. Det torde fastmera stå i bättre överensstämmelse med den sociala utvecklingstendensen, att även dessa privata institutioner i möjligaste mån omskapas till mera socialt betonade institutioner. Detta torde i framtiden lättare än hittills kunna ske därigenom, att dessa institutioner ansöka om viss kommunalisering eller kommunalt bidrag, vilket efter statsbidragsmöjligheternas tillkomst lättare torde kunna erhållas. Det måste nämligen förväntas komma att ligga i kommunernas intresse att själva handhava barnkammarverksamheten. I många fall torde under sådana förhållanden kommunerna icke kunna finna bättre medarbetare och lämpligare lokaler än dem, som redan tillhöra en privat institution, vilken ofta drivits fram med både sakkunskap och uppoffrande intresse. För att underlätta en dylik utveckling må den anslagsbeviljande myndigheten äga befogenhet att med viss jämkning av föreskrivna villkor i fråga om avgiftsgränsen godkänna en institution.

Avgiftsbegränsningen i *heldagsinstitutionerna* vållar betydligt större formella än reella svårigheter. Man torde nämligen kunna utgå från att de flesta institutioner, som lämna heldagsvård och som komma att godkännas vid såväl medicinsk som pedagogisk inspektion, dels äro värda att samhälleligt understödjas ur alla de synpunkter kommissionen företräder och dels knappast kunna drivas med profit. Fördenskull synes denna begränsning i fråga om heldagsvården icke behöva göras lika sträng som beträffande halvdagsvården, åtminstone icke förrän det i praktiken framkommit skäl därför. Den centrala myndighet, som har att granska bidragsansökningar och att bevilja understöd av statsmedel, bör emellertid tillse, att avgifter och statsunderstöd så anpassas efter varandra, att oskäliga dubbelförmåner för institutionernas ägare icke uppstå.

Statsfinansiell kostnad under olika alternativ. Innan ännu någon enhetlig inspektion av befintliga institutioner för vård och fostran av barn i

förskoleåldern företagits, torde man icke kunna uppskatta, huru stor del av dessa institutioner, som omedelbart skall kunna godkännas för erhållande av statsbidrag. Kommissionen kommer därför till en början att göra vissa kostnadsberäkningar med utgångspunkt från hela antalet institutioner samt ämnar därefter approximativt göra vissa reduktioner med hänsyn till att icke alla komma att godkännas, samt vissa likaledes approximativa höjningar med hänsyn till verksamhetens växande omfattning.

Den totala utgiftssumman under undersökningsåret 1936—1937 för samtliga de barnkrubbor, barnträdgårdar, småbarnsskolor och blandformer, som i kap. II redovisats, uppgick till runt 1'6 milj. kronor. Statsbidrag med högst hälften av dessa kostnader skulle alltså maximalt kunna uppgå till omkring 800 000 kronor.

Om beräkningen i stället göres med tillämpning av bestämmelsen om högst 50 öre per barn och dag i dessa institutioner för samma verksamhetsår, vilket är den praktiskt säkrare beräkningsgrunden, skulle — för en miljon underhållsdagar — statsbidragen hava uppgått till omkring 500 000 kronor.

Under de första år, här föreslagna statsbidragsregler skulle komma att gälla, torde ett visst antal institutioner icke komma att helt uppfylla de i samband med statsbidragen stipulerade villkoren. För det allra första budgetåret torde därför anslagsäskandena kunna begränsas till hälften av den årskostnad, som beräknats på grund av 50 öre per underhållsdag, eller 250 000 kronor. Därefter måste visserligen fortfarande vissa av de nu bestående institutionerna tänkas icke hava hunnit företaga nödvändig reformering, men å andra sidan torde man böra räkna med att nya institutioner skola komma att uppstå, delvis stimulerade av statsbidragsmöjlighetens tillkomst men även eljest motiverade av en redan kännbar efterfrågan.

En starkare utveckling av barnkammarverksamheten i den mera avlägsna framtiden är emellertid även möjlig, och en uppskattning därutav hör med till varje bedömande av frågan. Det har sålunda från många olika utgångspunkter brukat framhåvas, att en viss »mättnad» i fråga om dylika institutioner skulle uppstå, när det i städer och industrisamhällen funnes ungefär en plats för vart sjätte barn i förskoleåldern eller — vilket torde giva ungefär samma resultat — en plats för vart fjärde barn i åldrarna mellan 3 år och skolåldern. Dylika uppskattningar vila på erfarenheter från orter, där sedan längre tid tillbaka en barnkammarverksamhet varit i gång och vunnit befolkningens förtroende. Den har sålunda framförallt hävdats av fröknarna Moberg, vilka sedan år 1904 arbetat på detta verksamhetsområde i Norrköping. Ungefär liknande proportioner har man även uppnått i andra länder,¹ varvid dock ibland — särskilt i storstäder och industriländer — en ännu högre andel uppnåtts. För Sveriges vidkommande torde man under överskådlig tid knappast hava att räkna med en större anslutning, än att barnkammarinstitutionerna i städer och å industriorter skulle rymma lika många platser som en årskull i småskolan.²

Skulle den här ifrågasvarande halvöppna barnvården i mera avsevärd

¹ I Amerika synes ungefär vart åttonde barn i kindergartensåldern i hela landet samt vart tredje barn i städerna hava gått i kindergartan. I Frankrike beräknar man, att mellan en åttendedel och en sjättedel av barnen mellan 2 och 6 år gå i en école maternelle. I industrilandet Belgien är denna proportion högre eller nära hälften av alla barn i samma ålder. I Wien beräknades år 1930, att en tredjedel av förskolebarnen besökte Kindergartan. — Dessa beräkningar äro icke helt exakta och icke helt jämförbara. De göra icke anspråk på att lämna mera än en exemplifikation.

² Vissa överslagsberäkningar rörande det nuvarande antalet platser för barn i förskoleåldern giva till resultat, att 1 plats finnes för ungefär vart 27:e barn.

mån utsträckas även till landsbygden, komma barnantal och statsbidragskostnader emellertid att ökas. Det torde dock vara tvivel underkastat, huruvida på den egentliga landsbygden någonsin en halvdagsvård året runt för barn i förskoleåldern skall komma att vara lämplig. Utvecklingen i vissa andra länder pekar på att en delvis annan organisation för betjänande av landsbygdsbarnens intressen är lämpligare. Sålunda har i Tyskland och i Ryssland under senare år en s. k. skördekindergarten ofta inrättats på landsbygden. Under den allra brådaste tiden, då allt vuxet folk måste deltaga i utarbetet, kan en ambulerande kindergarten komma för att taga hand om de små. Man har visserligen utvalt den tid, då det för föräldrarna är den mest tacknämliga hjälpen att få barnen eftersedda, men motiveringen för skördekindergarten är icke enbart denna sociala. De olika pedagogiska skäl, som anförts för inrättandet av barnkammarsvård för städernas småbarn, gälla nämligen även i viss mån för landsbarnen. Om också dessa hava större fördelar, i det de leva närmare natur, arbetsliv och lekkamrater, har man dock ansett det riktigt, att även dessa barn för en kortare tid komma under en likartad pedagogisk ledning och få tillgång till samma lekmaterial etc. som stadsbarnen. Därmed skulle kulturimpulserna i viss mån bliva mera likartade för stads- och landsbarn.

Skulle även i Sverige intresse väckas för denna tillfälliga barnkammarskola på landsbygden liksom för de vid folkhögskolor m. fl. förlagda daghem eller lekskolor, om vilka förut talats (sid. 22), böra möjligheter beredas även för dessa institutioner att under samma villkor som övriga åtnjuta statsbidrag.

Statsunderstöd till eftermiddagshem för skolungdom och till sommarkolonier. Kommissionens förslag har i första hand inriktats på den dagvård, som till hjälp åt hemmen med småbarnens vård och fostran av samhället borde understödjas. Emellertid äro med detta problemkomplex genom många trådar sammanbundna även andra frågor, som samtidigt torde böra erhålla sin lösning. Detta gäller alla arter av institutioner, som tillvarataga barnens fritidsintressen på ett mera regelbundet sätt: eftermiddagshem för skolungdom, barnavårn, sommarkolonier etc. Kommissionen har emellertid för bedömandet av dessa institutioners verksamhet och ekonomiska behov icke till sitt förfogande haft samma värdefulla material som för de hittills huvudsakligen behandlade institutionerna. Delvis beror detta på att då kommissionen i sitt formulär efterfrågade dessa institutioner under benämningen »arbetsstugor o. dyl.», denna benämning icke överallt igenkändes såsom avseende särskilt eftermiddagshemmen. Det besannar sig således, att den förut påpekade namnförbistringen på detta verksamhetsområde är icke endast till formell utan även till saklig skada.

Vad först *eftermiddagshemmen* beträffar, kommer deras verksamhet in under delvis nya villkor, för den händelse den av kommissionen i dess betänkande i näringsfrågan föreslagna skolmåltiden förverkligas. Det har nämligen hittills varit en av denna institutions mest framträdande uppgifter, att den skulle tillhandahålla skolbarnen en eller två av deras huvudmåltider. Särskilt i de fall, då dylikt omhändertagande av skolbarnen varit samorganiserat med institutioner för vård av förskolebarn, hava därigenom uppstått väsentliga svårigheter för de mindre barnens dagordning. Lokaler och arbetskraft hava måst reserveras för ett kortvarigt förmiddagsbesök med måltidservering för skolbarn, vilket besök ofta infallit under den för förskolebarnen mest ömtåliga tiden i deras dagsschema, nämligen då de mera regelbundna sysselsättningarna skola avslutas och måltiden förberedas. I de fall åter, då särskilda lokaler och särskild personal stått till förfogande

för skolbarnens räkning, har detta kortvariga måltidsbesök på förmiddagen likaså hindrat ett mera effektivt utnyttjande av personalens arbetstid.

Om emellertid hela matkostnaden eller åtminstone kostnaden för en måltid avlastas från nu berörda fritidshem för skolbarn, bör även angelägenheten av ett statsbidrag för denna vårdform bliva avsevärt mindre. Emellertid utföres för närvarande på detta område en hel del värdefullt arbete, vilket icke torde böra lämnas utan allt stöd. Icke heller torde det nydaningsarbete, vilket på vissa av dessa områden står i sin begynnelse, böra lämnas utan ekonomiska utvecklingsföresättningar. Kommissionen önskar därför föreslå, att *jämväl institutioner för de större barnens fritidsfostran inbegripas i förslaget om statsbidrag*. Den maximeringsregel för statsbidraget, som av kommissionen i det till betänkandet fogade författningsutkastet uppställt, må gälla även för dessa institutioner. Dock vill kommissionen framhålla, att den prövningsrätt i enskilda fall, som tillkommer den anslagsbeviljande myndigheten, må med synnerlig urskillning tillämpas för att bedöma dessa institutioners anspråk på statsbidrag. Då nämligen många av de allmänna motiveringar, som i det föregående andragits för att understödja kraven på anordningar för småbarnens dagvård, icke för denna vårdform äga giltighet, och då vidare det mest angelägna för skolungdomen under fritid är friluftsvistelse i rikt mått, torde sällan statsbidrag till eftermiddagshem — om måltid icke serveras — böra beviljas med lika stora belopp, förslagsvis icke med mera än hälften av det anslag, som utgår till de i huvudförslaget behandlade institutionerna. Gemensamt för de institutioner, vilka avses skola ifrågakomma till statsbidrag, är vidare att personal skall finnas anställd. Vissa besläktade verksamhetsformer utan personal komma att beröras i det följande.

Då de hithörande institutionerna synas vara ganska fåtaliga, torde kostnaderna för statsbidrag för närvarande icke komma att röra sig om mera än 10 000 kronor per år.

Skollovskolonierna eller *sommarkolonierna*, som de med ett allmännare namn torde böra kallas, fylla för barnens sommarfritid en likartad funktion som eftermiddagshemmen för deras dagliga fritid. Emellertid hava sommarkolonierna därutöver en mycket viktig uppgift i folkhälsans tjänst. De hava i vårt land också framförallt förordats och utvecklats under ledning av allmänt hygieniskt intresserade sammanslutningar, i främsta rummet Röda korset m. fl. ideella välfärdsorganisationer. Kommissionen har icke varit i tillfälle att för denna art av institutioner, som ju icke äro i verksamhet under det vinterhalvår, kommissionens arbete med förevarande fråga har pågått, genom egna enquêtstudier vinna nya och ingående uppgifter om denna verksamhet. En översikt har emellertid sammanställts i kap. II för att kunna ligga till grund för kommissionens förslag att inbegripa även dessa institutioner i den allmänt motiverade rätt till statsbidrag, som för olika barnavårdsinstitutioner föreslagits.

Det har syntts kommissionen vara konsekvent att sommarkolonierna, vilka till ändamålet äro så närbesläktade med de institutioner, som kommissionens huvudförslag i detta betänkande gäller, jämväl skola äga möjlighet att uppbära statsbidrag. Visserligen har hela verksamheten hittills fortgått utan dylika understöd. Den har emellertid i mycket stor utsträckning byggts upp på en organiserad välgörenhet. Varje år har med ny möda reklam måst läggas upp, vädjanden till den privata offervilligheten göras och insamlingar till verksamheten komma till stånd. Det har i och för sig varit av enastående betydelse, att en institution av så vitalt värde för barnens hälsa som denna i stort organiserade lantvistelse, har kunnat åstadkommas av det privata ini-

tiativet. När emellertid en välfärdsanordning nått en viss omfattning och en viss stabilitet, ställes samhället inför frågan, huruvida det icke är rimligare att erkänna denna institution såsom en ordinarie del av samhällets välfärdsanordningar och därför också bära kostnaderna såsom en ordinarie del av den sociala budgeten. Den privata välgörenheten, offervilligheten och uppfinningsrikedomen för penningsamlade arrangemang skulle därmed frigöras för att kunna söka nya initiativ. Dess uppgift bör nämligen — sett i stort — vara att förhjälpa nya idéer till förverkligande, medan den privata välgörenheten däremot icke bör göras till finansieringsbas för tillgodoseendet genom sommarkolonier av ett så omfattande, stabilt och ofrånkomligt socialt behov som det ifrågavarande. Åtminstone böra statsmakterna ådagalägga sin uppskattning av denna vårdform genom att bära en del av de därmed förenade kostnaderna. Då totalkostnaderna per barn och underhållsdag icke ställa sig väsentligt olika vid sommarkolonier än tidigare behandlade institutioner, vill kommissionen föreslå, *att statsbidrag efter ansökan måtte kunna utgå jämväl till sommarkolonier av olika slag efter enahanda grunder som tidigare föreslagits*, d. v. s. med högst hälften av driftskostnaderna, dock högst med 50 öre per underhållsdag. Även dessa institutioner böra vara underkastade inspektion, såsom i nästföljande kapitel säges, samt i övrigt uppfylla de medicinska, pedagogiska och ekonomiska fordringar, som komma att uppställas.

En maximisiffra för de årliga statsbidragskostnaderna kan man erhålla genom att räkna med 20 000 barn under 60 dagar, d. v. s. 1·2 milj. underhållsdagar, vilket troligen innebär en betydande överskattning, samt maximalt dagsbidrag med 50 öre. Resultatet blir en årskostnad av 600 000 kronor. Liksom i fråga om dagvårdsinstitutionerna torde man även här på liknande grunder tryggt kunna räkna med högst hälften av den maximala kostnaden eller med 300 000 kronor under de första budgetåren. Frågan om sommarkolonierna kan under de närmaste åren väntas komma i ett delvis annat läge, då den lagstadgade semesterrätten möjligen kan giva upphov till nya former för familjernas gemensamma sommarrekreation.

Övriga anordningar till hjälp med barnens vård och fostran, vilka icke nu föreslås skola erhålla statsbidrag. De olika institutioner, som i det föregående föreslagits skola erhålla statsbidrag till täckande av viss del av sina kostnader, få icke ses isolerade. De hava framvuxit som sociala bildningar direkt ur behov som gjort sig kännbara, och de hava så småningom nått en sådan grad av livskraft och en sådan karaktär av fasta institutioner, att de måst erkännas och inlemmas i vår sociala organisation. De hava emellertid ej fyllt alla behov. Om man söker se problemet i stort, skall man tvärtom upptäcka, att nära besläktade behov knappast alls uppmärksammas och följaktligen framstå såsom helt olösta.

Barnavårdsinstitutionerna äro nämligen tillkomna för att tillgodose *barnens behov av vård, fostran och rekreation*. Inom samma sociala ram finnas emellertid ännu ohjälpta flera dylika behov, som den enskilda familjen ej fullt kan tillgodose. Dessa måste medtagas i sammanhanget, för att bilden icke skall bli missvisande.

Barnens dagvård och deras sommarrekreation hava i det föregående beaktats. Barnens mer tillfälliga rekreation utom hemmet får emellertid icke glömmas, även om den ställer mindre anspråk på speciella föranstaltningar, såsom lekplatser, sportplatser, badstränder, »badbussar» etc.

Befolkningskommissionen har ansett, att det i främsta rummet bör vara ett kommunalt intresse att befrämja fritidsanordningar för barnen. Det har varit en genomgående princip i förevarande betänkande, att bidrag av stats-

medel icke skall utgå till anläggningskostnad, och nu ifrågavarande fritidsanordningar draga nästan enbart anläggningskostnader. I den mån dessa anordningar icke kräva särskild personal, utan planeringsarbetet huvudsakligen består i friläggande och iordningställande av vissa markområden, kan alltså någon rätt till statsbidrag icke grundas. I de fall, då driftskostnader av nämnvärd storleksordning uppkomma, må det ankomma på den anslagsbeviljande myndigheten att bedöma, huruvida anläggningen blivit en sådan fast institution, som avses i förslaget om statsbidrag. Dylika driftskostnader kunna exempelvis uppkomma, då en lekplats förses med lekledare, regnskydd, lekmaterial, toaletter samt då där eventuellt utdelas ett mellanmål till barnen.

Kommunerna böra emellertid mera än hittills bringas att inse barnens rätt till en del av den gemensamma marken för sina rekreationsbehov. Lekplatser måste ordnas för barnen i de fall då samhällenas urbanisering berövat barnen deras lekmöjligheter i fri natur. Badstränder måste friläggas åt dem, och andra anordningar främjas för att leda deras fritidsliv i sunda banor. Särskilt angeläget är det, att dylika anordningar för barnen upptagas bland de planerade beredskapsarbeten, som under tider av ekonomisk depression skola sysselsätta arbetslediga personer.

Sommarutackordering av stadsbarn på landet m. m. I tidigare avsnitt har barnens i koloniform organiserade sommarvistelse diskuterats. I anslutning därtill kräver fullständigheten, att man även beaktar möjligheten att utan kollektiva arrangemang uppnå samma mål. I viss utsträckning kunna nämligen stadsbarn mottagas direkt i enskilda hem på landsbygden. Det torde emellertid möta vissa svårigheter, framförallt av kostnadshänsyn, att få till stånd en dylik lantvistelse. Barnen böra å ena sidan ej alltför mycket utnyttjas för arbete av sitt sommarvärdfolk. Å andra sidan kunna föräldrar i större utsträckning knappast betala kostnaden för en rent rekreativ lantvistelse. Det vore i och för sig ingalunda orimligt utan tvärtom konsekvent, om ett visst understödande av denna utackorderingsverksamhet komme till stånd i analogi med förhållandet vid kolonivistelse. Kommissionen har önskat påpeka denna möjlighet men har icke för avsikt att framlägga preciserade förslag i denna sidofråga, som emellertid rekommenderas till utredning i annat sammanhang, särskilt i samband med utredning av fritidsanordningar.

Mödrarnas behov av ledighet: barnvakt i hemmen, husmodersvikarier etc. Då i förevarande betänkande en hel rad samhälleligt organiserade anordningar för delvis omhändertagande av barn till hemmens hjälp föreslagits skola erhålla offentlig sanktion och finansiellt understöd, måste till principbehandling upptagas frågan, huruvida icke i vissa fall samma ändamål skulle kunna vinnas även med andra medel, framförallt genom en viss hjälp direkt till de enskilda hemmen. Samtidigt måste principiellt avgöras, huruvida även för dylika föranstaltningar skulle kunna erhållas offentligt understöd.

Särskilt gäller detta mödrarnas behov av viss fritid, utöver vad som kan tillgodoses av institutioner. Många samhällen äro för små för att kunna bära en kooperativt ordnad dagvård. Många mödrar hava behov av avkoppling på så oregelbundna tider, att institutioner knappast kunna möta dessa speciella önskemål. Det borde i och för sig vara lika rimligt, att mödrar erhöles hjälpen i som utom sina hem. Befolkningsskommissionen finner problemet om hushållshjälp i hemmen sidoordnat med problemet om barnens dagvård utom hemmet.

Det blir sålunda i hög grad angeläget, att anordningar vidtagas för att för-

se hemmen med tillgång till s. k. barnvakter för tillfällig avlösning av modern och till s. k. husmodersvikarier under mödrarnas längre bortovaro från hemmet på grund av sjukdom el. dyl. Olika företag, arbetsförmedlingar, kvinnoföreningar etc. hava på sistone börjat organisera dylik hjälp, och försök i denna riktning äro enligt kommissionens mening värda all uppmunt-
ran.

Däremot ter det sig svårt att i förevarande sammanhang finna någon möjlighet att med statsmedel understödja denna hemhjälp. Svårigheten är nämligen här, att man *antingen* måste draga en relativt snäv gräns för rätt till dylik hjälp, *eller* att man måste principiellt godtaga alla mödrars anspråk på att få viss avlösning i barnpassningen. Det senare skulle innebära en mycket långt gående omvälvning av den hittillsvarande allmänna uppfattningen av den enskilda familjens ansvar. Visserligen börjar husmoderssemestern vinna förståelse och hemsysterverksamheten utvidgas, men steget är dock långt till att mödrar allmänt skulle bliva »berättigade» till semester och till viss annan ledighet.

Problemet om hemhjälp i familjer med barn är utan tvivel brännande. Kommissionen ämnar emellertid för sin del icke närmare behandla denna fråga och kan med desto större fog underlåta detta som en annan utredningskommitté, den s. k. fritidsutredningen, upptagit den till behandling. I detta sammanhang vill kommissionen icke uraktlåta att understryka, huru-
som det är av viss vikt — icke minst psykologiskt — att vid planerandet av husmoderssemestrar av den art, som fritidsutredningen för närvarande försöksvis anordnar, urvalet av husmödrar för denna semester främst sker med hänsyn till förefintligheten av barn och särskilt små barn. Den arbetsbörda, som människor utan försörjnings- och uppfostringsplikt mot barn pålägga sig själva för sig och sitt hushåll, kan det knappast göras till ett allmänintresse att underlätta. Däremot är det ett allmänintresse av rang, att de som föda och uppfostra landets barn icke slitas ut under denna sin möda utan så vitt möjligt erhålla den utjämning av arbetsbelastningen och den tacksamma värdering, som de äro förtjänta av.

KAP. IV.

Den offentliga inspektionen av institutioner för småbarnsfostran samt sommarkolonier m. m.

Föräldransvar och samhällskontroll. Samtliga de institutioner, som statistiskt redovisats i kap. II och som äro tillkomna i syfte att *jämsides med hemmen omhändertaga viss del av småbarnens vård och fostran*, hava hittills varit undantagna från obligatorisk offentlig kontroll. Det har i själva verket varit möjligt för vem som helst att i vilken lokal som helst och under vilka betingelser som helst mottaga barn för omvårdnad och sysselsättning. Om särskilt framträdande missförhållanden uppstått, har givetvis möjlighet förelegat för den lokala hälsovårdsmyndigheten att ingripa, men någon bestämmelse i hälsovårdsstadgan har i och för sig vare sig ålagt eller ens berättigat de bostadsinspekterande myndigheterna att med hänsyn till lokalernas användning ingripa med större stränghet än vid den gängse bostadsinspektionen. I den mån hithörande institutioner tillerkänts kommunala bidrag torde i allmänhet viss tillsyn hava utövats genom något kommunalt organ, oftast barnavårdsnämnd. På det hela taget har emellertid någon likformighet i fråga om inspektionens uppgifter och befogenhet icke uppnåtts och då särskilt de mångtaliga privata institutionerna alldeles undgått samhällelig kontroll, torde fog finnas för omdömet, att en genomgripande rättelse är nödvändig.

Bakom de offentliga organens obenägenhet att på detta område ingripa med kontroll har tvivelsutan legat den principiella uppfattningen, att föräldrarna hava skyldighet men även rätt att på egen hand tillvarata barnens bästa. Denna princip har motiverat en mycket skarp gränsdragning mellan de institutioner, genom vilka barn helt omhändertagas för samhällsvård, t. ex. å barnhem (sluten barnavård), och dessa s. k. halvöppna institutioner, i vilka barnen alltfort stå helt under sina föräldrars ansvar. Sålunda har det egendomliga förhållandet uppstått, att barnhemmen omgärdats med så starka garantier, att särskild koncession fordras för rätten att mottaga mer än två fosterbarn till vård i ett och samma hem, medan för rätten att öppna sitt hem för dagvård av barn inga som helst regler uppställts. I längden kan denna kategoriska skillnad knappast komma att upprätthållas. Den ter sig så mycket mindre principiellt nödvändig, som samhället på ett annat område, där barnen endast tillbringa en del av sin dag och där föräldrarna ingalunda frikopplats från huvudansvaret för barnen, nämligen skolväsendets, icke ansett sig kunna överlämna åt den fria företagsamheten och föräldrarnas ansvar att ensamma bevaka barnens intressen. Även om skoltvånget i viss mån gör denna jämförelse skev, torde den med hänsyn till den kontroll, som utövas även över frivilliga bildningsinstitutioner, vara i huvudsak berättigad.

I ett allt mera differentierat och rörligt samhälle, där de enskilda med-

borgarna icke kunna äga primärkännedom om samtliga förhållanden, blir det allt mer en det allmännas medvetna uppgift att garantera, att institutioner och enskilda prestera vad de utlovat. Alldeles särskilt nödvändigt blir det, att samhället beträffande barnens omvårdnad i olika hänseenden uppställer minimikrav, vilka ingen har rätt att underskrida. I vårt land är visserligen en viss samhällsgaranti för barnen lagstadgad,¹ men samhället torde icke hittills hava gjort denna garanti gällande i nämnvärd grad gentemot andra än dem, som mottaga barn såsom fosterbarn. Befolkningskommissionen vill emellertid här understryka de befogenheter att övervaka även andra barnavårdsanordningar, vilka tillkomma hälsovårdsnämnd och barnavårdsnämnd. För övrigt tager kommissionen för givet, att få människor äro benägna att åberopa föräldrarnas rätt att fritt bestämma över sina barns förhållanden såsom något motskäl mot offentlig kontroll över här ifrågavarande institutioner. Praktiskt sett torde ingen invändning komma att göras, då befolkningskommissionen rekommenderar offentlig inspektionsrätt över samtliga institutioner, som för vård, fostran eller undervisning mottaga mera än förslagsvis tre främmande barn. Det ligger helt i linje med tidsutvecklingen, att en sådan kontroll skall komma att krävas och genomföras.

Ett svårare avgörande måste komma att gälla, vilken stränghetsgrad denna kontroll skall äga. Den nyssnämnda parallellen med barnhemmen, vilka äro underkastade tillståndstvång, synes emellertid kommissionen tillräcklig för att grunda slutsatsen, att kontrollen för här ifrågavarande institutioner måste gå en medelväg mellan fullständig frihet och det för barnhemmen rådande tillståndstvånget.² Olika praktiska hänsynstaganden tala för att en efterkontrollerande inspektionsrätt i stort sett vore tillräcklig för området.

Inspektion och ansökningsförfarande. Den kontroll, som från samhällets sida bör utövas över institutioner för småbarnsfostran, måste vara av mångsidig art. För de anstalter, som icke mottaga understöd av allmänna medel, bör den emellertid anses kunna huvudsakligen inrikta sig på den hygieniska och pedagogiska lämpligheten av institutionerna i fråga.

I bägge dessa hänseenden bör en inspektion icke endast hava till uppgift att tillse, att vissa minimikrav äro fyllda, utan den bör därjämte utöva en på området önskvärd konsulentverksamhet, varigenom nya impulser tillföras de ofta relativt isolerade institutionerna. Emellertid bör den sålunda i huvudsak instruerande och rådgivande inspektionen även hava befogenhet att tillse, att institutionen fyller de anspråk, vilka rätteligen kunna ställas, samt att, när så icke är fallet och när rättelser icke efter anmaning vidtagas, anhålla hos överordnad instans om förbud för institutionens fortsatta öppethållande. De avgöranden, som i detta hänseende kunna komma i fråga, gälla såväl lokalernas som personalens lämplighet och även barnens dagordning med hänsyn till garantier för att dennas arrangemang i fråga om utevistelse, kosthåll, sömn och sysselsättningar icke innebära riskmoment för barnens fysiska och psykiska hälsa samt att verksamheten icke utövas i alltför stora barngrupper. Det synes sålunda omedelbart vara givet, att den ifrågavarande inspektionen måste hava såväl en medicinsk som en pedago-

¹ I andra länder har för ett verkligt skydd av barnens bästa starkare dammar än i Sverige byggts även mot föräldragodtycket; här må endast erinras om den »barnens magna charta», som år 1908 av dåvarande president Roosevelt i Amerika proklamerade barnens rätt till en sund och lycklig uppväxt.

² Enligt lagen om samhällets barnavård, § 41, skall kommun eller landsting, som önskar upprätta barnhem, tillstålla länsstyrelse plan för hemmet för godkännande, medan enskilda personer, stiftelser o. dyl. hos länsstyrelsen skola ansöka om tillstånd att upprätta barnhem.

gisk inriktning och att den måste utövas av personer med både fackkunskap och erfarenhet i dessa bägge hänseenden. Då möjligheterna äro mycket små att inom de olika distrikten finna en och samma person, som skulle kunna vara fullt skickad att fylla dessa uppgifter, måste kommissionen taga sikte på den fördelning av funktionerna, vilken är i och för sig mest lämplig och samtidigt lättast att inordna i det bestående administrativa systemet.

Vissa paralleller av intresse kunna för ett bedömande av denna fråga göras med inspektionsfunktionerna inom övriga barnavårdande institutioner. Sålunda är den medicinska inspektionen definitivt skild från den pedagogiska för folkskolorna och sinnesslöanstalterna. För *folkskolorna* är medicinsk inspektion icke obligatorisk, men en viss översyn tillhör enligt instruktionerna förste provinsialläkarna, och rapporter ingivas även till medicinalstyrelsen. Den pedagogiska inspektionen utövas däremot av särskilt tillsatta statens folkskoleinspektörer, vilkas rapporter ingå till skolöverstyrelsen. För *sinnesslövärdan* sker den huvudsakliga inspektionen genom en hos medicinalstyrelsen anställd inspektör. Dessutom finnes emellertid en pedagogisk inspektör, som sorterar under skolöverstyrelsen. För *skyddshemmen* sker den väsentliga inspektionen genom en i socialstyrelsen anställd särskild skyddshemsinspektör. För *de privata barnhemmen* slutligen finnes trots den i och för sig starka samhälleliga kontrollen ingen central inspektion ordnad, utan barnhemmen inspekteras dels lokalt genom barnavårdsnämndernas försorg och dels av länsstyrelserna, varvid barnavårdsombuden ofta utöva en viss rådgivande tillsyn. Med vissa mellanrum förordnas om tillfällig inspektion direkt genom socialstyrelsens försorg, varvid denna dock huvudsakligen gällt spädbarnshemmen.

Med dylika jämförelser för ögonen synes det i och för sig rimligt att för här ifrågavarande institutioner *en medicinsk inspektion skulle föreskrivas ske lokalt, medan däremot en pedagogisk inspektion måste tänkas ske från någon central myndighet*. Det må emellertid i sammanhanget anmärkas, att om en dylik organisation uppbygges, kommer bristen på central inspektion för de nyss nämnda barnhemmen att bliva ännu mera iögonenfallande än den hittills varit. Man har här icke endast att uppmärksamma en lucka i själva det administrativa organisationsuppbyggandet utan jämväl en real brist, som under alla förhållanden så småningom måste göra sig kännbar, särskilt efter det att skyddshemmens inre förhållanden gjorts till föremål för en genomgripande förbättringsverksamhet. Det torde nämligen icke av någon böra förnekas, att barnhemmen trots sin förbättrade organisationsställning och trots sina många inre reformer icke hållit jämna steg med den pedagogiska utvecklingen i övrigt. Dess personal har icke i allmänhet haft en tillräckligt djupgående pedagogisk utbildning och icke en tillräckligt klarsynt psykologisk inriktning för att kunna såsom verkliga »stormödrar» giva de av samhället övertagna barnen den personliga anknytning och den gedigna mänskliga trivsel, som även dessa barn hava rätt till. Efter att de reformer genomförts, som i förevarande betänkande föreslås, kan det icke anses rimligt, att för omhändertagandet av barn vissa timmar av dygnet skulle fordras i pedagogiskt avseende mera kvalificerad personal och mera kontinuerlig inspektion än för det totala omhändertagandet av barn. Under dylika förhållanden önskar kommissionen, trots att någon utredning i detta stycke icke ingår i kommissionens uppdrag, påpeka möjligheten av att samma pedagogiska konsulent eller inspektris tages i anspråk jämväl för barnhemmens räkning.

Med avseende å de institutioner, vilka *ansöka om statsbidrag*, böra de statliga myndigheterna utöva en starkare kontroll. Det har syntts kommissio-

nen lämpligast att, trots det att själva inspektionen uppdelats i en medicinsk och en pedagogisk inspektion, lägga beslutanderätten i fråga om dessa anslag hos den statliga myndighet, som handlägger närmast liknande ärenden, nämligen *socialstyrelsen*. Socialstyrelsen förutsättes alltså komma att pröva ansökningarna från varje särskild institution, efter det att ansökan genom försorg av vederbörande kommunala organ insänts och detta sistnämnda avgivit yttrande över densamma. Sedan en institution en gång godkänts för erhållande av statsbidrag, bör den lämpligen varje år till socialstyrelsen avlämna berättelse med redogörelse för sin verksamhet ävensom sammandrag av sina räkenskaper enligt av socialstyrelsen fastställda formulär. Därjämte bör institutionen årligen till socialstyrelsen lämna uppgifter om viktigare vidtagna förändringar med avseende å lokaler och personal m. m. Efter det att dessa handlingar granskats och godkänts under hänsynstagande till sådana rapporter rörande institutionens hygieniska och pedagogiska förhållanden, vilka kommissionen i det följande kommer att förordna, har socialstyrelsen att till vederbörande kommun utanordna det statsbidrag, som, enligt vad i det föregående nämnts, bör tillkomma de inom kommunen befintliga institutionerna.

Den medicinska inspektionens administrativa instanser och dess uppgifter.

Den medicinska inspektionen av anstalter för barns dagvård torde böra inordnas såsom en del av förste provinsialläkarens allmänna inspektionsverksamhet i provinsialläkardistriktet och förste stadsläkarens i städerna. Enligt det förslag, som ställes av professor Arvid Wallgren i den till detta betänkande fogade bilagan, torde den emellertid även på särskilt förordnande kunna överlåtas åt annan barnläkare än den, som är vid institutionen anställd. Rapporter över inspektionen skola i vanlig ordning insändas till medicinalstyrelsen. Dock bör, då anmärkningsvärda förhållanden vid inspektionen upptäckas, avskrift av rapporten även insändas till den centrala myndighet, som de ifrågavarande institutionerna direkt sortera under, enligt det nyss ställda förslaget, socialstyrelsen.

Den läkare, åt vilken inspektionen sålunda uppdragits, bör äga befogenhet att omedelbart föranstalta om tillfälligt stängande av institution med anledning av viss hälsofara. Han bör även äga befogenhet att på grund av lokalernas hälsovådighet förbjuda dessas användande för småbarnsinstitutioner samt på grund av smittosam sjukdom hos viss funktionär förbjuda dennas sysselsättande i yrket. I alla övriga ärenden bör inspektionen i första hand syfta till att vinna rättelse genom uppmuntrande råd och förslag till vederbörande institution. I andra fall böra anmärkningar vidarebefordras till den pedagogiska inspektionen, varefter denna har att i samråd med tjänsteläkaren förordna om lämpligt förfaringssätt. Givetvis bör tjänsteläkare, därest han icke omedelbart kan vinna rättelse, rapportera anmärkt förhållande till kommunalt organ ävensom i vanlig ordning till medicinalstyrelsen.

De krav man bör resa på institutioner för barnens dagvård komma att fördela sig på tvenne skilda linjer, i det att hänsyn å ena sidan tages till vad som är oefftergivligt nödvändigt och å andra sidan till vad som är önskvärt. Den medicinska inspektionen har att jämväl arbeta med detta dubbla mål för ögonen: att kontrollera att den nödvändiga standarden uppnås och att stimulera till att den önskvärda standarden eftersträvas. Såväl minimikraven som rekommendationerna finnas närmare preciserade i den enligt kommissionens uppdrag av professor Arvid Wallgren författade bilagan.

I denna bilaga ingår även en avvägning mellan önskvärda krav och minimikrav på institutionerna.

Den pedagogiska inspektionens administrativa instanser. Då institutioner för småbarnsfostran i detta betänkande föreslås skola underkastas en pedagogisk inspektion, bör dennas huvuduppgift vara att samla de spridda ansatserna landet runt, att verka för ett förenhetligande av de många olikartade institutionerna i syfte att nå en klassutjämning mellan dem, vidare att verka för att nyinrättade institutioner genast från början få en så rationell inriktning som möjligt samt att främja den pedagogiska verksamheten i hithörande institutioner i allmänhet. Uppgifterna böra alltså i främsta rummet fattas såsom en konsulentverksamhet. Gedigen fackkunskap, god överblick över främmande länders förhållanden samt ingående förtrogenhet med institutionernas praktiska verksamhet utgöra effektiva förutsättningar för att genom kontrollen råd och stöd skola lämnas de många enskilda personer, som ute i landet bära upp institutionernas ansvarsfulla arbete.

Emellertid blir även den rent kontrollerande uppgiften av betydelse, framförallt i samband med beviljandet av offentliga understöd, då inspektrisen förutsättes skola granska och föredraga alla ansökningar därom. Då icke endast dessa stora uppgifter vänta på att bli fyllda, utan dessutom hela den ifrågavarande verksamheten kan förutsättas tillväxa i omfattning under den närmaste framtiden och då dessutom även de privata barnhemmen torde böra inryckas under samma inspektionsuppgifter, anser kommissionen, att här föreliggande arbetsuppgifter av stora mått. Arbetets resultat måste också bli beroende av den kraft, som kan ägnas däråt. Det måste under sådana förhållanden te sig önskvärt att söka bedöma, både huru denna inspektionsverksamhet i en framtid bäst skall kunna fullgöras och huru den för närvarande bäst igångsättes. Frågan huruvida denna inspektion bör helt centraliseras eller uppdelas på länsorgan blir därvid först av intresse.

Framtidsuppgifterna på barnavårdens område växa. Kommissionen har i flera av sina föregående betänkanden varit föranlåten att påminna om, huru som för barnens bästa de familje- och barnavårdande myndigheterna måste givas en betydligt mera central plats i vårt lands administrativa system än hittills. De måste jämväl med varandra träda i ett intimare samarbete än hittills, så att de mänskligt vårdande uppgifterna icke komma att förbises på grund av en byråkratisk splittring på detaljer. Kommissionen har sålunda i sitt betänkande angående barnbeklädnadsbidrag m. m. föreslagit, att en rationell centralisering av den kommunal-sociala verksamheten åvägbringas genom tillskapande i varje kommun av en central social nämnd. Den sociala nämnden bör bland annat behandla alla viktigare principfrågor, medan den löpande utövande verksamheten bör uppdragas åt delegationer. Dessa delegationers antal och uppgifter böra bestämmas med hänsyn till socialpolitikens och socialvårdens art och omfattning i kommunen. I detta sammanhang har kommissionen — och detta må här understrykas — kraftigt betonat behovet av ett särskilt organ, helst en särskild delegation under en dylik social nämnd, i varje kommun för alla frågor rörande föranstaltningar för familjer och barn.

Med hänsyn till den pågående utredningen rörande översynen av hela socialvården och dess samordnande synes det kommissionen vara angeläget — och det förevarande sammanhanget tvingar till ett förnyat påpekande därav —, att den stora socialpolitiska nydaning, som är i färd att ske i vårt land i och med att den förebyggande verksamheten i större mån avlöser den nödhjälpande verksamheten, icke äventyras av att de tillgängliga administrativa organen äro alltför mycket inriktade på den hittillsvarande verksamheten. Framförallt måste en boskillnad komma till stånd mellan å ena sidan fattigvårdsuppgifterna, vilka förutsätta en prövning av det individuella

hjälpbehovet och en garanti att samhällshjälpen icke missbrukas, och å andra sidan barnavårdsuppgifterna, vilka avse att till positivt uppbyggande verkan fördela av nationens resurser det, som barnen böra anses hava rättmätiga anspråk på. I fråga om kommunernas handläggande av nu närmast förevarande barnavårdsuppgifter vill kommissionen med hänsyn till den nysannämnda, pågående utredningen ej föreslå någon definitiv ordning. I allmänhet synes det vara lämpligast, att för den halvöppna barnavården en särskild styrelse utses i varje sådan kommun, som rymmer institutioner av denna art. Denna styrelse bör sortera under barnavårdsnämnden, vilken givetvis även direkt bör kunna taga befattning med hithörande frågor. Fördelen av att utse en särskild styrelse, såsom redan i vissa städer sker, består i de ökade möjligheterna att tillgodogöra sig inom kommunen förefintligt intresse för och erfarenhet av detta arbete.

Emellertid måste icke endast en kommunal utan även en statlig tillsyn över barnkammarinstitutionerna komma till stånd; antingen direkt från de centrala ämbetsverken eller från befullmäktigade myndigheter eller befattningshavare i länen eller inom andra distrikt. Med hänsyn till den inspektion av vårdinstitutioner, som redan sker och som torde böra utvidgas, synes det kommissionen vara särskilt angeläget, att denna allt mera tager sikte på de anstaltsvårdade människornas psykologiska behov och personliga trivsel. Alldeles särskilt måste det gälla alla institutioner för barn, att, då dessa institutioner anses skola allt mera antaga karaktären av fostrande och allt mindre av förvarande anstalter, deras pedagogiska inriktning skänkes största uppmärksamhet. I detta syfte vill kommissionen kraftigt understryka kraven på personalens pedagogiska och hygieniska utbildning, och i samma syfte vill kommissionen uttala önskemålet, att inspektionen skall äga speciell kompetens i nämnda hänseenden. Under sådana förhållanden torde inspektionen av här ifrågakarande institutioner falla utanför de nuvarande fattig- och barnavårdskonsulenternas uppgifter. Skulle däremot i framtiden fattigvårds- och barnavårdsuppgifterna skiljas från varandra eller skulle annan omorganisation för dessa befattningar vidtagas, så att t. ex. det expeditionella arbetet lades på en arbetskraft och det mer på människovården inriktade på en annan, skulle möjligtvis nu ifrågakarande inspektionsuppgifter även med fördel kunna läggas på barnavårdsinspektörerna. Detta skulle emellertid förutsätta även pedagogiska kvalifikationer hos dessa. Då troligen sådana i framtiden skola visa sig vara av nöden för varje rätt handhavande av barnavårdskonsulentverksamheten, skulle kommissionen med tillfredsställelse se en sådan utveckling, att i varje län eller åtminstone i vart och ett av de nuvarande nio konsulentdistrikten en sakkunnig person funnes för här ifrågakarande uppgifter.

Då en dylik utveckling emellertid helt tillhör framtiden och då den med dessa problem arbetande kommittén ännu icke avgivit något förslag, har kommissionen sett sig om efter möjlighet att i det nuvarande administrativa systemet på lämpligaste sätt inordna en inspektionsverksamhet för de i detta betänkande berörda institutionerna. *Denna pedagogiska inspektion synes då kommissionen med fördel kunna åläggas en befattningshavare på en för ändamålet nyinrättad tjänst i socialstyrelsens byrå för fattigvårds- och barnavårdsfrågor.* Då emellertid arbetsuppgifterna åtminstone i början torde bliva relativt krävande, vill kommissionen dessutom föreslå, att *en extra assistent-tjänst inrättas.* De formella kvalifikationerna för båda dessa tjänster torde böra avvägas i förhållande till varandra, så att möjligheterna för tillvaratagande av de mångsidiga intressena bliva så rika som möjligt. Den ordina-

rie befattningshavaren — konsulenten för småbarnsfostran eller inspektrisen för den halvöppna barnvården — torde erhålla samma löneplacering som distriktskonsulenterna för fattigvård och barnvård.

Den pedagogiska inspektionens uppgifter. Den pedagogiska inspektionen torde komma att erhålla en mycket stor betydelse, i den mån för den samma förvärvas personer med bred sakkunskap samt med förmåga att på ett personligt sätt handleda de olika institutionernas föreståndarinnor och att värdesätta deras olika pedagogiska praxis.

Med hänsyn till institutionernas pedagogiska arbete kan knappast en så preciserad fördelning på minimikrav och önskvärda krav företagas, som skett vid behandlingen i bilagan av frågan om institutionernas hygieniska anordnande. Kommissionen har därför icke ansett det nödvändigt, att en motsvarande bilaga angående de pedagogiska synpunkterna skulle utarbetas. För de personer, som länge arbetat på detta område och bland vilka inspektionens tjänstemän böra utses, torde ingen svårighet komma att uppstå vid bedömandet av huruvida en institution utför ett positivt fostringsarbete bland barnen eller icke. För inspektionens rådgivning angående önskvärda nyanordningar, vilka böra komma till utförande, där medel finnas, samt angående lämpligt lekmaterial och övrig utrustning finnas upplysningar i facklitteraturen på området. Likaså torde numera de psykologiska riktlinjerna för detta arbete med stor enstämmighet finnas klarlagda i den tillgängliga lärobokslitteraturen. Då striderna mellan olika riktningar angående psykologiska uppfostringsprinciper på senare tid utjämnats även om man i fråga om psykologiska förklaringar fortfarande följer skilda banor torde någon risk icke föreligga för att utvecklingen skall drivas i ensidig riktning genom inspektionens anordnande. Den betydande enhällighet om de pedagogiska metoderna, vilken uppnåtts bland alla dem, som teoretiskt och praktiskt arbeta på området, utesluter endast *en* art av pedagogiskt förfarande: den slentrianmässiga och för barnens psyke oförstående fostran, som i gamla dagar mången gång ägt karaktär av »anstaltsuppfostran» och som kommit allmänheten att ställa sig avvisande eller avvaktande till denna uppfostran.

Den gemensamt ordnade vården och fostran av barn måste i första hand vara en individuell vård och fostran. Institutionernas personal bör av inspektionen bedömas med hänsyn till förmågan i detta hänseende. Slentrian och uniformering måste bannlysas; varje barn måste behandlas såsom den individ det är och den personlighet det är i färd att utvecklas till. Denna individualisering underlättas genom personalens jämförelser mellan de många barn, som äro tillsammans, samt även genom samarbete med hemmen.

Inspektionen måste även komma att bedöma barngruppernas lämpliga storlek. Därvid är det — vilken storlek än institutionerna administrativt sett äga — nödvändigt att barnen inom dessa uppdelas i smärre och så vitt möjligt fasta grupper, vilka visserligen böra särskiljas med viss hänsyn till ålder, men vilka i övrigt så mycket som möjligt böra hava karaktär av familjegrupper. Det personliga förhållandet mellan en fostrarinna och hennes fasta grupp, i vilken barnen varje dag återfinna varandra, är nödvändigt att åvägabringa. Den särskilda lekverksamheten eller de pedagogiska sysselsättningarna få icke bindas till någon kollektiv undervisning. Barnen böra visserligen under vissa tider av dagen givas möjlighet att sysselsätta sig med fri rörelselek och andra tider med mera koncentrerande sysselsättningar samt med skapande fantasiverksamhet (modellering, målning,

slöjd etc.), men inom denna gemensamma ram böra de olika barnens individuella anlag och intressen tillgodoses. Barnens sysselsättande skall icke hava karaktären av skola utan av hem. Även måltiderna böra givas hemkaraktär, i det att de serveras vid småbord, där en av personalen deltagar i måltiden och sålunda genom sitt exempel vänjer barnen vid trevliga bordsvanor, vilket icke utesluter samspråk.

Med avseende å själva uppfostringsandan får icke krävas mindre av en barnkammare än av ett fullgott hem. Barnen skola i sin lekskola eller sitt daghem, sin sommarkoloni eller sitt eftermiddagshem möta fostrare, som äro fyllda av intresse för sitt arbete, som ha den särskilda förmågan att förstå vad de olika barnen kroppsligen och andligen behöva samt att med glädje se dem förkovra sig. Ett mycket stort ansvar vilar alltså på institutionernas personal och det bör ankomma på den pedagogiska inspektionen att utan prutmán kräva, att fullgod personal finnes anställd på alla institutioner. Sådana personer saknas icke, vilka äga de nyss nämnda naturliga kvalifikationerna för detta yrke, och möjligheter finnas även att genom utbildning skärpa vakenheten, fördjupa den personliga förståelsen för barn samt erhålla kunskap om material och metoder i uppfostrans tjänst.

Den tålmodiga hjälp och den kärleksfulla förståelse, vilka barnen i barnkammarinstitutionerna skola möta, betyder emellertid icke, att barnen där skola skämmas bort eller att deras vilja skall bliva de vuxnas lag. De skola förvisso där lära sig att lyda, om man med lydnad menar anpassning efter vad situationen och samhället kräva. Den inordning och anpassning, som äro den demokratiska formen för lydnad, kan inom institutionerna på ett framgångsrikt sätt främjas, i det att barnen vänja sig att taga hänsyn till varandra, att hjälpas åt i hemsysslor samt lek- och arbetsuppgifter, att dela den gemensamma lekmaterialen o. s. v. För denna sociala fostran har den gemensamma barnkammaren mycket stora förutsättningar, men det fordras god psykologisk blick och stort tålmod hos personalen, för att verkningarna av kamratsamvaron skola gå i denna positiva riktning. Det kan nämligen även riskeras, att vissa barn av andra komma att förtryckas och att de genom jämförelser med duktigare och lyckligare lottade barn bringas in i en mindervärdeskänsla, som för dem kan bliva starkt duglighetshämmande. Om barnens gemensamma fostran skall kunna motverka dylika tendenser, måste man åt alla barn söka sådana uppgifter, vilka kunna skänka dem tillfredsställelse och uppmuntran, samt giva alla barn tillfällen att få göra erfarenheten av att ömsevis vara såväl den ledande som den, vilken underordnar sig. På ännu ett annat sätt bör barnens förmåga utvecklas att smidigt och utan pockande egoism men dock med självtillit infoga sig i arbetsliv och samhällsliv. Barnen böra nämligen tidigt vänjas vid att hava endast sig själva att lita till för utförande av praktiskt nödvändiga vardagssysslor. Det bör icke tillåtas, att personalen för att spara tid åt sig själv kläder, tvättar och matar barnen och sålunda invänjer dessa till att kräva alltför mycket av uppässning. Fastmera böra barnen i den tidiga period, då den rent manuelle färdigheten för dylika ting mognar och då även intresset att hjälpa sig själv vaknar, givas tillräcklig tid att försöka reda sig själva.

En glad, öppen, tillitsfull anda skall vara rådande, för att barnen skola kunna leda till att utveckla gott kamratskap med andra i stället för att intaga en andlig försvarsställning mot yttervärlden. Både för de barn, som möta denna goda anda inom sina hem, och ännu mer för dem, vilka där icke åtnjuta den, bör fostran inriktas på att utveckla våra barn till ett psykiskt sundare och starkare släkte än hittills.

Den särskilda »anstaltskaraktären» måste däremot bringas att försvinna. Vanan att sammanföra barn i stora grupper och att leda dem på ett så föga

individualiserat sätt, att varje barn förblir en anonym del av en massa, måste brytas på de institutioner, där den fortfarande består. Skulle icke detta lyckas, vore hela verksamheten snarare värd att uppgivas än att understödjas. Emellertid hava tillräckligt rikhaltiga erfarenheter både i Sverige och i utlandet vunnits och omvittnats av de många institutioner, som visat sig kunna skapa en hemliknande atmosfär i dessa barnkammare. Detta är också anledningen till att verksamheten kunnat vinna förtroende i så vida och så skiftande kretsar, som faktiskt är fallet och som framgår även av redogörelsen för vilka personer och organisationer — kyrkliga församlingar, skolor, röda-korskretsar, husmodersföreningar, kvinnoklubbar, bostadsrättsföreningar m. fl. — som stått bakom tillkomsten av de många olika institutionerna.

Dessa barnavårdsinstitutioner måste, såsom av kommissionen i det föregående flera gånger framhållits, helt och hållet betraktas såsom ett tillskott till hemmens uppfostran; endast daghemmen övertaga en större del av hemmens uppgifter utan att emellertid träda föräldrarnas första rätt och ansvar för nära. Önskvärt vore därför, att hemmen gäves möjlighet att direkt inträffa sig för denna verksamhet. Den kooperativa grundtanken, att varje institution är en de många familjernas gemensamma barnkammare, bör vara vägledande och skänka föräldrarna tillförsikten, att de kunna och böra noga följa institutionernas arbete. Vissa föräldrasammankomster eller åtminstone mödrasamkväm hava visserligen hittills varit brukliga, men detta samarbete med föräldrarna bör betydligt utsträckas, exempelvis även genom en representant för föräldrarna i institutionens styrelse. Vid barnens inskrivande böra föräldrarna beredas möjlighet att få en konkret och levande bild av institutionens arbete. Vidare böra föräldrarna och personalen genom diskussioner vid de föräldramöten, som regelbundet böra hållas, genom gemensamma studiecirklar eller på annat sätt bringas att så vitt möjligt följa enahanda uppfostringsmetoder. På samma sätt böra genom den anställda läkarens förmedling en viss plan åstadkommas för barnens kosthåll såväl i hemmet som i lekskolan. Föräldrarna böra sålunda t. ex. avgöra, om barnen vid middagstid i daghemmen böra serveras en lunch eller en tvårättsmiddag, så att den för närvarande vanliga företeelsen undviks, att barnen äta dubbla måltider av middagstyp. Överhuvud taget bör den nytillkommande inspektionen se såsom en stor uppgift att stimulera föräldraintrasset och att inom institutionerna bereda större utrymme för föräldrainflytandet.

Kommissionen önskar även framhäva det stora ansvar, som kommer att åvila inspektrisen såsom utredande och socialstyrelsen såsom beslutande vid själva sammanförandet av de ekonomiska och de pedagogiska synpunkterna. Det kommer sålunda att förväntas av dessa centrala organ, att en allmän kontroll utövas över institutionernas medelförvaltning, så att missbruk av statsbidrag eller oekonomiska driftsordningar icke förekomma. Särskilt bör det övervakas, att — där så kan lokalt ske — en viss samorganisation av olika barnavårdsinstitutioner åstadkommes. Daghem och lekskolor böra framförallt icke i framtiden vara så kategoriskt skilda från varandra, som de hittills såsom barnkrubbor och kindergarten (barntädgårdar) varit. Mången gång stå även ekonomiska vinster att göra genom småbarnsinstitutionernas samordnande med eftermiddagshem el. dyl.

Emellertid är det å andra sidan lika angeläget, att den centrala myndigheten tillser, att institutionernas sparsamhet icke skadar barnens intressen. Särskilt blir det nödvändigt att beakta, att själva den av kommissionen föreslagna bidragsregeln i viss mån kan tänkas föranleda, att institutioner söka åstadkomma ett stort antal bidragsberättigade underhållsdagar genom att utöka antalet mottagna barn. För att motverka en överdriven tendens i så-

dan riktning fordras möjligen bestämda maximinormer för huru stora barngrupper skola tillåtas, men troligare är att bättre resultat uppnås, om statens inspekterande organ för varje särskild institution fixerar maximitalet. I dessa som i andra hänseenden böra ekonomiska fördelar endast sökas genom en rationalisering och effektivisering av institutionernas arbete men aldrig genom att barnens krav på en hygieniskt och pedagogiskt ändamålsenlig vård eftersätts.

Statlig medverkan genom tillhandahållande av normalritningar etc. för olika institutioners anordnande. Den statliga inspektionen, vilken som nämnts, är avsedd att i stor utsträckning vara en konsulentverksamhet, bör bl. a. insamla upplysningar och material, vilka kunna vara vägledande för arbetet i de skilda institutionerna. Icke minst viktigt är det att en dylik rådgivande verksamhet finnes att tillgå vid institutionens nyanordnande. På senare tid hava såväl i fråga om barnavårdsinstitutionernas byggnadstekniska anordnande som med avseende å inredning och med hänsyn till arbetets dagsschema stora framsteg å enskilda håll gjorts, vilka erfarenheter borde göras tillgängliga för alla dem, vilka stå inför planerandet av nya institutioner eller omändrandet av gamla.

Detta behov har vid ett tidigare tillfälle uppmärksamrats av chefen för socialdepartementet, vilken givit i uppdrag till dåvarande chefen för statens fattigvårds- och barnavårdsbyrå att med sakkunnig hjälp utarbeta en plan för arkitektävlan rörande ritningar till barnträdgårdar och liknande institutioner. En dylik plan överlämnades även den 24 februari 1937 till departementschefen, vilken sedermera remitterat ärendet till befolkningskommissionen för yttrande.

Kommissionen finner det visserligen vara angeläget, att mönsterritningar och kostnadsberäkningar ställas till vederbörande intressenters förfogande. Emellertid har kommissionen tre principiella erinringar att göra angående dylika normalplaner. Till en början böra de sålunda inbegripa icke endast sådana institutioner som daghem och lekskolor, utan i syfte att tjäna främst kommunerna till vägledning böra planer för modernt utrustade lekplatser, sommarkolonier etc. även upprättas. Därnäst torde en dylik tävlan icke endast såsom i den här omnämnda planen böra omfatta institutioner, förlagda i fristående tvåvåningshus. Planerna måste fastmera vara så allsidiga, att de icke motverka den nu framträdande tendensen att förlägga dylika institutioner inom bostadskomplex, i samorganisation med barnavårdscentraler etc. Till slut torde det böra påpekas, att färdigställandet av dylika planer ej i främsta rummet är ett arkitektarbete. Vad de personer, som planera nya institutioner, äro mest intresserade av, torde vara sådana fullständiga organisationsplaner med i pedagogiskt och hygieniskt avseende ändamålsenliga detaljer, vilka endast de, som besitta direkt praktisk erfarenhet på området, kunna uppgöra.

Ehuru kommissionen ej vill motsätta sig, att en på nu antytt sätt utvidgad tävlan utlyses, torde det kunna ifrågasättas, huruvida icke ett mer tillfredsställande tillvägagångssätt vore, att den av kommissionen föreslagna inspektrisen genom ett särskilt anslag sattes i tillfälle att samla och tillhandahålla ett rikhaltigt material med konkreta beskrivningar, ritningar och bilder från goda institutioner i såväl in- som utlandet. Kommissionen vill för sin del föreslå, att denna fråga, sedan numera byrån för fattigvård och barnavård överflyttats till socialstyrelsen, hänskjutes till socialstyrelsen för närmare utredning.

KAP. V.

Utbildning av föreståndarinnor och därmed jämställd personal för småbarnsinstitutioner.

Nödvändigheten av särskild utbildning samt dennas huvudsakliga inriktning. De institutioner, som betjäna småbarnens dagvård och de äldre barnens fritidsfostran, böra, enligt vad i det föregående föreslagits, för att kunna komma i åtnjutande av statsbidrag hava icke endast godkända lokaler utan även godkänd ledning. Under en övergångstid måste givetvis kvalifikationerna hos de personer, som hittills stått såsom föreståndarinnor för ifrågavarande institutioner, bedömas med mindre stränga krav än de, vilka i framtiden böra vara riktningsgivande för urvalet av personal. Personlig fallenhet och långvarig erfarenhet har mångenstädes skapat stora kvalifikationer för detta pedagogiska arbete med barn, även om den egentliga yrkesutbildningen icke skett systematiskt. I själva verket måste alltid pionjärerna på ett nytt område söka skapa sig själva en yrkesutbildning av praktiskt tillgängliga resurser. Mången gång har så skett. Men det torde ej heller böra förnekas, att en blivande inspektion icke kan komma att godkänna all hittillsvarande personal, då stundom icke endast de formella meriterna saknas utan även urvalet av personal skett utan den nu såsom oundgänglig ansedda inriktningen på barnarbetets pedagogiska sida. Om den offentliga kontrollen alltså förutsättes skola bedöma de tidigare utbildade ledarinnorna för barninstitutionerna endast efter personlig duglighet och ådagalagd lämplighet, måste för framtiden vissa direkta kompetenskrav uppställas och vissa utbildningslinjer godkännas, för att för yrket lämplig ungdom må kunna vinna utbildning utan autodidaktens alltför stora möda. Den utbildning, som i framtiden måste komma att i allmänhet krävas av dem, vilka skola hava ansvaret för barninstitutionerna, kommer därför att i det följande diskuteras av kommissionen, i det att först behandlas det huvudsakliga innehållet i denna utbildning, därefter frågan om offentlig reglering och statsanslag till de redan befintliga utbildningsanstalterna samt sist frågan om särskilda utbildningsstipendier till deras elever.

Den ledande personalen å barninstitutionerna måste till en början hava en såväl teoretisk som praktisk utbildning. Det kan icke vara rimligt att för dessa poster meritera sig enbart genom teoretiska studier, även om dessa ligga på akademisk nivå.¹ Men det kan lika litet vara försvarligt att äga endast den imitativa kunskap, som kan vinnas genom praktiskt deltagande i dylikt arbete. De blivande föreståndarinnorna måste hava möjlighet att på bäge vägar utbilda sig. De måste hava möjlighet att på teoretisk väg komma i kontakt även med andra metoder för arbetets bedrivande än dem, som de lära känna i praktiken. Därjämte måste de beredas tillfälle att praktiskt pröva sitt eget handlag och sin egen förståelse för barn.

Det nästa viktiga avgörandet gäller, huruvida denna utbildning bör vara huvudsakligen pedagogisk eller huvudsakligen medicinsk. Efter den skildring av institutionernas arbete, som i olika sammanhang i det föregående

¹ Så är i relativt stor utsträckning fallet i U. S. A.

givits, torde det vara självklart, att den ledande personalen icke får stå främmande för någondera av dessa sidor i barnens vård. Det är emellertid lika tydligt, att de icke äro ämnade att handhava barns sjukvård utan endast skola sköta den dagliga omsorgen om friska barn. Deras pedagogiska arbete måste däremot vara betydligt mera djupgående än endast ett fullgörande av vissa minimiplikter. Det psykologiskt-pedagogiska måste betraktas såsom huvudinslaget i personalens arbete, men de böra dessutom på ett tillfredsställande sätt behärska den medicinska barnavårdens allmänna förhållningsregler. Utbildningen bör därför i främsta rummet vara pedagogisk och ske på ett seminarium, men dock bör en avsevärd del av tiden ägnas åt medicinsk barnavård och särskild uppmärksamhet ägnas undervisningen i hälsovård och smittbekämpande. I den mån en förberedande undervisning eller praktik i sjukvård kan erhållas, är den allmänt värdefull. Men en huvudsynpunkt vid utbildningens anordnande är att yrkets väsentliga inriktning icke skall vara sjuksköterskans utan fostrarinnans. Erfarenheten har också givit vid handen, att den ungdom, som visat håg för att välja småbarnsfostrarinnans yrke, i allmänhet haft en helt annan intresseinriktning än den, som önskat ägna sig åt sjukvård.

En seminarieutbildning av detta allmänna innehåll kan icke vinnas på alltför kort tid och den kan heller icke påbörjas med en alltför dålig allmänbildning. Småbarnsfostrarinnorna böra sålunda icke befinna sig på en lägre nivå än andra lärarinnor¹ — och även sjuksköterskor — och böra därför förutsättas hava kunskaper motsvarande realskoleexamen före påbörjandet av den egentliga yrkesutbildningen. Denna har i sin tur visat sig kräva en tid av minst två år för att bliva tillfredsställande med avseende å såväl teoretiska som praktiska studier. Önskvärt vore att ett tredje utbildningsår, eventuellt förlagt efter några års praktik såsom utexaminerad småbarnsfostrarinna, kunde anordnas för dem, som önska specialisera sig i viss riktning.²

I detta sammanhang torde böra beaktas, att den föreslagna statliga inspektionen jämväl har att bedöma personalens löne- och arbetstidsförhållanden. Hittills har hela arbetsområdet lidit av den för allt socialt arbete typiska undervärderingen. Arbetsuppgifterna hava ärvts från den tid, då de icke fylldes såsom ett yrke utan buros upp av i stor utsträckning frivilliga arbetskrafter, samt därjämte av deltidsarbetande kvinnor, som voro på annat sätt försörjda, ävensom, på de socialt betonade institutionerna, av diakonissor och andra kvinnor, vilka i detta arbete sågo en uppoffrande kärlekstjänst — allt personer, vilka av olika skäl icke upprätthållit de lönekrav, som en sakligt inställd yrkesutövare måste kräva. Samtidigt har även arbetstiden varit ojämn: ofta mycket lång och ännu oftare oreglerad.

Exakt formulerade reglementen om arbetstid och arbetslön kunna givetvis icke utfärdas från statligt håll. Bestämmelser härom måste överlämnas till avtalsuppgörelser vid de olika arbetsplatserna. Emellertid bör den av staten anställda inpektrisen äga befogenhet att tillse, att dessa villkor äro rimliga. En 48 timmars genomsnittlig arbetsvecka bör sålunda kunna genomföras även på dessa institutioner. Hänsyn bör emellertid kunna tagas till en eventuellt förlängd semestertid. Likaså böra vissa minimikrav upprätthållas vid lönesättningen, varvid sjuksköterskans och småskollärarynnans löneställningar giva möjlighet till jämförelse.

¹ Detta argument är i Frankrike, i viss mån även Belgien och England, ett skäl för att personal för barnkammar skolorna gives exakt samma utbildning som folkskolans lärare, varefter differentiering sker genom praktikplatserna.

² Denna utbildningsmetod har bl. a. praktiserats i Tyskland. Efter 2-årig utbildning utfärdas diplom som Kindergärtnerin; efter vissa praktikår kan ett tredje kursår giva kompetens som Jugendleiterin.

Av sålunda specialutbildad personal bör å varje institution finnas minst en, nämligen institutionens föreståndarinna. Önskvärt är att även åtminstone en assistent har samma utbildning, särskilt vid de något större institutionerna. Såsom en regel för reformsträvanden inriktning bör det vidare gälla, att var och en, som har ansvaret för den närmaste handledningen av en barngrupp, bör äga denna specialutbildning. Å mera underordnade platser bör däremot barnsköterskekompetens fordras. Det borde däremot aldrig godkännas, att de tjänstgörande å dylika institutioner endast hava kompetens såsom hembiträden eller sjukbiträden. Kontakten med barnen blir dock för alla å institutionen anställda personer — möjligen med undantag av viss ekonomipersonal — så intim, att kunskaper i barnavård och barnuppfostran måste krävas.

Förslag om statsunderstöd till utbildningsanstalter. För närvarande finnas i Sverige fem seminarier, som giva direkt för småbarnsfostrarinnans yrke avsedd utbildning. Samtliga dessa bliva inom kort tvååriga.¹ Dessutom finnas kurser, som giva viss specialiserad utbildning för angränsande uppgifter, nämligen dels ett läkepedagogiskt seminarium, dels ett för ren kindergartenundervisning avsett ett-årigt seminarium. Vidare hava av Svenska fattigvårds- och barnvårdsförbundet givits särskilda, kortare kurser för utbildande av barnhemsföreståndarinnor.

Inom de förstnämnda seminarierna har i växlande omfattning undervisning givits i barnpsykologi och småbarnspedagogik, barnavård och hälsovård, sociala och etiska ämnen samt därtill i konstnärliga och musikaliska ämnen, tillverkning av lek- och sysselsättningsmaterial samt undervisning rörande kosthåll för barn jämte institutionernas ekonomi och organisation.

Kommissionen har efter en granskning av de olika seminariernas prospekt vissa allmänna påpekanden att göra. Med den ringa grad av överensstämmelse och standardisering, som ännu inträtt på området, kan det knappast vara angeläget att för närvarande föreslå, att detta utbildningsväsen skulle förstatligas. Utbildningsanstalterna torde i detta hänseende mindre böra likställas med de för det statliga skolväsendet avsedda folkskoleseminarierna utan fastmer med av staten godkända sjuksköterskeskolor, skolköksseminarier, handarbetsseminarier etc. En inspektion torde emellertid i likhet med vad fallet är vid de sistnämnda institutionerna böra utövas av skolöverstyrelsen. Denna inspektion bör dels innefatta en kontroll att utbildningsanstalterna lämna den utbildning de utlova och dels en kontroll av huruvida kursinnehållet är ändamålsenligt avvägt och undervisningen effektivt bedriven.

Såsom ett andra påpekande önskar kommissionen fästa uppmärksamheten på att särskilt undervisningen i medicinsk barnavård icke blir försummad. Ett stort ansvar för barnens fysiska välfärd vilar på den personal, som i institutioner tager hand om ett större antal barn. Barnens näring och allmänna hygien måste av den ledande personalen kunna på ett tillfredsställande sätt planeras. Därjämte måste minst en person på varje institution och helst föreståndarinnan, om icke särskild sköterska finnes, kunna fullgöra den dagliga hälsoinspektion av barnen, som bör äga rum innan barnen komma i beröring med varandra och som är avsedd att visserligen summariskt men dock på ett relativt betryggande sätt tillse, att barn med smittosamma sjukdomar icke mottagas tillsammans med andra barn.

¹ De nuvarande seminarierna äro följande, nämligen Etisk-Pedagogiska Institutet i Uppsala med 16 elever årligen och 200 kronor i terminsavgift; Fröbelinstitutet i Norrköping med 20 elever årligen och 175 kronor i terminsavgift; Fröbelseminariet i Örebro med 175 kronor i terminsavgift; Socialpedagogiska Seminariet i Stockholm med 24 elever årligen och 200 kronor i terminsavgift; samt Södra K. F. U. K:s Pedagogiska Institut i Stockholm med 15 elever årligen och en årsavgift av 300 kronor.

I sista hand önskar kommissionen föreslå, att *till utbildningsanstalter av ifrågavarande slag ett visst statsbidrag måtte kunna utgå*. Kommissionen hänvisar därvid till de ansökningar om dylikt bidrag, vilka inkommit till Kungl. Maj:t och vilka remitterats till kommissionen. Då det emellertid för myndigheterna gäller att fixera detta bidrags lämpliga storlek, vill kommissionen därefter hänvisa till det sammanhanget, att — om statsbidrag komma att beviljas för de egentliga barninstitutionerna — även utbildningsanstalterna indirekt komma att njuta gott av detta statsbidrag, då de så gott som undantagslöst äro samorganiserade med institutioner för omhändertagande av barn. Vidare önskar kommissionen påpeka, att — då hela verksamheten hittills bedrivits helt privat och med en mycket olikartad inriktning i olika fall, men detta till trots intet förstatligande och ingen genomgripande standardisering nu föreslås — de närmaste åren måste betraktas såsom ett övergångsskede. Efter fem eller tio år bör sannolikt frågan om dessa utbildningsanstalters anordnande tagas upp till förnyad omprövning. Intill dess böra statsmakterna icke genom alltför stora bidragsbelopp binda sitt ansvar vid institutionerna i fråga. Kommissionen är därför närmast benägen att föreslå, att de utbildningsanstalter, som av skolöverstyrelsen erhålla godkännande med hänsyn till den kompetens från dem utgångna elever besitta och med hänsyn till behovet av utbildad arbetskraft, böra på ansökan tilldelas ett visst mindre årligt statsanslag, förslagsvis å samma belopp, 5 000 kronor, som det vilket nu utgår till den enda liknande institution, vilken uppstår statsbidrag, nämligen Ericastiftelsens i Stockholm läkepedagogiska seminarium.¹ Vid statsbidragets beviljande bör även såsom uttryckligt villkor särskilt framhåvas, att en tillfredsställande undervisning måtte anordnas i medicinsk barnavård, hygien och smittbekämpande. Såsom villkor för beviljande av statsbidrag bör slutligen uppställas kravet, att ett visst antal friplatser vid utbildningsanstalten bör finnas, såframt detta villkor är uppställt för statsbidrag till andra jämställda institutioner.

Frågan om stipendier till utbildningsanstalternas elever. I viss mån viktigare än frågan om statsbidrag till utbildningsanstalterna är frågan om studiestipendier till dess elever. Det måste nämligen anses angeläget, att urvalet av sökande till denna bana icke alltför starkt begränsas till burgnare samhällsgrupper. Särdeles stora förutsättningar att lyckas i detta socialt och pedagogiskt betonade arbete måste nämligen förutsättas finnas även hos ungdom i folkets breda lager. I första hand böra därför dessa seminariers elever tillerkännas rätt att komma i åtnjutande av räntefria studielån. Därefter torde böra övervägas tillskapandet av särskilda stipendiemöjligheter liknande dem som utgå till folkskoleseminariernas, folkhögskolornas m. fl. specialskolors lärjungar. Upplysningsvis må nämnas, att under vårterminen 1938 fördelades av statsmedel 54 000 kronor såsom stipendier till 513 elever vid statens folkskoleseminarier, d. v. s. omkring 105 kronor per elev. Samma termin utdelades 8 100 kronor till 78 elever vid statens småskoleseminarier, d. v. s. omkring 104 kronor per elev. Rörande stipendier vid folkskoleseminarierna äro närmare föreskrifter meddelade i kap. VII i kungl. stadgan den 18 juni 1937 för folkskoleseminarierna (Sv. förf.-saml. 1937: 535).

Av särskild vikt är emellertid att, i och med att här ifrågavarande utbildningsanstalter godkänts för erhållande av statsbidrag, dess elever tillerkännas rätt till räntefria studielån.

¹ Till jämförelse må nämnas, att till Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala utgår ett årligt statsanslag av 70 000 kronor samt att till utbildningskurser vid tvenne institutioner för lärarinnor i hushållsgöromål utgå 6 000 kronor till vardera samt att till tvenne handarbetsseminarier utgå bidrag med 10 000 kronor till vardera samt med 9 000 kronor till annat handarbetsseminarium.

Särskilt yttrande

av herr *Magnusson*.

Det kan med fog ifrågasättas, huruvida icke en del av de befolkningsvårdande åtgärder, som kommissionen föreslagit, äro av sådan art, att de premiera fåbarnssystemet och mödrarnas förvärvsarbete på hemmens och familjens bekostnad och med åsidosättande av de verkligt barnrika, de mera avlägset boende och ofta ekonomiskt svagare ställda familjerna. Det är visserligen sant, att ekonomien är svagare i den familj, där blott mannen har förvärvsarbete, jämfört med en familj, där båda makarna inneha sådant, men de av kommissionen senast föreslagna åtgärderna gynna företrädesvis den sistnämnda familjetypen. I sitt nyligen avgivna betänkande angående förvärvsarbetande kvinnors rättsliga ställning har befolkningskommissionen förordat åtgärder, varigenom gift kvinna, som innehar avlönad arbetsanställning, skall vid fall av havandeskap och barnsbörd åtnjuta avsevärd tids avlönad ledighet från arbetsanställningen och sålunda, förutom den ekonomiska fördel, som innehavet av anställningen innebär, ytterligare vinna förmånen av lön under tiden före och efter barnsbörden, i motsats till den hustru, som enbart ägnar sig åt hemmet och som icke erhåller några motsvarande förmåner.

Kommissionens allmänna uppläggning av föreliggande problem består i att i första hand uppställa »till behandling frågan angående åtgärder till förbättrad vård och fostran av barn, i vad denna vård och fostran kan tillgodose jämsides med och såsom ett stöd för hem och skola». Denna metod måste ge anledning till gensagor.

Skola samhällseliga åtgärder av detta slag för barnafostran ställas jämsides med hemmens fostran i stället för att begränsas endast till att i mån av behov ersätta denna fostran och endast avse de fall, då hemmen icke förmå lämna sådan, då ha vi kommit ett långt stycke på väg mot *en kollektiv barnafostran och mot hemmens gradvisa avskrivning*. Detta strider också mot de beaktansvärda uttalanden om familjens och hemmets betydelse, varåt kommissionen i andra betänkanden givit uttryck (betänkande i sexualfrågan och betänkande med socialetiska synpunkter på befolkningsfrågan).

I föreliggande betänkande föreslagna åtgärder för beredande av barns dagvård komma visserligen att stå öppna för alla mödrar, oberoende av om modern har förvärvsarbete eller icke, men det ligger i förhållandenas natur, att denna hjälpform i första hand och alldeles övervägande kommer att utnyttjas av de förvärvsarbetande mödrarna. Möjligheten till förvärvsarbete utom hemmet är ju huvudsakligen att finna i städer och större samhällen. Anordningar för dagvård åt barnen lära också i huvudsak komma att begränsas till dessa samhällen och endast undantagsvis ordnas på den egentliga landsbygden. De avsevärda avstånden komma dessutom att där i talrika fall omöjliggöra sådana vårdmöjligheters utnyttjande.

Jag har med det sagda ej velat bestrida, att behov av barns dagvård utom hemmet föreligger både för förvärvsarbetande mödrar och för hemkvinnor,

som genom svårigheten att erhålla hemhjälp väl kunna behöva att för någon stund vid utträttandet av särskilda sysslor eller för ledighet lämna sina barn under säker vård. Men det kan näppeligen i nuvarande läge vara en riktig eller nödvändig befolkningspolitisk åtgärd att på föreslaget sätt gynna de familjer, där hustrun har förvärvsarbete, och där barnen delvis som en följd därav tendera att bli mycket fåtaliga. Man kan därjämte tveka, huruvida det är en samhällelig uppgift eller ens ur samhällssynpunkt klokt att träda in för ett system med »storbarnkammare» för att därigenom åt det enda barnet eller åt de genom för stor »spridning» alltför åldersskilda barnen bereda ersättning för syskon. En dylik åtgärd bleve dessutom *alltid ett tämligen otillfredsställande surrogat*.

Visserligen kan det anföras skäl för, att den generation, som framgår ur den fåtaligare syskonkretsen — tendensen tyder på den mycket fåtaliga — kommer att vara frisk och arbetsduglig och fri från de hämningar, som uppväxten inom den talrika syskonskaran säges ha medfört. Om å andra sidan den beskrivning av det ensamma barnets ensidiga och egocentriska utveckling, som i ett annat av kommissionens betänkanden lämnats, blott tillnärmelsevis är riktig, lär man emellertid ha anledning att befara, att människorna i en nära framtid komma att vara *än mera avvikande från ideal-typen* än våra dagars människor, vilka dock i stor utsträckning kommit just ur den stora syskonkretsen. De ha i regel vårdats av en moder, som mera helt ägnat sig åt hem och barn.

Samhället synes mig alltså vara inne på felaktiga och betänkliga vägar, då det går in för åtgärder, ägnade att *försvaga* i stället för att *stärka* hemmen och hemvården.

Jag överskattar ingalunda samhällets möjligheter att motarbeta mindre goda tendenser i tiden, snarare äro dess möjligheter större att genom mindre välbetänkta åtgärder främja de mindre goda tendenserna. Ej heller förbiser jag nödvändigheten av att med beaktande av de förhållanden, som den nya tiden skapat, ej minst för familjebildningen och hemmen, söka genom samhällliga åtgärder främja och stödja dessa. Men om åtgärderna snarare äro ägnade att *leda bort från än mot hemmen och familjen*, synas mig åtgärderna mera eller mindre förfelade. Socialpolitiska åtgärder, som lämna stöd och hjälp åt de verkligt hjälpbehövande eller som mot skäligen ersättning utnyttjas av mera välsituerade, vilka sakna möjligheter att *själva ordna hjälpen*, äro förvisso att rekommendera. Men de verka lätt i mindre gagnelig riktning, om de uppmuntra till avkall på omsorger, som dock i första hand böra påvila den enskilde, av denne kunna med bättre resultat utföras och av denne också med god vilja kunna bäras.

Det synes mig sålunda böra fastslås, att den samhällliga barnahjälpen, dels bör begränsas till fall, där *föräldrarnas omvårdnad felar eller är otillräcklig*, dels bör i första hand tillmätas efter behovsprincipen, varvid två former av behov i första hand böra tillgodose, nämligen det *rent ekonomiska behovet och fall av barnrikedom*. I den mån *hjälp därutöver* lämnas, synes mig en dylik böra tillhandahållas endast mot *full ersättning*. Det föreligger ingen grundad anledning, att samhället träder in för fri eller förbilligad hjälp med barnavård i andra fall än de nyss nämnda. Möjligen kan den fullt betalda men dock tillgängliga hjälpformen med barnens dagvård vara motiverad av samhällets intresse att genom tillgång till denna hjälpform stimulera till något eller några barns tillkomst i familjer, där båda makarna inneha förvärvsarbete. Men att, utöver förmånen av den i detta fall intjänade större familjeinkomsten, ytterligare premiera en sådan familj med en av samhället väsentligen bekostad dagvård kan icke anses befogat.

Det skall kraftigt understrykas, att gemensamhetsvården genom barnkrubbor och liknande åtgärder har en stor uppgift att fylla, ej minst när det gäller att bereda de talrika mödrar, som sakna hembiträden eller möjlighet till avsevärdare annan hjälp i hemmet, någon ledighet från barnen eller möjlighet till frihet vid förrättandet av andra sysslor. Tyvärr komma de här föreslagna hjälpformerna att ställa ett mycket stort antal bland de mest hjälpbehövande mödrarna utanför, nämligen landsbygdens mödrar. Som regel torde, som här tidigare erinrats, barnkrubbor icke annat än mera undantagsvis inrättas på den rena landsbygden, men även där sådana inrättas, utesluta de stora avstånden deras utnyttjande av längre bort boende. Då samhällets hjälpresurser, tvärtemot vad från en del håll synes förutsättas, icke äro outtömliga, då därjämte de förefintliga och än mera vissa ifrågasatta hjälpformer företrädesvis komma sådana kretsar tillgodo, som redan åtnjuta de större förmånerna, måste det allvarligt ifrågasättas, huruvida det icke är en angelägnare omsorg att bereda hjälpmöjligheter för *de mera avlägset boende mödrarna*, t. ex. genom någon form av hemhjälp. Kommissionen har visserligen *omnämnt* de avlägset boende mödrarnas behov, men avstår från att framlägga något förslag. Det kan också befaras, att ett förverkligande i full utsträckning av kommissionens här föreliggande förslag i sin mån kommer att undanskymma de förenämnda mödrarnas intressen. Jag kan sålunda endast i den begränsade omfattning, som framgår av min framställning, biträda kommissionens föreliggande förslag och betonar särskilt betydelsen av, att avgifterna för dagvården sättes till sådana belopp, att *endast verkligt hjälpbehövande* få del av den billigare vården.

Jag har intet att erinra mot att hithörande verksamhet stödjdes av statsmedel och ställes under det allmännas effektiva kontroll.

Det bör till sist med skärpa betonas, att »storbarnkammare» aldrig kunna annat än tillfälligt och i ringa utsträckning ersätta *hemmet, modern och syskonen*. Surrogatkaraktären är och förblir framträdande. Det bör vara samhällets första intresse, att främja en äkta och innerlig uppskattning av begreppen hem och familj.

Medicin

Med
der
samt

Nom

I
bilaga

I
en
förelä
med
skola
vill
de

BILAGA

De
In
kultu
vill
Nig
vill
vill
vill

Leb
barn
barn
en
vill

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

BIRGA

101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150

*Bilaga.***Medicinska synpunkter på s. k. halvöppen barnavårdsverksamhet och vård av barn å sommarkolonier**

av professor ARVID WALLGREN.

I. Halvöppen barnavårdsverksamhet.

Med halvöppen barnavårdsverksamhet menas ett omhändertagande av barn under hela eller en del av dagen. Under den övriga delen av dygnet vistas barnet i hemmet, resp. hem och skola.

Nomenklatur.

I stort sett komma två skilda typer av verksamhet i fråga. Nomenklaturen på hithörande barnavårdsinstitutioner är mycket skiftande.

I den ena typen av barnavårdsverksamhet tages barnet om hand endast under en mindre del av dagen. Denna verksamhet avser att utgöra ett komplement till fostran i hemmet. I densamma deltaga barn från omkring 3 års ålder till och med skolåldern. Barnen före skolåldern sammanföras vanligen för sig och barn i skolåldern för sig. De institutioner, som omhändertaga barn före skolåldern ha i vårt land benämnts kindergarden, barnträdgård, småbarnsskola eller lekskola. I det följande kommer namnet *lekskola* att användas. Den institution, som tar hand om barn i skolåldern under deras fritid från skolan, har kallats arbetsstuga, skolbarnsklubb, aftoncirkel etc. I det följande användes det neutrala namnet *eftermiddagshem*.

I den andra typen av halvöppen barnavårdsverksamhet tages barn från späda ålder upp i skolåldern om hand under större delen av dagen. Denna verksamhet avser ej endast att utgöra ett komplement till hemuppfostran, utan att därjämte ersätta hemvården, då barnet av någon anledning, vanligen moderns förvärvsarbete utom hemmet, ej lämpligen kan erhålla fullgod omvårdnad och fostran i sitt hem. De institutioner, som i vårt land tagit hand om denna barnavårdsuppgift ha bl. a. kallats barnkrubba och daghem. I det följande kommer namnet *daghem* att användas.

Mycket ofta utgör en institutions verksamhet en kombination mellan daghem och lekskola, d. v. s. dels emottagas barn i olika ålder såsom *heldagsbarn*, dels mottagas barn såsom *halvdagsbarn*. Dylika institutioner komma att här benämnas *lekstugor*.

A. Leksolan.

Lekskolan såsom fostringsfaktor. Genom den kollektiva fostran i leksolan få barnen lära sig taga hänsyn till och anpassa sig efter andra. Den under den tidiga barnåldern vanliga egocentriska livsställningen tränges tillbaka till förmån för en mera samhällsbetonad gemenskapsinställning. Genom pedagogiskt-psykologiskt väl skolad personal och samvaron med andra barn har leksolan ofta större för-

utsättningar att sköta denna fostringsuppgift än barnets egna anhöriga. I lekskolan lära sig barnen dessutom renlighet och ordning, och de vinna ökad motståndskraft genom den härdning motion ute i det fria innebär. Genom den vid lekskolan knutna läkaren bli barnen undersökta och de anhöriga erhålla av honom råd huru eventuellt konstaterade sjukdomstillstånd och andra brister skola avhjälpas. Därtill kommer att man genom samarbete med hemmen har möjlighet att propagera för en god vård, uppfostrning och fostran av barnen även utom lekskolan.

Urvalet av barn för lekskola. Ur medicinsk synpunkt sett böra späda barn och småbarn få komma i åtnjutande av den vård och fostran ett gott föräldrahem kan skänka. Ett komplement till fostran av småbarn i hemmet är emellertid ej sällan välbehövligt och för barnet betydelsefullt. Detta är förhållandet då barnet saknar lekkamrater (enda barn), då bostaden är för trång, då barnet på grund av uppfostringssvårigheter eller av annan anledning har behov av miljöbyte och att komma under annan persons handledning. Även för andra barn är lekskolefostran nyttig om också kanske för barnets del ej nödvändig. För modern kan ett barns intagande i lekskola innebära en efterlängtat återhämtning och vila eller en välbehövlig tillfällig befrielse från bestyren inom hemmet med möjlighet att ägna några timmar åt sig själv och andra uppgifter.

Även om en stor del småbarn ha nytta av lekskola böra dock vissa barn ej emottagas av hänsyn till de övriga barnen. Hit höra barn, som lida av smittsam sjukdom, eller som genom sin oro och sitt störande uppträdande äventyra den goda ordningen, eller som genom själslig efterblivenhet ej kunna tillgodogöra sig den kollektiva fostran i en vanlig lekskola. Barn med sistnämnda defekt eller de, som äro dövstumma eller blinda, ha även stor nytta av lekskolefostran, men för dessa barn böra åtminstone i större städer helst inrättas speciallekskolor. För barnets egen skull bör lekskolefostran ej äga rum när det är fysiskt alltför kient, framförallt överkänsligt för akuta infektioner, eller när det är själsligt överkänsligt så att lekskolevistelsen framkallar ej önskvärda psykiska reaktioner (skräck) hos detsamma.

Det följer av det ovanstående att lekskolan ej är lämpad för alla småbarn och att ett urval av lekskolebarnen är motiverat. Detta urval åstadkommes bl. a. delvis med ledning av lekskoleläkarens undersökning, delvis med ledning av iakttagelser gjorda under barnets vistelse i lekskolan.

Risker förenade med lekskolevistelse. Varje sammanförande av ett större antal barn medför risk för utbredning av infektionssjukdomar, i synnerhet s. k. förkylningssjukdomar. Detta gäller framförallt vid omhändertagande av småbarn i halvöppen vård. I den slutna anstalten (sjukhus, barnhem) kan man genom vissa anordningar med avseende å de lokala förhållandena (karantän, små vårdenheter, isoleringsrum i tillräckligt antal) och vidtagande av andra försiktighetsåtgärder i stor utsträckning motverka insläppandet och utbredningen av infektioner. I den halvöppna anstalten är detta icke möjligt i samma grad. Tack vare att barnen stå i daglig kontakt med hemmet och med andra, ej kontrollerbara barn, ådraga de sig lättare infektioner, och vårdformen innebär dessutom att de ha fritt umgänge med de andra i lekstugan intagna barnen, varigenom infektionen lättare sprides. Genom vidtagande av vissa organisatoriska och hygieniska åtgärder, om vilka kommer att ordas mera i det följande, kan risken för infektionsutbredning i lekstugan i rätt stor utsträckning förminskas. Den risk för infektion, som ett barn kan löpa i en lekskola får emellertid icke överdrivas. Även under vistelsen i hemmet tillsammans med syskonen eller på lekplatsen tillsammans med andra barn löper barnet infektionsrisk, som i åtskilliga fall knappast är mindre än den det utsättes för under vistelse i en väl skött lekstuga.

Risk kan även finnas för att ett barn kan ogynnsamt påverkas psykiskt av ett annat i lekskolan intaget barn, vilka risker givetvis även existera utom lekskolan.

Därjämte kan en alltför stark betoning av det pedagogiska medföra dels överansträngning av barnet, dels en alltför forcerad psykisk utveckling. Dessa risker få anses uteslutna i de lekskolor, som ledas av väl utbildad, erfaren och kunnig personal.

Avvägning av önskvärda krav och minimikrav å en lekskola. För att i största möjliga utsträckning eliminera riskerna förenade med småbarns lekskolevistelse måste lekskolan fylla vissa hygieniska och organisatoriska krav. Ju strängare de fordringar och krav äro, som ur medicinsk synpunkt resas på en lekskola, desto dyrare ställer den sig vanligen, såväl beträffande upprättande som drift. Det medicinskt önskvärda får därför ej sällan vika för det ekonomiskt möjliga. Den ideala lekskolan existerar knappast. Även de bästa nutida, efter moderna principer uppbyggda och organiserade lekskolorna utgöra en kompromiss mellan medicinska krav och ekonomisk möjlighet.

Lekskolorna utgöra en mycket viktig samhällsnyttig institution; de äro även ur medicinsk synpunkt önskvärda och behövlige, och deras upprättande får därför icke försvåras genom resande av alltför stora medicinska krav. Det bästa får ej vara det godas fiende. Det gäller att avväga kraven så att lekskolans verksamhet blir ekonomiskt bärkraftig utan att erfordra alltför stora anslag av stat och kommun. Å andra sidan få vissa krav ej åsidosättas, för att barnens vistelse i lekskolan ej skall vara förenad med alltför stora risker. Man måste skilja mellan oavvisliga hygieniska minimikrav, och vad som är ur medicinsk synpunkt önskvärt.

Minimikraven måste vara fyllda för att lekskolan skall kunna godkännas, det önskvärda bör man sträva efter för att lekskolan även ur hygienisk synpunkt skall bli så förstklassig som möjligt. I det följande kommer jag att diskutera huru en lekskola bör vara organiserad och uppbyggd för att fylla rimliga medicinska fordringar, och som avslutning skola de minimifordringar uppställas som varje lekskola måste fylla.

Lokalerna. Ju flera barn som sammanföras i en och samma lekskola, desto större äro infektionsriskerna. Det är därför viktigt att varje enskild institution ej sväller ut för mycket, och att de i densamma intagna barnen genom lämplig uppdelning i smågrupper fördelas på flera enheter, som åtminstone under en del av lekskolevistelsen hållas skilda från varandra. Till en lekskola höra följande lokaler: lekrum, toalettrum, isoleringsrum och kapprum.

Lekrummen skola motsvara nödiga hygieniska krav beträffande storlek, uppvärmning, rengörings- och vädringsmöjligheter. De böra vara ljusa och luftiga, försedda med fönster åt söder eller sydost och hava tillfredsställande ventilationsanordningar. Lekrummens golvyta beräknas till cirka 3 kvadratmeter per barn; detta får anses vara rätt rikligt tilltaget, och man kan helt säkert nöja sig med något mindre storlek, om det blott finnes goda ventilationsanordningar och lätt tillgängliga möjligheter till utevistelse för barnen och dessa möjligheter också vederbörligen utnyttjas. Rumshöjden bör ej vara för ringa, helst något över den numera i bostadsvåningar vanligen använda. Golvet skall vara lätt att rengöra och därför bäst belagt med linoleum, eventuellt fernissat. Väggarna skola vara oljemålade, åtminstone till dryg manshöjd eller försedda med tvättbara tapeter. Det bör finnas fasta skåp och lådor i tillräckligt antal till förvaring av barnens saker.

Toalettrum skall finnas, helst två, det ena avsett för gossar, det andra för flickor. Antalet WC-stolar skall vara avpassat efter barnantalet, varvid ungefär en WC-stol beräknas för vart 10:e barn. WC-stolarna skola vara anpassade efter barnens storlek; en av dem bör vara större och avsedd för äldre barn och vuxna. Handfaten i tvättrummet skola vara av lämplig form och konstruktion och placerade på för barnen åtkomlig höjd. Antalet handfat beräknas efter barnantalet, så att ett handfat kommer på vart 5:e—vart 10:e barn. Barnens saker

i tvättrummet skola vara placerade på så låg höjd att även de minsta själva kunna nå föremålen. Varje barn, särskilt varje heldagsbarn, skall ha sin egen handduk, tvättlapp, nagelborste, tandborste, glas och kam. Toalett- och tvättrum skola vara placerade på sådant sätt i lekstugan att de äro lätt åtkomliga och lätta att hålla rena, och de böra vara försedda med tillfredsställande ventilationsanordningar. Golvet skall vara belagt med cement eller cementplattor eller asfalt, väggar och tak oljemålade, helst med lackfärg.

Möjlighet till isolering av sjuka eller misstänkt sjuka barn skall finnas i varje lekstuga. Är barnantalet ringa, exempelvis mindre än 10, må ett personalrum utnyttjas såsom isoleringsrum. Vid högre barnantal är ett särskilt isoleringsrum en oeftergivlig fordran. Isoleringsrummet skall vara helt avskilt från lekrummet och samtidigt lätt tillgängligt och de i detsamma liggande barnen lätta att kontrollera. Det kan av denna anledning exempelvis ligga alldeles intill ett av lekrummen eller köket, varvid den mot dessa rum vettande väggen bör vara försedd med glasfönster för att underlätta tillsynen av barnen. Isoleringsrummet behöver ej vara stort; det bör kunna rymma en, eventuellt två sängar med tillbehör.

Till lekstugan hör ett särskilt kapprum, som är så pass stort, att barnen där få god plats med att taga av och på och hänga upp sina ytterkläder. Kapprummet skall vara försett med ett antal hängare, som svarar mot barnens antal, placerade på sådant sätt att även de minsta barnen själva kunna hänga upp eller taga ned sina kläder. Hängarna skola vara fästade direkt i väggen eller å särskilda ständare. I kapprummet böra dessutom finnas hyllor med fack för barnens yterskor. Kapprummet skall vara luftigt, uppvärmt och försett med tillfredsställande vädringsanordningar. Det skall vara placerat mellan ingången till lekstugan och lek-salarna.

Lekskolans möbler skola vara avpassade efter barnens storlek och finnas i tillräckligt antal. För barn i förskolåldern behövas två storlekar, en för de yngre småbarnen och en för de äldre. Stolarna böra vara så låga att barnet i sittande ställning kan hålla båda fötterna mot golvet, utan att knäna behöva vara uppdragna. Borden skola vara så låga att det sittande barnets underarmar kunna läggas vågrätt på bordet, utan att skuldran behöver vara höjd eller sänkt.

Till varje lekskola skall höra en särskild uteslutande för lekskolan avsedd lekplats eller också skall lekskolan ligga alldeles i närheten av en lätt tillgänglig allmän lekplats. Lekplatsen skall vara tillräckligt stor för lekskolans barn, och i stort sett kan räknas med att varje barn bör ha minst cirka 5 kvadratmeter att röra sig på. Även om barnantalet är ringa, bör lekplatsens storlek ej vara för knäppt tillmätt. Lekplatsen skall vara solig och luftigt belägen, dock ej utsatt för hårda vindar. Fast sandplan torde vara bäst, under förutsättning att tillfredsställande dränering finnes, så att regnvattnet snabbt rinner bort eller torkar in. Lekplatsen skall vara utrustad med sandlåda, helst även med klätterredskap, balansbom, gungor etc. och en del av densamma bör avskiljas till odling av en del växter. Om lekplatsen ej är belägen i lekskolans omedelbara grannskap bör det finnas ett skyddstak för hastigt påkommande regn, tillräckligt stort att rymma samtliga barn utan alltför stor trängsel.

Det kan vara skäl att framhålla, att det ej är lokalernas storlek, ej en eller annan kubikmeter luft per barn mer eller mindre som avgör om lekskolan är av god kvalitet eller ej, utan personalens duglighet, intresse och skolning för sin uppgift. En förstklassig och tillräckligt stor personal är av större betydelse i hälsovårdsarbetet i en lekskola, även om denna är trång och omodern, än en sin uppgift ej vuxen, alltför fåtalig personal, som arbetar i rymliga moderna lokaler.

Läkaren och dennes uppgifter. En tillfredsställande medicinsk övervakning av lekstugan är ett oeftergivligt villkor. I städer, där barnläkare finnes, bör sådan taga hand om uppgiften. I mindre städer och andra samhällen samt å landsbyg-

den kan den medicinska kontrollen överlåtas åt någon för social-medicinskt arbete intresserad läkare.

Läkarens uppgifter äro mångahanda i en lekskola. Barnen skola undersökas, åtminstone vid början av varje termin samt dessutom så snart anledning därtill förefinnes. Riktigast är att barnet undersökes redan innan det blir mottaget å anstalten, varigenom på säkraste sätt kan uteslutas, att den nykomne innebär en hälsofara för de andra barnen eller i annat (psykiskt) avseende utgör någon farlig eller olämplig lekkamrat. En sådan undersökning kan äga rum på lekskolan, men bör kanske hellre ske på läkarens egen mottagningslokal. Det vore i alla händelser oekonomiskt och alltför opraktiskt att kräva att läkaren besöker anstalten så snart ett nytt barn anmälts.

Vid den rutinmässiga undersökningen av lekskolans barn gäller det ej endast att konstatera eller utesluta sjukdomstillstånd eller annan rubbning. Undersökningen skall även ha till uppgift att bedöma barnets behov av specialvård (karrerade tänder, sjuka halsmandlar, hållningsfel eller andra kroppsliga deformiteter, hörsel- och synrubbningar etc.). Läkaren skall i varje särskilt fall lämna erforderliga råd till avhjälpan av dessa brister, men bör själv icke ägna sig åt behandling av sjukdomstillstånd hos de intagna barnen. Undantag utgör endast de lättaste slag av rubbningar, vilka icke skulle motivera särskilt besök hos läkare. Läkaren skall vara hälsokontrollant, icke ha till uppgift att behandla sjukdomar hos barnen. Det är viktigt att denna princip följes, då i annat fall läkarens tid blir alltför mycket tagen i anspråk i och för behandlingar, och hans viktigaste uppgift, att övervaka lekskolans hygien och barnens hälsotillstånd, eftersatt. Det är också risk för att det vid läkarens besök å lekskolan samlas barn, som infinna sig emedan de äro sjuka, kanske till följd av smittsam åkomma, varigenom de kunna utgöra en fara för de andra närvarande barnen.

Läkaren bör även försöka få en uppfattning om de förhållanden, under vilka barnet lever utom lekskolan, om dess tidigare hälsotillstånd, om dess förutvarande uppfostringsätt, om dess hemmamiljö etc. Dessa uppgifter skall föreståndarinnan införskaffa av de anhöriga, så framt dessa ej äro närvarande vid läkarens undersökning av barnet. Uppgifterna böra införas på ett hälsokort, på vilket även antecknas resultatet av läkarundersökningen och de råd som givits, liksom personalens iakttagelser angående barnet. Det är lämpligt att modern eller någon annan nära anhörig, som väl känner till barnet, är närvarande vid den första undersökningen, varigenom alla behöfliga uppgifter kunna erhållas och samtidigt modern kan av läkaren få eventuellt behöfliga hälsoråd med avseende å barnets uppfostring och livsförsel i hemmet. Är ingen anhörig närvarande skall läkaren helst å särskild blankett skriftligt till hemmet meddela de råd, vartill undersökningen kan hava givit anledning. Det blir sedan föreståndarinnans sak att vidarebefordra dessa råd till hemmet och att tillse att råden efterföljas.

Om ett barn varit frånvarande mera än cirka tre dagar och bortovaron betingats av sjukdom, bör barnet undersökas av läkare, innan det efter tillfrisknandet tillåtes att ånyo deltaga i lekskolans arbete. För att underlätta läkarens möjlighet att kontrollera barnens hälsotillstånd under löpande termin bör orsaken till barnens bortovaro från lekskolan varje gång antecknas i närvarojournalen. Med ledning av de i journalen förda anteckningarna om orsaken till ett barns frånvaro kan läkaren med föreståndarinnan diskutera de av henne vidtagna åtgärderna och giva råd för framtiden.

Beträffande den psykiska omvårdnaden av barnen är det läkarens uppgift att med ledning av de upplysningar, som erhållits av personalen och gjorda egna iakttagelser giva erforderliga råd rörande sättet att komma till rätta med fostringssvårigheter eller eventuella psykiska abnormiteter. Det ideala vore att varje barn bleve föremål för en ingående psykisk undersökning. Läkaren skulle i så fall nödgas tillbringa en stor del av dagen på lekskolan och ägna det mesta av sin tid åt denna

uppgift. Då detta av ekonomiska och praktiska skäl icke är möjligt, måste det överlåtas åt föreståndarinnan att göra primärobervationerna och meddela dessa till läkaren. Det måste förutsättas, att föreståndarinnan är så pass förtrogen med barns normala psykiska funktioner och vanliga avvikelser från det fysiologiska, att hon är kompetent att avgöra, vilka barn som behöva läkarråd.

Beträffande barnens livsförsel under vistelsen å leksskolan har läkaren att huvudsakligen uppmärksamma barnens personliga renlighet samt friluftsvistelsen. För att kunna kontrollera att den senare är anpassad efter barnens behov och väderleken bör det åligga föreståndarinnan att i särskild journal anteckna längden av utevistelsen för varje dag och i få ord angiva orsaken till utebliven eller förkortad utevistelse (otjänlig väderlek eller annan anledning).

Det rent pedagogiska arbetet bör det ej tillhöra läkaren att kontrollera. För detta bör föreståndarinnan ansvara. För ett gott och förtroendefullt samarbete mellan föreståndarinnan och läkare torde en sådan fördelning av ansvaret vara det riktigaste. Det pedagogiska arbetet bör under alla förhållanden vara föremål för inspektion av expert. Finner läkaren anmärkningsvärda förhållanden med avseende å barnens pedagogiska sysselsättning har han alltid möjlighet att delgiva den pedagogiska inspektionen denna sin mening.

Det bör däremot vara en på läkaren ankommande uppgift att kontrollera om relationen mellan barnantal och personal och om fördelningen av barnen i grupper är lämplig samt om grupperna ha möjlighet att sysselsättas var för sig, utan att inverka störande på varandra.

En av läkarens viktigaste uppgifter i en leksskola är att sörja för och kontrollera personalens hälsotillstånd. Då även en vid tillträddandet av befattningen med klart friskbetyg försedd vårdarinna under tjänstgöringens lopp kan ådraga sig sjukdom, som icke blott är av betydelse för henne själv, utan dessutom kan innebära risk för barnen, måste personalens hälsotillstånd stå under fortlöpande kontroll. Denna bör bl. a. bestå i en förnyad undersökning åtminstone varje år, varvid särskilt avseende fästes vid frihet från smittosam lungsjukdom. Vid minsta misstanke å sådan sjukdom skall krävas röntgenundersökning. En kontroll av personalens hälsotillstånd mellan de periodiska undersökningarna är påkallad så snart någon företett sjukdomssymptom. Föreståndarinnan skall i varje särskilt fall genast underätta leksskolans läkare, även om den sjuka redan står under behandling av annan läkare. Det måste vara leksskolans läkare, som avgör huruvida den sjuka må fortsätta sitt arbete, eller om detta måste avbrytas till följd av sjukdomen. Innan en sjukskriven vårdarinna tillåtes återtaga sitt arbete, måste tillstånd därtill inhämtas av den ansvarige läkaren, som därvid bör övertyga sig om, att risk för smittofara från hennes sida ej föreligger. En sådan kontroll torde lämpligast ske genom besök å läkarens egen mottagningslokal.

Renhållningen och luftväxlingen i lokalerna böra av läkaren uppmärksammas liksom ock lekplatsens hygien och lämplighet.

Läkaren skall vara föreståndarinnan behjälplig vid upprätthållandet av samarbetet mellan leksskola och hem och å föräldraaftnar ställa sig till förfogande för elementära upplysningsföredrag över aktuella ämnen berörande småbarnens vård, uppfödning och fostran och leksskolans betydelse härutinnan. På läkaren bör det även vila att ordna ett samarbete mellan leksskolan och andra barnvårdsinstitutioner.

För att hälsovården i en leksskola skall vara rationell krävas regelbundna besök av läkaren minst en gång i månaden, helst var 14:e dag, och dessutom bör föreståndarinnan ha möjlighet att stå i daglig telefonrapport med honom.

Även läkaren och dennes åtgärder böra vara underkastade kontroll av den medicinska myndighet, som skall inspektera lekstugan. För detta ändamål bör läkaren i en särskild liggare anteckna dag för besök och de åtgärder som vidtagits

eller anledningen till besöket. Denna liggare, liksom alla övriga journaler över leksskolans verksamhet, skall ständigt förvaras å institutionen.

Personalen och dess uppgifter i hälsovårdsarbetet. Vårdpersonalen måste vara fri från smittosam sjukdom. Alldeles särskilt fordras att läkare, helst specialist (dispensär), konstaterat frånvaro av tuberkulös lungsjukdom. Det vore i hög grad önskvärdt att i varje fall röntgenundersökning gjordes. Det friskbetyg, som skall företes vid anställningen, får ej vara äldre än en månad. Personalens hälsotillstånd skall i övrigt vara underkastat fortlöpande kontroll, i enlighet med vad ovan anförts, och minst en gång årligen skall den vara skyldig undergå ny läkarundersökning och förete intyg över densamma.

Beträffande personalens hälsotillstånd förtjänar särskilt framhållas de sanitära olägenheter, som kunna uppstå för barnen, om någon av personalen lider av kroniska eller ofta recidiverande katarrer i övre luftvägarna. Vid anställandet av personal bör även denna detalj beaktas.

För hälsovårdsarbetet i leksskolan är det mycket viktigt dels att personalen är väl utbildad, samvetsgrann, ansvarskännande, intresserad och även i övrigt lämplig för uppgiften, dels att densamma är tillräcklig för barnantalet.

Med avseende å utbildningen bör i detta sammanhang särskilt framhållas önskvärdheten av viss kunskap i infektionssjukdomar. För erhållande av föreståndarinnetjänst borde detta vara obligatoriskt villkor. Det är ett önskemål, att den ansvariga vårdarinnan någon tid tjänstgjort å barnsjukhus, där även infektionssjukdomar emottagas, eller å epidemisjukhus. Föreståndarinnan bör även äga någon kännedom om näringsfysiologi och av all pedagogisk personal bör fordras att den har för uppgiften tillräckligt god psykologisk skolning.

Är personalen för ringa, blir även hälsovårdsarbetet lidande. Med en tröttkörd, överansträngd personal åstadkommes ej den ständigt lika noggranna observationen av barnen, intresset kan lätt slappas och underlåtenhetssynder begås. Skall det vara en tillfredsställande handledning, vård och fostran av barnen, bör en person ej ansvara för mera än högst 15 barn i den tidiga småbarnsåldern, högst 20—25 barn i den senare småbarnsåldern. De ideala gruppstorlekarna torde vara högst 10 resp. högst 15 barn i de båda grupperna.

Barnens hälsotillstånd måste åtminstone summariskt kontrolleras varje dag vid ankomsten till lekstugan. Idealet vore givetvis att denna kontroll utövades av läkaren. En sådan anordning skulle emellertid bliva alltför tungrodd och oekonomisk och därför måste kontrollen överlåtas å lekstugans föreståndarinna. Kontrollen bör bestå i en inspektion av barnens tunga, svalg, näsa och hud och tillsammans med av anhöriga lämnade upplysningar om barnet vara vägledande för föreståndarinnans bedömning av barnets hälsa.

Varje barn, som av någon sjukdomsanledning varit frånvarande, måste särskilt noga granskas, innan det tillåtes sammanföras med de andra barnen. Föreståndarinnan måste göra sig underrättad om orsaken till barnets frånvaro och anteckna detta i närvarojournalen. Vid minsta misstanke om att barnet fortfarande kan vara smittosamt, skall hon sända hem eller isolera detsamma och omedelbart sätta sig i förbindelse med lekstugans läkare och samråda med denne beträffande de åtgärder som lämpligen böra vidtagas.

Föreståndarinnan bör ha skyldighet att meddela läkaren de iakttagelser hon gjort med avseende å fostringsarbetet och med läkaren rådgöra angående sättet att komma till rätta med svårigheter härutinnan.

Det bör åligga föreståndarinnan att av de anhöriga inhämta uppgifter om barnens föregående hälsotillstånd och hemförhållande, att till hemmet vidarebefordra av läkaren givna råd och föreskrifter med avseende å barnets behov av specialvård eller vård och fostran i hemmet, att av de anhöriga inhämta uppgifter angående orsaken till barnens bortovaro och anteckna detta i närvarojournalen, att vid-

makhålla ett gott samarbete med barnens anhöriga och hem, att föra särskild journal över längden av barnens utevistelse och anledningen till förkortad eller utebliven sådan, att vid inträffade sjukdomsfall bland barn eller personal genast underrätta lek skolans läkare, att föra journal över den vid lekstugan serverade födan, att varje morgon göra en summarisk inspektion av barnen, att ansvara för barnens personliga hygien samt för ordning och reda i lek skolan och för att dess lokaler hållas väl vädrade och rengjorda.

Barnens livsförsel å lek skolan och dess betydelse i hälsovårdsarbetet.

Här må endast anföras några synpunkter och i övrigt hänvisas till daghemsvården.

En mycket flitig utomhusvistelse på ej alltför små lekplatser, helst avsedda endast för lek skolans egna barn, är ett led i infektionsförebyggandet, ej blott genom den härdning och ökade motståndskraft barnen därigenom erhålla, utan även genom att kontakten mellan barnen blir mindre intim än vid vistelsen inomhus. Inomhus måste sörjas för tillfredsställande luftväxling, utan att drag uppstår. Sommartiden böra fönstren vara vidöppna de korta stunder inomhusvistelse denna årstid är nödvändig.

Barnen skola läras renlighet, ordentlighet och att på riktigt sätt bruka olika toalettartiklar. Tvättning och borstning av händer och fingrar skall ske före varje måltid och efter varje besök å WC. Om borstning av tänderna skall ske måste detta inläras riktigt från första början, varvid bör uppmärksammas att borstningen ej sker i sådan riktning mot tandhalsen, att tandköttet kan skjutas upp samt att den ej göres uteslutande tvärs över tandrandens utsida.

Barnets klädedräkt skall vara så lätt som möjligt, bekväm, rymlig och luftgenomsläpplig. Barnet skall klädas efter den rådande temperaturen, ej efter kalendermånad. Av stor vikt är att fotbeklädnaden är lämplig. Strumporna få ej vara trånga och skodonon måste vara breda och lågklackade och passa foten. Högskaftade kängor undvikas i möjligaste grad. Gymnastikskor och gummistövlar få icke användas till dagligt bruk; de senare äro en lämplig nödfallsutväg vid utevistelse i regnigt och slaskigt väder.

De anhörigas uppgifter i hälsoarbetet i lek skolan. För att underlätta förebyggandet av eller uppdagandet av smittosjukdomar hos barnen måste de anhöriga tillhållas att ej sända ett sjukt barn till lek skolan, och att omedelbart meddela personalen om det inträffat något sjukdomsfall bland de övriga familjemedlemmarna. Av de anhöriga bör även kunna fordras, att de till föreståndarinnan meddela anledningen till barnets bortovaro från lek skolan och, om orsaken varit sjukdom, att de lämna föreståndarinnan uppgift om sjukdomens art eller dess symptom. Helst bör sådant meddelande personligen överlämnas, innan barnet återkommer till lek skolan. Om någon anhörig ej har tillfälle att åtfölja barnet till lek skolan, skall skriftligt besked sändas med barnet.

De anhöriga böra sända barnet rentvättat och snyggt till lek skolan så att personalens tid ej behöver bli alltför mycket upptagen med kroppsvård av barnen genast vid deras ankomst. Det är icke meningen, att moderns ansvar skall helt avlastas med avseende å barnets vård. Om modern i början skulle visa sig oförstående inför personalens fordringar i detta avseende, torde det vara möjligt att genom individuell påverkan komma henne att förstå situationen.

B. Eftermiddagshem.

Eftermiddagshemmets uppgift. Eftermiddagshemmet har till uppgift att taga hand och vård om skolbarn under en del av deras eftermiddagsledighet, dels för att giva barnen en lämplig sysselsättning eller undervisning och därigenom förhindra en moraliskt sett ofta fördärvbringande sysslolöshet, dels för att bereda dem tillfälle

till rekreation, dels att hjälpa hemmen med barnens tillsyn och fostran (läxläsning). Eftermiddagshemmet är att betrakta uteslutande såsom en social verksamhet och har knappast några medicinska uppgifter.

Medicinska önskemål med avseende å eftermiddagshemmets verksamhet.

Beträffande eftermiddagshemmets läkarförhållande torde annan undersökning och kontroll av barnen än den, som utövas av skolläkaren i skolan, knappast behöva ifrågakomma. Klana barn böra ej utföra mera arbete än vad skolundervisningen kräver, och en tillstyrkan av skolläkaren att barnet må deltaga i eftermiddagshem, är önskvärd. Det är därjämte önskvärdt att läkare (ev. tjänsteläkaren) genom besök å de använda lokalerna övertygar sig om dessas lämplighet för ändamålet samt eventuellt kontrollerar sättet att tillvarataga tiden. Det bör vara lagom tillmätta raster med utomhusvistelse mellan inomhussysslorna. Barnen böra ej endast sysselsättas inomhus, utan om möjligt även beredas lämpliga utomhussysslor eller tillfälle till friluftlek. Detta gäller särskilt den ljusare delen av läsåret. I annat fall blir verksamheten endast en hygieniskt sett olämplig påökning av det stillasittande skollivet.

C. Daghem.

Daghemmets uppgift. Daghemmet har till uppgift att utgöra en ersättning för den uppfödning, vård och fostran, som ett barn under dagens lopp av någon anledning icke kan erhålla i hemmet. Den vanligaste anledningen till daghemsvård är att modern nödgas ha förvärvsarbete utom hemmet, eller att hon av sjukdom, klenhet eller barnrikedom ej är i stånd att på tillfredsställande sätt sörja för barnets vård. Daghemmet har alltså en mycket viktig social mission att fylla. Anledning till daghemsvård kan även föreligga, då barnet i hemmet kan löpa viss fara, exempelvis om därstädes vårdas smittosam sjuk, eller om fadern eller någon annan anhörig är dränkare eller asocial i annat avseende. Även då barnet är alltför svårfostrat kan daghemsvård vara motiverad. I åtskilliga sådana fall är det dock rationellare att omhändertaga barnet å slutna anstalt (barnhem).

Daghemsvård ur medicinsk synpunkt. Ur medicinsk synpunkt sett är daghemsvård av barn i allmänhet ej en önskvärd form av barnvård. Detta gäller framförallt barn under späda ålder. Det bör föreligga verkligt tvingande skäl för daghemsvård av de ömtåliga späda barnen. Daghemsvården är förenad med betydligt större riskmoment än lekskolevistelsen. I ett daghem måste ofta ett sjukt barn tillfälligt emottagas, emedan ingen vårdarinna finnes i hemmet. I lekskolan kan och skall ett sjukt barn genast hemsändas. Infektionsrisken är därför betydligt större i daghemmet. Härtill kommer att ett spätt barn, särskilt under dess båda första levnadskvartal har det största behov av sin moders mjölk. Ett barn som inlämnas å daghem redan vid mycket späda ålder kommer därigenom i mycket stor utsträckning att gå miste om sin naturliga uppfödning.

Men icke heller för övriga åldrar är daghemsvården, lika litet som den slutna barnhemsvården, att anse såsom någon idealisk vårdform. Den är och bör vara en på annat sätt ej möjlig ersättning för den vård och fostran, som modern ej kan lämna. Andra barn än de, som ej ha möjlighet att erhålla tillfredsställande vård i hemmet, böra icke emottagas å daghem. Det vore därför önskvärdt att i varje enskilt fall å institution med statsbidrag en utredning angående vårdbehovet verkställdes, och endast de barn emottoges, där tvingande skäl för sådant omhändertagande finnas. Tendensen att rutinmässigt sända vilka småbarn som helst till daghem såsom heldagsbarn bör ur läkarsynpunkt motarbetas. Daghemmet bör ej växa ut till en institution som söver moderns plikt känslor och minskar hennes ansvar för barnet.

Lokaler. För att i största möjliga utsträckning förebygga att en infektion sprides inom ett daghem, bör varje daghem ej omhändertaga för många barn, och barnen böra vara så mycket som möjligt åtskilda i särskilda vårdenheter. Späda barn böra på grund av sin stora ömtålighet isoleras från andra barn. Med hänsyn till att skolbarn ofta ha katarrar i övre luftvägarna, som föga besvära dem själva och ej förhindra deras skolgång, men däremot lätt kunna överföras på småbarn, få de förra ej sammanföras i lekstuga med späda och små barn. Om daghemmet jämväl skall ha till uppgift att emottaga skolbarn för dagvård, böra därför dessa omhändertagas i särskilt rum skilt från småbarnens och försett med egen ingång.

De späda barnen böra vårdas i särskilda rum, varvid bör tillses att sängarna ej stå närmare varandra än cirka $\frac{3}{4}$ —1 meter och att ej mera än 4—6 barn ligga i samma rum. Helst böra sängplatserna vara skilda åt av skärmar av glas och idealet vore, om varje barn omhändertoges i s. k. glasbox. Spädbarnsrummen skola ligga åt solsidan, de skola vara tillräckligt rymliga, luftiga och ljusa och utrustade med tillfredsställande vädringsanordningar. De böra ha direkt förbindelse med balkong eller terrass eller vara försedda med mycket stora fönster, som kunna helt öppnas. Sängarna skola vara lagom stora och höga samt lätta att rengöra. Till spädbarnsrummen hör skötrum med badkar, sköljanordningar, torkskåp. Det är önskvärt att utrymme finnas att garagera barnvagnar och att spädbarnsavdelningen i daghemmet har egen ingång.

Barn i 1—2-årsåldern, s. k. koltbarn, omhändertagas i en från de övriga barnen skild grupp, med större lekmöjligheter men i övrigt på liknande sätt som spädbarnen.

Ett daghem, som emottager småbarn, skall ha samma lokaler som en lekskola, men därjämte krävas ytterligare sovrum och kök, helst även badrum, tvätt- och personalrum. Sovrummet eller det rum, som användes såsom sovrum, skall vara avskilt från det eller de rum, som samtidigt användas såsom lekrum, så att de vilande barnen ej störas. Sovrummet får å andra sidan ej ligga så avlägset från den med andra sysslor upptagna personalen, att de vilande barnen lämnas utan tillsyn. Till sovrummets utrustning höra britsar för varje barn. Britsarna skola vara av lätt rengörbart material, kanske bäst i form av en järnram med utspänd väv och hopfällbara ben. I sovrummet bör finnas särskild förvaringsplats för britsarna med tillbehör, där dessa kunna vädras under mellantiden. Särskild matsal är önskvärd men icke någon nödvändig lokal i en lekstuga; barnen kunna äta i lekrum eller sovrum. Köket bör ha ingång direkt utifrån och måste vara försett med tillfredsställande ventilationsanordningar. Till köket böra höra serveringsrum, kylskåp, skafferier och tillräckligt med skåp. Köksutrymmena skola vara lämpligt avpassade efter barnantalet.

Rummen i daghemmet skola vara försedda med korkmattebelagda golv och oljemålade väggar liksom rummen i lekskolan.

Läkaren och dennes uppgift. Läkarens uppgifter i daghemmet överensstämmer med dem i lekskolan, dock med vissa väsentliga tillägg. Då infektionsrisken är större i daghemmet bör kontrollen av barnen och verksamheten vara strängare. Minst var 14:e dag, helst en gång i veckan, bör läkaren besöka daghemmet och dessutom så snart anledning förefinnes. Mellan besöken bör föreståndarinnan ha tillfälle att stå i daglig telefonrapport med läkaren. Särskild uppmärksamhet skall läkaren ägna åt mathållning, vilotider och utvistelse. Läkaren bör giva råd, helst skriftliga sådana, beträffande mathållningen och tillse att födan är tillfredsställande sammansatt och även i andra avseenden lämplig för den ålder, för vilken den är avsedd. För att underlätta läkarens arbete härutinnan skall föreståndarinnan föra journal med matsedlar å den föda, som serverats varje dag. Med avseende å barnens vila bör läkaren kontrollera, att denna kan erhållas utan att barnen störas och att den är tillräckligt lång. Då barnen tillbringa större delen av dagen i daghemmet, bör längden av deras utvistelse vara större än lekskolebarnens.

Personalen och dess uppgifter i hälsovårdsarbetet. I ett daghem har personalen i stort sett samma uppgifter som i en leksskola. Då det är fråga om heldagsbarn, har emellertid föreståndarinnan större ansvar för barnens vård, uppfödning och fostran än när det gäller barn i en leksskola, och hon bör äga tillfredsställande utbildning och nödiga kvalifikationer för dessa uppgifter. Personalen skall vara tillräckligt stor för antalet daghemsbarn. En vårdarinna bör beräknas för högst 5 spädbarn, eller 10 koltbarn, eller 15 yngre småbarn eller 20—25 äldre småbarn, varvid idealgrupperna äro ungefär $\frac{1}{3}$ mindre.

Barnens livsförsel i daghemmet och dess betydelse för hälsoarbetet. Jämte de synpunkter som framhållits med avseende å barnens livsförsel i leksskolan, tillkomma andra, betingade av mera variabel ålder hos barnen och den omständigheten, att det är fråga om heldagsbarn. Detta senare förhållande gör, att det tillkommer tvenne nya viktiga uppgifter i barnets vård: vila och föda.

Ända till dess skolåldern är inne, ha de flesta barn behov av middagsvila och åtminstone alla yngre småbarn måste beredas möjlighet till en sovstund mitt på dagen. Sovtidens längd är emellertid mycket olika hos olika barn. När det gäller kollektiv vård av barn, är det givetvis nödvändigt, att den vilotid väljes, som ej är för kort för något barn, även om därvid en del barn eventuellt skulle tvingas till för dem onödigt lång vila. Genomsnittligt kan man räkna med, att ett barn i 1-årsåldern behöver sova cirka 15 timmar, ett 3-årigt barn 13—14 timmar och en 6-åring i 11—12 timmar pr dygn. Även de barn, vars behov av sömn väsentligt understiger nämnda siffror, ha behov av middagsvila och böra läggas tillsammans med de sovande barnen. De späda och små barnen upp till 2—3 års ålder böra ha tillgång till sängar för sina sovtider under dagen, de äldre förskolebarnen till liggbriter. Om barnen anlända mycket tidigt på morgonen till daghemmet ha de måst väckas alltför tidigt. Det kan i sådana fall vara lämpligt att de avklädas och läggas genast de anlända till daghemmet.

Daghemmets barn tillbringa ofta en så stor del av dagen å institutionen, att denna måste helt ansvara för barnens uppfödning. Det är därför mycket viktigt, att barnen erhålla en för åldern anpassad, väl sammansatt föda i lämplig form och i tillräcklig mängd. Om blott födans kvalitet och sammansättning är oklanderlig, bestämmes kvantiteten av barnets aptit. Barnet bör vid de olika måltiderna äta av den erbjudna födan, så länge det är hungrigt. Att bestämma födoämnesmängderna efter teoretiskt beräknade kalorital är en i praktiken användbar metod när det gäller uppgörande av inköpslistor för massutspisning, men kommer ej i fråga när det gäller att giva varje barn den mängd mat, som just ifrågavarande barn behöver.

Viktigare än att på förhand bestämma det totala näringsbehovet för ett barn, är att födan till sin konsistens är anpassad efter barnets ålder och innehåller alla nödiga beståndsdelar i lämplig mängd. Man måste taga hänsyn till, att de små barnens matsmältningskanal vanligen ej tål samma påfrestningar som den vuxnes eller det äldre barnets, och att den ej kan tillgodogöra sig föda, som ej i tillräcklig grad förarbetats. Det är därför viktigt, att födan serveras i sådan form, att den är lätt att förtära utan att kräva alltför intensiv tuggning och att den kan smältas av digestionskanalen. Å andra sidan får födan ej uteslutande vara av sådan konsistens, att barnen vänjas av med eller ej beredas tillfälle att lära sig tugga. Under de första levnadsåren är det lämpligt att giva födan i puréform, åt något äldre barn böra rotfrukter mosas, eventuellt å tallriken.

Med avseende å enskilda födoämnen torde det vara klokt att skilja mellan sådana, som barnet dagligen måste få, och sådana som utgöra komplettering till denna dagliga kost. Den förstnämnda födan, ofta benämnd hälsokost, bör givas heldagsbarnen i sådan mängd vid måltiderna å daghemmet, att deras dagsbehov blir fyllt. Härigenom vinnes säkraste garanti för att barnet i detta avseende ej blir undernärt. Som

hälsokost betraktas mjölk, smör, ost; ägg eller motsvarande mängd kött, fisk eller lever; potatis eller morötter; bladgrönsaker i form av spenat, sallad, kål; fiskolja samt rå frukt.

Mjölk och mjölkprodukter. Varje dag bör barnets föda innehålla oskummad mjölk till en mängd, som i regel lämpligen hålles omkring $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ liter. Smör av god kvalitet till smörgåsar och matlagning. Om av ekonomiska skäl det anses motiverat att använda margarin bör detta utgöras av s. k. smörblandning eller vitaminiserat margarin. Ost, såväl vanlig ost, som mesost, är lämplig.

Vegetabiliska födoämnen. Grönsaker i form av kål, spenat, sallad, färska örter och bönor, rotfrukter i form av potatis, morötter, rödbetor eller jordärtskockor. Rå frukt, såsom apelsin, citron, äpple, tomat; råa bär, såsom hjortron, jordgubbar, vinbär, hallon. Torkad frukt, såsom nypon, aprikoser och plommon. Bröd, som helt eller till huvudsaklig del bör vara berett av sammalet mjöl, delvis i form av grovt hårt bröd. Gryn av olika slag och mjölrätter.

Ägg. Ett ägg om dagen är lämpligt och bör förekomma i barnens kost åtminstone under den billigare säsongen.

Animaliska födoämnen. Framförallt de barn, som av någon anledning ej erhålla ägg, men även andra barn, böra dagligen erhålla någon rätt av kött eller organ såsom lever, bräsk, blodmat eller fisk. Till de animaliska födoämnena kan även räknas fiskolja, som vintertiden bör givas åtminstone åt de späda och mindre småbarnen i en dos av en matsked dagligen. Fiskoljan bör vara av den standardiserade sorten.

Dryck. Småbarnens behov av vätska växlar allt efter förbrukningen av kroppens vattenförråd. Vid stark motion och hetta är vätskebehovet större. Många barn vänja sig vid ett för rikligt drickande till måltiderna och mellan dessa, vilket är ett oskick, som personalen å daghemmet skall bortarbeta. Tuggan skall ej sköljas ned; då försummas tändernas arbete och födan påverkas otillfredsställande av saliven. Som dryck i daghemmet kommer vatten eller saft, mjölk och kakao i fråga. Även soppor, såsom buljong, avredda soppor, nyponsoppa eller saftsoppa kunna täcka en del av barnets vätskebehov.

Från $1\frac{1}{2}$ —2-årsåldern böra barnen läras att äta själva och att iakttaga ett gott bordsskick. Före måltiden böra händer och naglar rengöras genom tvättning och borstning.

Med avseende å *de späda barnens uppfödning* bör i första hand framhållas önskvärdheten av, att ett bröstbarn ej helt avvänjes, om det inlämnas i daghem under första levnadshalvåret. Modern bör energiskt uppmanas att fortsätta med amningen vid morgonmålet, innan hon lämnar in barnet och vid kvälls- eventuellt även eftermiddagsmålet, när barnet åter hämtas hem. Är daghemmet beläget alldeles i närheten av moderns arbetsplats, bör eftersträvas, att barnet av modern ammas även någon gång under dagens lopp medan det vistas å daghemmet.

Är barnet redan avvant vid intagningen i daghemmet, skall med avseende å den konstgjorda uppfödningen uppmärksammas, att komjölksmängden ej gärna överstiger 6 å 7 deciliter, att mjölkblandningen ej gives mera utspädd (avkok), än som motsvarar halvmjölk, att sammanlagda mängden mjölkblandning per dag ej bör överstiga en liter, att barnet från slutet av första levnadshalvåret erhåller tillägg av några teskedar puré å potatis, blomkål, morot, spenat eller banan. Från andra levnadshalvårets början böra såväl bröstbarn som flaskbarn erhålla dylika vegetabilier i ökad mängd jämte saftsoppor, krämer, välling och gröt, senare under andra levnadshalvåret därjämte äggrätter, fisk och kokt kött. Åt såväl bröstbarn som flaskbarn givas dagligen från 2:a levnadskvartalet minst tre teskedar rå fruktsaft (apelsin, tomat, bärsaft) samt under tiden oktober—maj även åt barn i 1:a levnadskvartalet dessutom en till tre teskedar standardiserad fiskolja dagligen.

För alla barn gäller att de måste beredas tillfälle till vistelse ute i friska luften så lång tid som är möjligt med hänsyn till barnens ålder, väderlek, måltider och

vila. De späda barnen skola placeras i sina sängar å balkong eller terrass eller å avskild del av lekplatsen eller erhålla friskluft genom öppethållande av fönstren. Koltbarnen kunna placeras i s. k. kätte. För dessa barn, liksom för barnen i lekåldern beräknas åtminstone 2—3 timmars utevistelse per dag vid tjänligt väder; sommartiden bör utevistelsen kunna betydligt förlängas.

De anhörigas uppgifter med avseende å hälsoarbetet i daghemmet. För att i möjligaste mån förebygga att sjuka barn sändas till ett daghem böra de anhöriga iakttaga de föreskrifter, som anförts beträffande lekskolan. De svårigheter som möta äro emellertid mycket större, än när det gäller lekskolebarn. Ett sjukt lekskolebarn kan stanna hemma, ett sjukt daghemsbarn, vars moder har förvärvsarbete utom hemmet, måste på något sätt tagas om hand utom hemmet. För de övriga barnens skull vore det fördelaktigast, att modern stannade hemma från arbetet, så länge barnet är sjukt, eller låte detta intagas å sjukvårdsanstalt. Detta är emellertid mycket ofta ej möjligt för modern och då återstår intet annat än fortsatt vård å daghemmet. Det är därför ytterst viktigt, att de anhöriga ej försomma att vid barnets inlämnande underrätta personalen om barnets sjukdom, även om denna endast utgöres av en snuva eller annan lindrig »förkylningsåkomma». Barn som kräva sjukvård kunna givetvis under inga förhållanden tagas om hand i daghemmet.

Behov av bestämmelser angående lokalernas beskaffenhet, föreskrifter angående verksamhetens organisation samt instruktion för personalen vid lekskolor och daghem. Det framgår av det ovanstående att de medicinska kraven å lekskolor och daghem äro rätt stora, och många dylika institutioner fylla i detta avseende ej måttet till skada för de intagna barnen. Det vore önskvärt att samtliga lekskolor och daghem fyllde vissa minimikrav för att kunna godkännas och för att överhuvud taget tillåtas existera. I alla händelser bör det ligga i stats och kommuns intresse, att de institutioner som erhålla understöd äro tillfredsställande i olika avseenden. För att uppfattningen om vad som kräves av en lekskola eller ett daghem ej skall variera alltför mycket i olika delar av landet, vore det lämpligt om bestämmelser härom utfärdades av någon statlig myndighet. Det tillkommer Kungl. Medicinalstyrelsen att taga hand om denna uppgift. Det behövs vissa elementära bestämmelser angående lokalernas beskaffenhet, vissa föreskrifter angående verksamheten och instruktioner till ledning för den anställda personalen och läkaren.

Inspektion av lekskola och daghem. Verksamheten bör vara underkastad inspektion av dels medicinsk, dels pedagogisk expert. Det bör ankomma på den statliga myndigheten att utse lämpliga personer för dessa uppgifter. Den medicinska inspektionen synes mig å landsbygden och i mindre samhällen kunna överlåtas till 1:e provinsialläkaren, i större städer till 1:e stadsläkaren eller till någon vid anstalten ej anställd barnläkare. Då det här gäller icke blott en hygienisk inspektion av lokalerna utan även en kontroll å sättet att sköta verksamheten, bör till ledning för en i denna form av barnavård ej sakkunnig medicinsk inspektör utfärdas viss instruktion. Den pedagogiska inspektionen bör helst utövas av en för hela landet utsedd person för att i möjligaste mån medverka till att verksamhetens pedagogiska standard hålles likformigt hög överallt. Alldeles bortsett från att det kan vara svårt att å varje enskild ort eller i varje enskilt län eller stad uppbringa kompetent person för uppdraget, torde det även vara lättare att undvika för verksamheten ej fördelaktig slapphet eller alltför stort överscende med påtagliga brister, om lokala inflytelser och påverkningar äro helt uteslutna.

Årsredogörelse för verksamheten. För den händelse statsbidrag kommer att beviljas här omtalade verksamhetsgrenar bör redogörelse för verksamheten, dess omfattning och organisation, för tillämpad dagordning, för personalens storlek och utbildning, för barnens och personalens hälsotillstånd årligen avgivas och insändas till den statliga myndigheten. Sådan årsberättelse bör vara avfattad å särskilt formulär, vartill anvisningar även böra lämnas av samma myndighet.

Minimifordringar på lekskola och daghem. Lokalerna skola vara rymliga, soliga och försedda med tillfredsställande ventilationsanordningar. Isoleringsrum och toaletterum måste finnas; i daghem därjämte sovrum och kök. I daghem skola späda barn vara avskilda från övriga barn. Väggarna skola vara oljemålade, golven belagda med linoleum i lektrum och sovrum, med cement eller annat vattenbeständigt material i toaletterum och badrum. Varje lekstuga skall ha lätt tillgänglig lekplats och möjlighet till utevistelse även för de minsta barnen. Läkare skall vara anställd med uppdrag att handhava och bära ansvaret för hälsovården bland såväl barn som personal. Alla intagna barn skola undersökas, åtminstone en gång i halvåret och i övrigt så snart anledning därtill förefinnes. Läkaren skall besöka institutionen minst en gång i månaden (lekskola) eller minst en gång var 14:e dag (daghem). Personalen skall vara väl kvalificerad för sin uppgift och tillräckligt talrik samt fri från sjukdom, som kan göra dem olämpliga handhava vårdnaden av barn. Barnen skola varje morgon underkastas en summarisk inspektion av institutionens föreståndarinna och sjuka eller misstänkt sjuka barn hemsändas (lekskola) eller isoleras (daghem) och läkaren underrättas. Uppfödningen, vården och fostran av barnen skall ske enligt av sakkunniga utfärdade anvisningar.

II. Sommarkolonivård av barn.

Sommarkolonivistelsen utgör en sluten vårdform under enkla former och under endast en viss begränsad tid, vanligen 6—8 veckor.

Sommarkolonins värde för barnens hälsa och fostran. Kolonivistelsen avser att öka barnens fysiska motståndskraft genom ett härdande liv i sol och frisk luft med riklig tillgång till kallbad, genom sund och närande föda och regelbunden vila. Därjämte är kolonivistelsen av en viktig uppfostrande betydelse. Barnen få lära sig hygieniska vanor, ordning och disciplin, att taga hänsyn till andra och att lojalt infoga sig på sin plats i det lilla samhälle, som kolonin utgör.

Urvalet av barn till koloni. De barn, som i första hand böra komma i åtnjutande av sommarkolonivistelse, äro sådana för vilka en under de bästa betingelser anordnad rekreation under sommaren har särskilt stor betydelse. Hit höra konstitutionellt klena eller av genomgången sjukdom mera tillfälligt nedsatta barn, framför allt sådana, som ej kunna erhålla i allo tillfredsställande vård inom hemmet, och där föräldrarna av ekonomiska skäl ej kunna av egna medel låta barnen komma i åtnjutande av välbehövlig lantvistelse under sommaren. Hit höra även psykiskt labila, känsliga barn samt svårfostrade barn, där ett under goda betingelser erhållet miljöbyte är av stort värde för återställande av själslig jämvikt. Hit höra barn ur familjer, där tuberkulos eller annan sjukdom förefinnes och barnen därigenom löpa risk att taga skada under hemmavistelsen.

För att sommarkolonivistelsen skall bli den hälsokälla den avser att vara, är det av vikt att urvalet av barnen sker efter riktiga principer. Härvidlag måste ett samarbete äga rum mellan läkare, lärare eller, när det gäller förskolebarn, föreståndarinna för lekstuga, dispensärsköterska m. fl. och hemmen.

Kolonins storlek. Antalet barn som sammanföras i en och samma koloni är av betydelse ur medicinsk synpunkt. Kolonins storlek bör vara sådan, att den å ena sidan genom alltför ringa barnantal ej blir för dyrbar i drift, å andra sidan genom ett mycket stort barnantal försvårar smittoförebyggandet och den individuella övervakningen och fostran av barnen. Det gäller att vid bestämmande av kolonins storlek gå en medelväg och som ett lämpligt antal har vår svenska erfarenhet visat 25—35 barn. Denna begränsning av barnantalet inom en koloni bör emellertid ej förhindra att flera kolonier med nämnda barnantal, var för sig åtskilda, kunna bilda en enhet med gemensamt kök och gemensam administration. I en sådan storkoloni böra de olika koloniernas barn i möjligaste mån hållas skilda från varandra. Fördelen med en dylik sammanslagning är ett förbilligande av driften, bättre möjligheter till uppdelning av barnen efter ålder och kynne och bättre hälsovård, då i en sådan storkoloni sjuksköterska bör vara anställd, eventuellt även läkare.

Kolonins läge. Tomten bör vara solig, torr och skyddad för hård vind, den bör ha tillfredsställande tillgång på dricksvatten, den bör ligga i närheten av lämplig badplats, icke för nära bebyggd ort, men å andra sidan ej alltför isolerat.

Kolonibyggnaderna.¹ Kolonibyggnaden göres bäst i endast en våning. Det bör finnas tvenne sovsalar, en för gossar och en för flickor. För varje barn bör beräknas cirka $3\frac{1}{2}$ kvadratmeters golvyta. Vädring skall kunna ske på ett tillfredsställande sätt genom fönstren. Toalettrum bör finnas i närheten av resp. sovrum. I varje kolonibyggnad skall finnas minst ett isoleringsrum med en å två sängar. I en storkoloni bör en särskild isoleringspaviljong finnas. Kök med bilokaler (källare, skafferier), matrum och personalrum höra också till varje kolonibyggnad. Särskilt lektrum är önskvärt, men kan eventuellt kombineras med matrummet. I särskild byggnad inrymmes torvströklosett eller annan lämplig klosettanordning med särskild avdelning för gossar och flickor.

Kolonibarnens hälsovård. Det måste betraktas såsom en oeftergivlig fordran att varje barn, som skall sändas till koloni, strax dessförinnan underkastas en noggrann läkarundersökning. Barn som ha behov av läkarvård eller där risk för sjukdomsutbrott föreligger eller där en bestående sjukdom kan tänkas försämrans av den i viss mån okontrollerbara friluftsmotionen, böra ej sändas till sommarkoloni utan beredas lämplig vård på annat sätt. Icke heller böra barn med mera framträdande psykisk efterblivenhet, eller barn som verka störande på omgivningen uttagas till vanlig koloni. Till läkarundersökningen vid uttagningen av barnen hör även kontroll av tändernas och näs-svalghålans beskaffenhet och, om behövt, bör sanering av dessa organ äga rum före barnets avresa.

Vid uttagningen av barn till dispensärkoloni är det principiellt riktigast att de tuberkulosinfekterade barnen ej sammanblandas med de ej tuberkulosinfekterade. Om möjligt böra dessutom vid alla kolonier barn före skolåldern ej sammanföras i samma koloni som skolbarn.

Om ett barn insjuknar under vistelsen å koloni, måste det omedelbart isoleras från de övriga barnen, föräldrarna underrättas och läkare tillkallas. Barn med sjukdom av snart övergående art må kvarstanna å kolonin, medan däremot barn, som ådragit sig mera allvarliga eller långvariga sjukdomar, hemsändas eller inremitteras till sjukvårdsanstalt, så snart ske kan. Epidemiska sjukdomar få givetvis ej under några förhållanden vårdas å kolonin.

Det är icke endast barnens och personalens hälsa, som måste vara underkastad kontroll vid en sommarkoloni. Även den levererade födan måste ur hälsosynpunkt

¹ För närmare detaljer hänvisas till: »Råd och anvisningar för anordnande av sommarkolonier för barn» utgivna av Statens Fattigvårds- och Barnavårdsinspektion.

vara oklanderlig. Detta gäller framförallt mjölken; man måste redan på förhand av veterinär fordra garantier för att mjölken ej härstammar från tuberkulösa kor eller att den är på annat sätt olämplig som barnaföda.

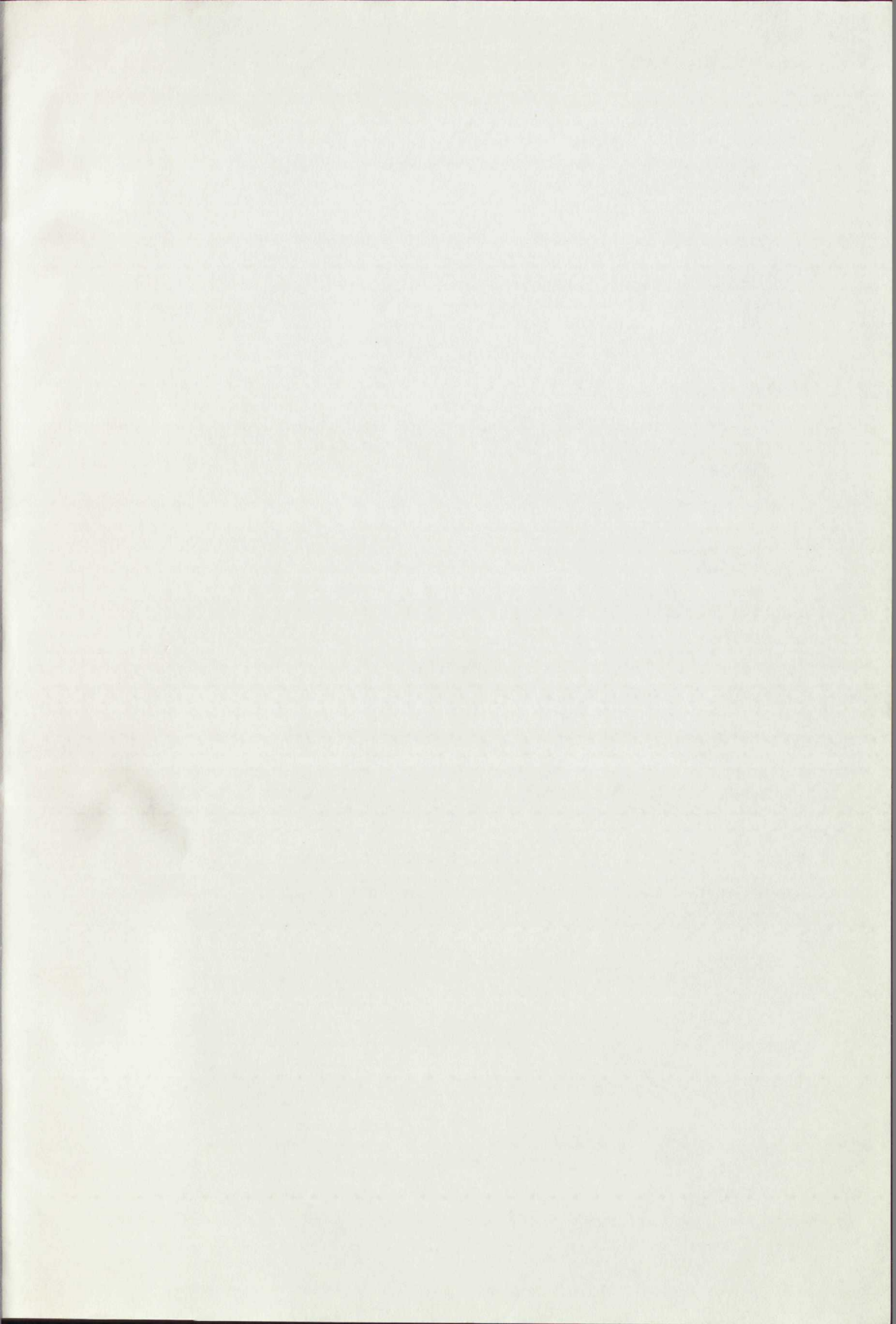
Under kolonitiden bör läkaren avlägga åtminstone ett besök för kontroll av dag-ordning och besiktning av barn, som på ett eller annat sätt ha berett svårigheter eller ej tagit sig tillfredsställande. En gång varje vecka bör föreståndarinnan avlämna helst skriftlig rapport till läkaren. Slutbesiktning av barnen efter kolonivistelsen bör äga rum.

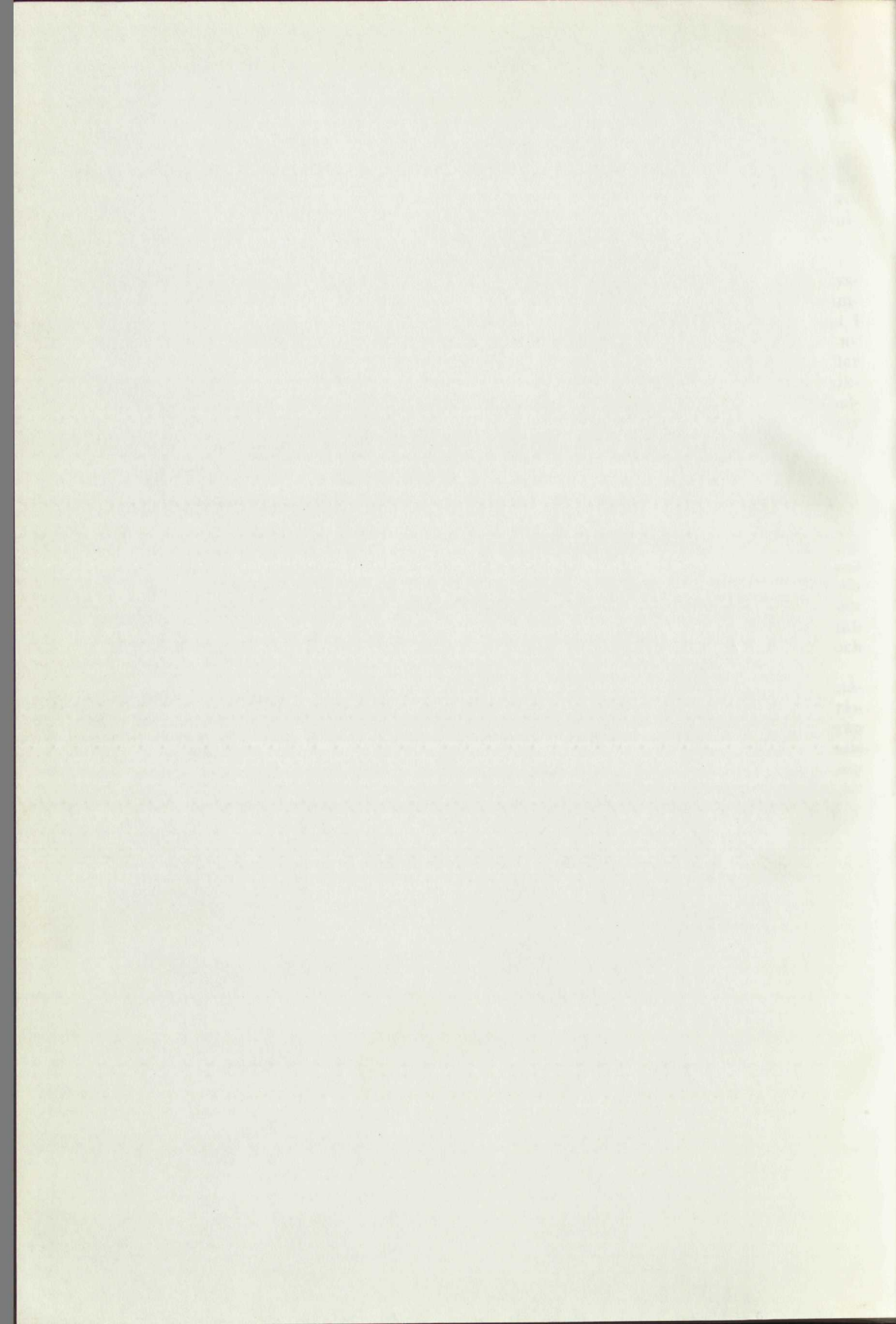
Barnens livsförsel å kolonin ur hälsosynpunkt. Med avseende å barnens livsförsel under vistelsen å sommarkoloni bör ur medicinsk synpunkt speciellt framhållas vikten av måttlighet beträffande kallbadens längd, försiktighet, i synnerhet i början, beträffande solbadet samt önskvärdheten av att så många som möjligt av barnen få lära sig simma. All överdriven badning, särskilt vid kall, regnig eller mycket blåsig väderlek skall undvikas. Middagsvila och tidigt sänggående äro viktiga hälsosynpunkter under kolonivistelsen. Det bör serveras tre huvudmål och ett mellanmål. De huvudsakliga krav, som böra ställas på en lämplig barnaföda under kolonivistelsen,¹ avvika knappast från den kost, som bör givas barn i daghem. Under sommartiden bör emellertid tillgången på färska grönsaker och bär motivera ett ökat användande av dessa födoämnen.

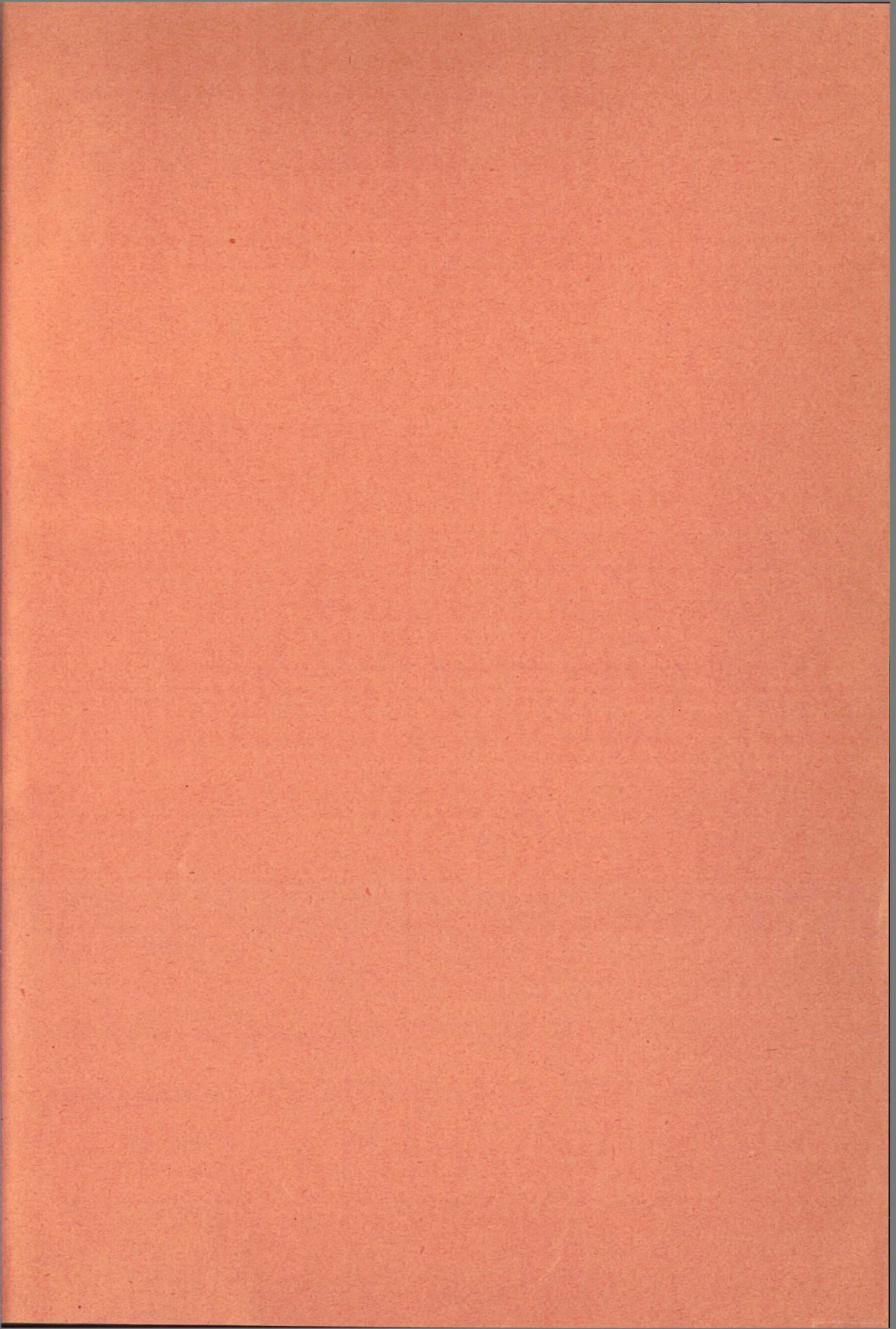
Personalen. Personalen måste vara tillräckligt talrik och vuxen sin uppgift. Föreståndarinnan skall ha erfarenhet i vården och fostran av barn, äga någon kunskap i näringsfysiologi samt viss kännedom om smittosjukdomar. En egenskap, som man måste fordra av all kolonipersonal är simkunnighet, dels för att kunna lära ut denna färdighet till de ej simkunniga barnen, dels för att kunna vid behov hjälpa under badningen eventuellt nödställda barn. Barnen få aldrig lämnas helt utan uppsikt. Personalen skall noga akta på barnens personliga hygien och på sovrummens och de andra rummens renlighet och ventilation.

Den vid sommarkolonin tjänstgörande personalen, även mera tillfällig sådan, måste genom läkarundersökning omedelbart före anställningen ha befunnits fri från sjukdom, framförallt sjukdom som kan övrföras på barnen eller menligt inverka på dem. Personalen bör dessutom stå under fortlöpande kontroll och inträffade sjukdomsfall måste av föreståndarinnan omedelbart inrapporteras till kolonins ansvarige läkare. Vid sjukdom bör personal genast avstängas från umgänge med barnen och ej tillåtas återinträda i tjänst, förrän läkaren lämnat sitt tillstånd därtill.

¹ Se »Vad ska barnen äta?» utarbetad av näringsrådets sekretariat.

Statens offentliga utredningar 1938

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Riktlinjer för en lagstiftning om ägareförbehåll och avbetalningsköp. [11]
Betänkande med förslag till lotteriförordning m. m. [17]
Betänkande med förslag till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda m. m. [18]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden enligt beredningsnämndernas förslag vid 1938 års allmänna fastighetstaxering. [12]

Politi.

Betänkande ang. omorganisation av polisskolan i Stockholm m. m. [1]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande i näringsfrågan. [6]
Betänkande ang. barnbektädnadsbidrag m. m. [7]
Betänkande ang. förvärvsarbetande kvinnors rättsliga ställning vid äktenskap och barnsörd. [13]
Betänkande ang. 'landsbygdens avfolkning'. [15]
Yttrande med socialtiska synpunkter på befolkningsfrågan. [19]
Betänkande ang. barnkrubbor och sommarkolonier m. m. [20]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande med utredning och förslag rörande produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnärningen. [5]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Byggnadsindustrin i Sverige. 1. Allmän översikt, yttranden och förslag. [10] 2. Arbetsgivares och löntagares inkomster. [3] 3. Arbetslöshetens omfattning och växlingar. [4]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.

Andlig odling i övrigt.

Förslag till revision av den svenska kyrkohandboken. [2]
1936 års yrkesskolsakkunniga. Betänkande med förslag rörande omorganisation av vissa delar av tekniska skolan i Stockholm. [8]
Betänkande och förslag ang. skolöverstyrelsens organisation. [14]
Betänkande och förslag ang. verksamheten vid kungl. dramatiska teatern, dess förvaltning och ledning. [16]

Försvarsväsen.

Utlåtande rörande flottans fartygstyper m. m. [9]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.